

KU LEUVEN
FACULTEIT THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN

DE PAROCHIEPLOEG
EN HAAR MOGELIJKE TOEKOMST
EEN STUDIE IN HET LICHT VAN PAROCHIEPLOEGEN IN HET BISDOM GENT

Promotor
Prof. Dr. Marc Steen

Masterproef tot verkrijging van
de graad van Master in de
godgeleerdheid en de
godsdienstwetenschappen

door
Patrick **DERDE**

2013

WOORD VOORAF

Op 3 juli 1993 werd ik gewijd door bisschop Arthur Luysterman. Twee dagen later trok ik met plezier de poort van het seminarie achter mij dicht. Studeren hoefde niet meer. Ik stak opgelucht het Bisdomplein over om van de bisschop te horen wat er nu zou volgen. Het was op dat moment helemaal niet mijn bedoeling om in de parochiepastoraal te werken, maar de bisschop achtte het toch goed om de eerste werkervaring op te doen als medepastoor – stel je voor, zo lang is het dus geleden, dat er nog medepastors bestonden – in het dekenaat Wetteren. Als neofiet durf je niet protesteren. Ik werd geroepen om parochiewerk te doen. Als troost was de werkplek niet zo ver van Wichelen, het dorp waar ik geboren en getogen was en waar mijn ouders en een groot deel van de familie wonen.

Een woord van dank voor Jozef Derde en Irma Van den Bogaert, mijn ouders, die mij de vrijheid van gedachten hebben bijgebracht. Thuis mag je alles zeggen als je eerlijk bent met jezelf. Dat bracht mij ertoe nooit onder stoelen of banken te steken wat ik over parochiepastoraal dacht. Vooral mijn vader heeft in zijn weerwoord op mijn denken, als lid van de plaatselijke parochieploeg, mij ertoe gebracht een en ander verder door te denken en met visie te onderbouwen. Bij veel van de zinnen die hier geschreven staan, vroeg ik mij af hoe mijn vader hier zou op reageren. Niet om hem dan naar de mond te praten maar om te weten waarom ik de dingen zeg die ik zeg en doe wat ik doe.

Toch was er weerstand in mij om aan parochiewerk te beginnen. Op het seminarie had ik altijd de stelling verdedigd dat je geen pastoor kan zijn van meer dan één geloofsgemeenschap. Het was en is mijn diepe overtuiging dat je als voorganger van de eucharistie pas kan functioneren als je het dagdagelijkse leven met mensen deelt. Wijding en benoeming geven je misschien wel het kerkelijk mandaat om het Lichaam van Christus te delen, maar je echte mandaat moet je krijgen van de gemeenschap waar je voor staat. Pas wanneer de geloofsgemeenschap je als voorganger bestempelt, pas dan heb je theologisch zeggenschap.

In het dekenaat Wetteren werd er 20 jaar geleden geëxperimenteerd in voorbereiding op de toekomst. Taken werden dekenaal verdeeld onder de pastors. Ik kreeg de bijzondere opdracht om de pastoraal met en voor jongeren te behartigen. Naast de vele contacten in de jeugdbewegingen werd er werk gemaakt van de uitbouw van een werking na het vormsel. In de centrumparochie bestond reeds zo een werking. Vele confraters steunden de idee om deze groep uit te bouwen tot een dekenale groep. Een jaar lang werd intensief opgeroepen in de verschillende parochies om aan te sluiten en mee te gaan op kamp. Het plan lukte in die zin zeer goed, dat we me een groep van 80 deelnemers en 16 begeleiders op kamp trokken. Een jaar na de zucht van opluchting omdat er niet meer gestudeerd hoefde te worden, bedacht ik op kamp dat ik eigenlijk niet geschoold was in het begeleiden van een groep jongeren die samenkomen rond en vanuit het christelijke geloof.

Met de Werkgroep Proosten en Volwassen Begeleiders voor het verbond Reinaert van Chiro Vlaanderen vzw kwamen we om de zes weken bij een proost of een VB (volwassen begeleider) samen aan huis om ervaringen met elkaar te delen en van elkaars verhalen te leren. Ik deelde de ervaring van gemis aan kennis en kunde met enkele andere proosten en samen trokken we naar elk vormingsinitiatief dat door IJD Gent georganiseerd werd. Op een van die avonden hoorden ik over de Vorming voor Jeugdpastoraal Werker die door het bisdom Antwerpen en het

Vicariaat Vlaams-Brabant werden opgezet. Een veelbelovend programma maar te intensief om er in combinatie met parochiewerk aan te beginnen.

Toen Lode Aerts vroeg om proost te worden voor KAJ Oost-Vlaanderen hebben we niet lang gearzeld. We schreven ons vrijwel onmiddellijk in voor de opleiding Hoofdanimator in het Pastoraal Jeugdwerk. We moesten echter een jaar wachten omdat men bij gebrek aan inschrijvingen geen opleiding organiseerde. Er werd in deze opleiding heel intensief gewerkt vanuit de eigen ervaringen en vragen. Zes volledige dagen intervisie. Boeiend en leerrijk opnieuw, maar onvoldoende om in de nieuwe baan als provinciaal pastor bij KAJ ook een duidelijke visie te ontwikkelen die verder ging dan alleen maar de eigen praktijk.

De oplossing kwam enkele jaren later toen ik was doorgegroeid tot nationaal proost en de opleiding Agogisch theologisch Werker aan de Sociale Hogeschool in Heverlee leerde kennen. Elke module stond op zichzelf en je had de vrijheid die modules te kiezen die je interesseerden. Een module sloot af met een werkingsverslag waarin je het geleerde van deze module toepast op je eigen praktijk. We kandideerden eerder los-vast maar al na de eerste module stond het vast: deze leerschool wou ik ten einde toe doorlopen. Drie jaar lang spoorden we op donderdag naar Leuven om in Heverlee het aangeboden op te nemen en te kijken naar de eigen praktijk.

Net voor aanvang van de voorlaatste module eindigde mijn arbeidsovereenkomst bij KAJ Vlaanderen vzw, en achtte bisschop Luc Van Looy het goed dat ik pastoor werd in Mater, Welden en Volkegem. Twee semesters voor ik dacht af te studeren als Agogisch Theologisch Werker met een specialisatie in het jeugdwerk, werd ik opnieuw gevraagd parochiewerk te doen.

Het was Josephine Wilschut die mij vanuit de opleiding ATW zover kreeg dat ik toch verder deed met de opleiding en een afstudeerproject zou maken waar ik in mijn nieuwe werkveld mijn voordeel kon mee doen. Het werd een kleine zoektocht naar een antwoord op de vraag hoe je voorganger kan zijn in verschillende geloofsgemeenschappen.

Dank je wel Josephine Wilschut die mij in de opleiding Agogisch Theologisch Werker leerde dat wat je praktijk ook is, je altijd kunt leren van de situatie. Sinds het eerste rondje bij het begin van de eerste lesdag gaat het als een refrein met me mee: Hoe zit je er bij vandaag? Daar een goede kijk op hebben, is het vertrekpunt voor mijn handelen.

Een semester lang was er dan geen vorm van scholing voor mij. We dachten dat het werk op de parochie het niet toeliet om een dag in de week afwezig te zijn voor studie. We maakten onszelf wijs dat de universiteit te moeilijk – de opmerking aan het einde van de humaniora in gedachte – zou zijn. Ondertussen groeide het gevoel dat ik meer onderbouw nodig had als ik de vraag naar inhoud en vorming bij de dichte kern van de geloofsgemeenschappen ernstig wou nemen. In allerlei publicaties van het bisdom Gent klonk steeds meer de roep om het dekenaat als pastorale eenheid te beschouwen. Ik had er geen idee van hoe je daar kon aan werken.

Misschien moest ik maar eens tussendoor een boek lezen over parochieopbouw. Maar het kwam er niet van om op zoek te gaan naar een boek waar we konden van leren voor de praktijk. Een oud-confrater liet zich eens ontvallen dat het laatste serieuze boek dat hij gelezen had dateerde van zijn seminarietijd. Het was het moment waarop ik mij door Bruno Spriet liet overtuigen om mij in Leuven in te schrijven. Dat was, zeker in de fase van het vormen van de idee,

helemaal geen evident gegeven. Maar vandaag maakt het deeltijds studeren mee dat ik als pastoor de dingen doe zoals ik ze doe. Het samen lessen volgen en de vele gesprekken die er op volgden hebben mij sterker gemaakt in mijn standpunten en niet in het minst in mijn christenzijn en het geloof dat het christendom een betekenis en zin heeft in onze cultuur en voor mensen individueel; in ieder geval voor mezelf. Dank je wel, vriend Bruno, om mij bij de hand te nemen en me af en toe met een dwingende duw in de rug verder op weg te sturen.

Ruben Van der Bauwhede, wil ik danken voor de vele gesprekken onderweg, het samen in de les zitten en de ondersteuning voor accommodatie in Leuven. Als in deze scriptie een oproep klinkt om lotgenoten op te zoeken om samen bondgenoten te worden, dan was leeftijd hierbij voor ons geen hinderpaal. We werden lotgenoten en bondgenoten. De kritische vragen van een jongere generatie, de generatie waartoe Ruben behoort, de generatie die bewuster naar verantwoording van het christelijk geloof moet zoeken, zette mezelf aan het denken en deed me nog meer zoeken naar een taal waarin ik de zinvolheid van mijn geloof en de noodzaak aan het opbouwen van een geloofsgemeenschap onder woorden kon brengen voor mezelf en mijn omgeving.

Bij aanvang was het een vrijblijvende bezigheid, dat studeren in Leuven. Hier en daar een vak volgen omdat het er veelbelovend en interessant uitzag. Professor Dillen en professor Haers vonden dat gaandeweg maar niets en lieten dat ook duidelijk verstaan. Professor Annemie Dillen en professor Jacques Haers die, al dan niet in overleg met elkaar, na het afleggen van een examen bij elk van hen, met mij in gesprek gingen om mij te motiveren om van een los-vast studieverband over te gaan naar een diplomagerichte opleiding. In eerste instantie zag ik dat niet zitten, maar achteraf beschouwd ben ik zeer dankbaar langs deze weg, en niet in het minst in het schrijven van deze masterproef, zo intensief naar mijn eigen praktijk heb kunnen kijken. Dank ook aan professor Haers om met mij mee te zoeken naar een traject waardoor het haalbaar werd om een scriptie te schrijven die dicht op mijn praktijk lag.

Ondertussen was mijn opdracht geëvolueerd van 3 parochies naar 5. Eerlijk gezegd, dat is een onmogelijke klus. Van bij de aanvang van de benoeming in de 5 parochies, eerst Mater, Welden en Volkegem, later aangevuld met Ename en Nederename, gebruikte ik als naam voor deze cluster *De Parochie met de 5 Torens*. Ook dat was een intuïtieve beslissing. Dat een scriptie alleen maar over mijn praktijk zou kunnen handelen stond voor mij als een paal boven water. Doorheen de verschillende pastorale vakken werd het ook steeds duidelijker dat ik wou kijken naar dat aspect van mijn praktijk dat mij het meeste zorgen baarde en het moeilijkste vorderde. Parochieploegen, een werkwoord, als titel van het derde hoofdstuk, zegt helemaal uit waar het mij om te doen is. In dit werk kon ik het leren kijken naar de eigen praktijk zoals ik dat geleerd had in de Vorming Jeugdpastoraal Werker en Agogisch Theologisch Werker in de praktijk brengen. Het werd een zeer leerzame tocht.

Lieve De Sutter wil ik danken voor haar uren naleeswerk en het aanleveren van de juiste knowhow inzake de visie op parochieploegen en parochie. Wie beter had ik kunnen hebben om dit proces van binnenuit te begeleiden? Weinig mensen op deze wereld waar ik zoveel op- en aanmerkingen zou van tolereren. Lieve wist met kennis van zaken en duidelijk intrinsiek betrokken op het onderwerp heel wat kanttekeningen te maken waar we ons voordeel mee gedaan hebben. Een voordeel voor het bereiken van een eindresultaat, maar ook een persoonlijk voor

mijn praktijk als pastoor van een cluster van parochies, en dus inherent aan mijn denken en handelen als 'rouwbegeleider' van deze parochies die afscheid moeten nemen van zeer geliefde zaken die er eigenlijk al niet meer zijn.

Dank aan Christine Vandenabeele, Rolande Baudelet en Griet Derde voor de taalcorrectie. Christine en Rolande weten vanuit hun bezig zijn in het onderwijs hoe moeilijk het is voor mensen met dyslectie om schriftelijke taal te produceren. Hartelijk dank om de rust en het vertrouwen waarmee ik zoveel bladzijden aan jullie kon voorleggen. Griet, als jongste zus in de rij van 5 met haar scherp oog voor detail en afwerking, mocht zich uitleven in speuren naar de kleine lettertjes bij haar grote broer.

Rolande Baudelet, Paul Brusselman, Marieke De Croo, Chantal De Grootte, Machteld De Guchteneire, Eddy De Pandelaere, Joris Derave, Maria De Zaeytijd, Myriam Gyselinck, Christine Vandenabeele, Carlos Vandekerkhove, Lieve Van Maelzaeke, Marc Vernemmen, Lisette Schittecatte, Jeanine Soens en Zoran Tomic. De parochieploeg van de "Parochie met 5 Torens" om een jaar lang bij elke samenkomst een uur het gesprek te voeren over een van de 5 stappen uit het pad dat in het bisdom Gent voor ons ligt. Er kwam veel weerstand tegen de vernieuwing. We staan nog aan een lange weg van intensiever samenwerken met de verschillende torens en er komt daarna nog een groter samenwerkingsverband. In al onze gesprekken groeit er wel een consensus over het feit dat we kerk willen blijven voor nog vele jaren en dat we dat samen zwemmend of eenzaam verdrinkend zullen doen. Ik hoop met deze ploeg nog een hele weg te gaan.

Professor Marc Steen, als promotor van deze masterproef. In september bij ons opstartgesprek was een van de vragen of de promotor strak de timing moest opvolgen. De motivatie was echter geboren tijdens ons gesprek op het terras van de Domus en de stok achter de deur bleek achteraf niet nodig. Een semester het vak *Practical Ecclesiology* volgen was de ideale voorbereiding op deze scriptie. De twee samenkomsten met alleen de Nederlandstalige studenten hebben nog wel het meest vorm en inhoud gegeven aan mijn gedrevenheid om pastoor te zijn in deze tijd. De eerlijkheid in en over de feiten klonk niet langer als een doemverhaal maar als de concrete situatie waarin we staan en waarin we zonder pretentie te roeien hebben met de riemen die we hebben. Maar we roeien op een rivier die water put uit de oorspronkelijke bron. Het nalezen van de door mij geschreven teksten heeft wellicht veel tijd en concentratie gevraagd. De op- en aanmerkingen die ik terugkreeg, bewijzen dat er met aandacht en kennis van zaken gelezen werd. Meer nog, ik voelde in de toewijding van de professor een eerlijke verbondenheid en bezorgdheid voor de taak waar we als confraters, elk in onze eigen opdracht, voor staan. Bemoedigend is dat, deze collegialiteit. Daar zullen we aan het einde van dit traject op tikken, op de plek en zoals we begonnen zijn.

Dit werk is in die zin zeker geen eindpunt. Daarom werden hoofdstuk I en II ook aan 40 mensen ter lezing voorgelegd. Deze mensen hebben allemaal een link met parochie en gemeenschapsopbouw.

Rolande Baudelet, Peter Bracke, Johan Browaeyts, Paul Brusselman, Heidi Coussement, Serge De Cauwer, Marieke De Croo, Dick Den Blauwen, Niels Den Tandt, Paul Dierick, Hilde Dupont, Carine Eggermont, Lucas Engels, Inge Latte, Eddy Le Beer, Geert Leenknecht, Hans Mannaerts, Maarten Pijnacker, Andy Raes, Micheline Roelandt, Filip Santens, Linda Schietecatte, Jeanine Soens, Bruno Spriet, Yvan Stassijns, Christine Vandenabeele, Herman Van den Bogaert, Alexander Vandaele, Tom Vandenhoven, Bert Vanderhaegen, Herbert Vandersmissen, Hilde Van De Velde, Herwig van Enis, Raf Vermeulen, Marc Vernemmen, Lut Vanwynsberghe, omdat zij

dit taalproduct willen lezen en toetsen aan de eigen praktijk in de eigen parochie, geloofsgemeenschap, parochieploeg... Op het moment dat deze tekst wordt ingediend, wordt her en der in het bisdom Gent deze tekst gelezen en ik kijk uit naar de reacties. Met deze reacties kan ik bij de voorstelling en meest nog in de praktijk van de 5 Torens mijn denken en handelen verder afstemmen op een toekomst voor christelijke geloofsgemeenschappen. Deze reacties mogen mij een verder beeld geven op de perceptie van wat hier aangeboden wordt als mogelijke strategie voor de toekomst van christelijke geloofsgemeenschappen.

Stijn De Sutter waardeert ik zeer voor veilige opslag van de teksten en de veilige werkplek aan zijn keukentafel. Al zal het Stijn inhoudelijk niet kunnen boeien, het was zeer leuk dat ik gebruik kon maken van de achterdeur om mij af en toe weg te stoppen voor studeerwerk en schrijftijd. Dat er dan aanzetten werden gegeven voor wat fysieke inspanningen en een gezonde maaltijd, zorgde mee voor een beetje een gezonde geest in een gezond lichaam. De dag samen afsluiten met een Bourgondisch glas liet mij vooral voelen dat Stijn het studieproject mee ondersteunde en gaf me af en toe de drive om door te gaan met dit project. Dat ik Stijn als laatste noem in de lijst van bedankingen mag symbolisch zijn omdat ik hier opnieuw alle ruimte krijg om de laatste loodjes te leggen tegen de klok van de deadline aan.

Ondertussen staan we voor een nieuwe uitdaging: De keerzijde van de opbouw van een nieuwe geloofsgemeenschap is het opruimen van restanten uit een periode die er niet meer is. Herbestemming van kerkgebouwen en kerksluiting met alle grote en kleine problemen die dat met zich meebrengt. Het was bevrijdend te lezen dat Henk Roest¹ deze opdracht voor pastoors een bijna ondoenbare zaak noemt maar ondertussen staan we daar in de praktijk wel voor. Moet ik dan over enkele semesters hier opnieuw voor mijn scherm zitten en een nieuw taalproduct afleveren over dit thema? De vraag stellen is ze beantwoorden. Maar krijg ik de tijd om mijn volgend voorwoord te schrijven op de 25ste verjaardag van mijn priesterwijding?

Patrick Derde

3 juli 2013

Bij de viering van 20 jaar priesterschap

¹ HENK DE ROEST, *Kerksluiting*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, uitgeverij Kok, Utrecht, 2007², passim.

INHOUDSTAFEL

WOORD VOORAF	I
INHOUDSTABEL	III
BIBLIOGRAFIE	XII
INLEIDING	XVII
HOOFDSTUK I. PAROCHIEPLOEGEN IN HET BISDOM GENT.	1
§ 1. DE PAROCHIEPLOEG IN HET BISDOM GENT, EEN BROCHURE	2
A. EEN OPSTART	2
B. OP ZOEK NAAR DEFINITIES	2
1. Parochieploeg	2
2. Parochiaal beraad	3
3. Parochie	3
4. De pastoor	4
5. De erkenning	5
C. DE TAAK VAN DE PAROCHIEPLOEG	5
D. DE SPIRITUALITEIT VAN DE PAROCHIEPLOEG	6
§ 2. DE TAKEN VOOR PRIESTERS EN LEKEN.	8
A. (NIET) HET PRIESTERTEKORT	8
B. "COMMUNIO", VERTAALD IN HET KERKELIJK WETBOEK VAN 1983	8
C. DE DRIE TAKEN VOOR PRIESTERS EN LEKEN	9
1. De profetische taak	10
2. De priesterlijke taak	10
3. De bestuursmacht (koninklijke taak)	10
D. ER ZIJN ALTERNATIEVEN	11
E. HOE WERD DIT TOEGEPAST IN HET BISDOM GENT NA VATICANUM II?	11
1. Geheelheidspastoraal bij bisschop Leonce-Albert van Peteghem	11
2. In het spoor van de beleidsnota van bisschop Arthur Luysterman	12
a. <i>De Parochieploeg</i>	13
b. <i>De nieuwe rol van en voor de parochiepriesters</i>	13
c. <i>Het versterken van de dekenaten</i>	13
d. <i>Herschikken eucharistieaanbod</i>	14
e. <i>Er is ontwikkeling in de ambten</i>	15
§ 3. EEN STAND VAN ZAKEN UIT DE PRAKTIJK	16
A. TELLINGEN	16
B. HET ZELF-VERSTAAN VAN DE PAROCHIEPLOEGEN	16
C. "HET MELKSTOELTJE"	17
1. Gebed en geloofsverdieping	17
2. Vorming	17
3. Het (dagelijks) beleid	17
D. DENKEN OF DOEN?	18
E. DE VREUGDE EN DE ZORGEN	18
1. Wat brengt vreugde?	18
2. De zorgen	19
F. PAROCHIEPLOEGEN EN DEKENAAT	19

§ 4. TUSSENTIJD'S BESLUIT	20
HOOFDSTUK II: DE PAROCHIE, WAT HET IS EN WORDEN KAN	21
§ 1. PAROCHIE IN HET KERKELIJK RECHT. ENKELE BOUWSTENEN.	22
A. GEMEENSCHAP	23
B. DUURZAAM	23
C. PASTOOR EN BISSCHOP	24
§ 2. THEOLOGISCHE ONDERBOUW VOOR DRIE OPTIES IN HET BISDOM GENT: SCHAALVERGROTING, KERNVERBREDING EN GELOOFSVERDIEPING	25
A. SCHAALVERGROTING	26
B. KERNVERBREDING	28
C. GELOOFSVERDIEPING	29
§ 3. DE PAROCHIE, WAT HET WORDEN KAN. ENKELE ORIENTATIES	30
A. WAARTOE PAROCHIE? PAROCHIE ALS PLAATSELIJKE GELOOFSGEMEENSCHAP	31
1. De gemeenschap	31
a. Gemeenschapsopbouw: van meet af aan wezenlijk	31
b. Christelijke gemeenschapsvorming is vitaal	32
c. (G)een hemel op aarde	33
2. Een geloofsgemeenschap voor allen en alles en door iedereen	33
a. De parochie, een gemeenschap voor iedereen	34
b. Een parochie, de kerk voor alles	34
c. Een parochie, gedragen door allen	35
3. De rangen gesloten, maar geen gesloten groep	36
B. VITALITEIT EN LEVENSVATBAARHEID	37
1. Een situatieschets	37
2. Op zoek naar vitale geloofsgemeenschappen	38
a. De levenscyclus van een geloofsgemeenschap	38
Kerkplanting	38
Groei	38
Continuïteit	39
Revitalisering	40
Kerksluiting	41
b. Enkele implicaties voor de leider van de gemeenschap	42
De voorganger als beeld-bepalende	42
De pastoor als creatieve ondernemer	42
Rouwbegeleiding bij kerksluiting	42
BESLUIT	43
HOOFDSTUK III: PAROCHIEPLOEGEN, EEN WERKWOORD; BERAAD EN ZOEKTOCHTEN VAN DE PAROCHIE MET DE VIJF TORENS OMTRENT KERKOPBOUW IN DE WISSEL	45
TER INLEIDING: DE WERKVORM ZOALS DIE IN DE PAROCHIEPLOEG VAN DE PAROCHIE MET 5 TORENS HET VOORBIJE JAAR WERD TOEGEPAST IN VERBAND MET KERKOPBOUW IN DE WISSEL	46

§1. VAN EEN KERK DIE ZICH TE VAAK IN EEN ROL GEDUWD WEET VAN LOUTER 'SERVICE-INSTITUUT' NAAR EEN KERK DIE VOLUIT MISSIONAIR WIL ZIJN: GASTVRIJ EN AUTHENTIEK	47
A. AUTHENTICITEIT	47
B. GASTVRIJHEID	47
C. MISSIONAIRE UITSTRALING	48
D. SERVICEKERK	48
E. BESLUIT	49
§2. VAN EEN VEELHEID VAN KLEINE GROEPJES DIE (SOMS) OP ZONDAG VIERN NAAR DE ERVARING VAN EEN SAMENGEROEPEN GEMEENSCHAP (VAN GEMEENSCHAPPEN) DIE OP ZONDAG OP ÉÉN / ENKELE VASTE PLAATS(EN) IN HET DEKENAAT DE EUCHARISTIE VIERT ALS 'HOOGTEPUNT' EN 'BRON'.	49
A. EUCHARISTIE VERSUS GEBEDSDIENST	49
B. SAMENVLOEIEN OF BOTSSEN?	50
C. MOBILITEIT EN VRIJE KEUZE	51
D. COMMOTIE OVER EERSTE COMMUNIE	51
E. NIET HET EINDE VAN ALLE KERKEN	52
F. BESLUIT	53
§3. VAN EEN CATECHESEPRAKTIJK LOUTER VOOR KINDEREN EN IN HET KADER VAN DE INITIATIESACRAMENTEN NAAR EEN CATECHUMENALE GEMEENSCHAP DIE INVESTEERT IN INITIATIE EN GELOVIGE GROEIKANSEN VOOR IEDEREEN (PRAKTISERENDEN ZOWEL ALS ZOEKERS EN NIEUWKOMERS)	53
A. CATECHUMENALE INGESTELDHEID	53
B. VORMINGSAANBOD	54
C. BESLUIT	54
§4. VAN EEN GEHEEL ONZICHTBARE – NIET ZELDEN SCHIJNBAAR 'UITBESTEDE', 'GECONDENSEERDE' – KERKELIJKE DIENSTBAARHEID NAAR EEN DIENSTBAARHEID ALS GRONDHOUDING VAN EEN GELOVIGE GEMEENSCHAP, VERTAALD IN EEN VISIE ÉN DE STRUCTURELE ALERTHEID VOOR CONCRETE NODEN	55
A. DIACONIE	55
B. CONCURRENTIE.	55
§5. VAN EEN DEKENAAT ALS LOUTER ADMINISTRATIEVE ENTITEIT, EEN VERZAMELING EIGENSTANDIGE PAROCHIES NAAR EEN DEKENAAT ALS ÉÉN (OF 2/3) GROTE PAROCHIE(S) MET VERSCHILLENDE 'KERKPLEKKEN', GEDRAGEN DOOR 1 COLLEGALE EQUIPE PASTORES (VRIJGESTELD EN VRIJWILLIGERS)	55
A. BEZOEK VAN DE STUURGROEP	55
1. Levensvatbaarheid	55
2. Wat kan op de parochie blijven? Welke nieuwe initiatieven nemen we samen?	56
3. Wat gebeurt er als de priester wegvalt?	56
4. Welke kerk blijft als hoofdkerk functioneren?	56
5. Hoe is het met de betrokkenheid van jongeren gesteld?	57
6. Welke positieve waarden beogen we bij de groei naar een nieuwe parochie?	57
B. CENTRAAL SECRETARIAAT	57
Tot besluit	60

BESLUIT: EENZAAM VERDRINKEN OF SAMEN ZWEMMEN.	61
BIJLAGE 1	62
BIJLAGE 2	65
BIJLAGE 3	66
BIJLAGE 4	70
ORIGINALITEITSVERKLARING	73

BIBLIOGRAFIE

1. Boeken

- Aerts L., *Drinken aan de bron. De smaak van christelijk geloof*, Antwerpen, Halewijn, 2012.
- ABTS K., DOBBELAERE K. & VOYÉ L. (red.), *Nieuwe tijden, nieuwe mensen*, Tielt, Lannoo Campus, 2011, 143-172.
- ACKERMAN G. EN MONTEIRO M., *Mannen Gods, clericale identiteit in verandering*, Hilversum, Verloren, 2007.
- BASTIAENS J. & VAN LANGENDONCK G. (RED.), *De parochie, een grensgeval*, Antwerpen, UCSIA, 2005.
- BASTIAENS J. & VAN LANGENDONCK G. (RED.), *Opengebroken kerk, De kerk als missionaire beweging. Leiderschap in een missionaire kerk*, Antwerpen, UCSIA, 2007.
- BASTIAENS J. & VAN LANGENDONCK G. (RED.), *Op zoek naar gemeenschappen in een godvergeten tijd*, Antwerpen, UCSIA, 2009.
- BERKHOF H., *Christelijk geloof. Een inleiding in de geloofsleer*, Nijkerk, 4de dr. 1979.
- DE KESEL J., *Omwille van zijn naam: een tegendraads pleidooi voor de Kerk*, Tielt, Lannoo, 1994.
- DE LA BEDOYERE M. (red), *De toekomst van het Rooms-Katholicisme*, Utrecht / Antwerpen, Bruna & Zoon, 1967.
- VAN BEUSEKOM B., *Terzake IV, Kerk buiten de kerk*, Utrecht, Ambo, 1969.
- BOEVE L. (red), *De kerk in Vlaanderen: avond of dageraad?*, Leuven, Davidsfonds, 1999².
- BOFF L., *En de kerk is volk geworden*, Apeldoorn, Averbode, 1987.
- BROUWER R., DE GROOT K., DE ROEST H, SENGERS E. & STOPPELS S., *Levend lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, Kok, 2007.
- CORIDEN J.A., *The parish in Catholic Tradition. History, theology and canon law*, New York, Paulist Press, s.l.n.d.
- DUFFY E. (ed), *Parishes in transition, s.l., the Columea press*, 2010.
- FIJEN L., *Het wonder van Maartensdijk*, Amsterdam, Ten Have, 2001.
- HENAU E., *Zijn verhaal moet doorgaan. Over christelijke gemeenschapsopbouw*, Leuven, Davidsfonds, 2005.
- HEYNDRIKX M., *En Gij geeft ons een andere toekomst, over het christelijk geloof en zijn gestalte tussen gisteren en morgen*, Leuven, Peeters, 1992.
- HORNIKX R., *Geloven in gemeenschap. Parochieopbouw voorbij de sprakeloosheid*, Heeswijk, Heeswijk van Berne, 2003.
- STASSEN P. & VAN DER HELM A., *Parochie in beweging, Geloven in plaatselijke geloofsgemeenschappen*, Heeswijk, Abdij van Berne, 2010.
- POLLEFEYT D. (red.), *Als catechese tot volwassenheid komt*, Antwerpen, Halewijn, 2009.
- SCHRUERS P., e.a., *Christelijke gemeenschappen in deze tijd. Een bovenzal met twee grote deuren*, Averbode, Altiora, 2001.
- SLIJKERMAN K. & VAN IERSEL K., *Kleine geloofsgroepen, Wegen naar een vitale parochie*, Heeswijk, Abdij van Berne, 2011.
- VAN LOOY L. (red), *Binnenste buiten, Pleidooi voor een aansprekende kerk*, Antwerpen, Halewijn, 2009.
- VAN DER VLOET J. (red), *De toekomst van de Parochie, hand- en werkboek*,

- Wommelgem, Den Gulden Engel, 1987.
- VAN KONINGSVELD M., *Werken in Gods Wijngaard. Praktische Theologische reflectie op het werk van pastoraal werkenden, s.l.*, Unibook, 2011.
- VANLANGENDONCK G., *Parochie in Vlaanderen en Brussel, een overzicht*, in JEAN BASTIAENS & GERT VANLANGENDONCK (red.), Antwerpen, Ucia, 2006, blz. 22.
- WARNINK H., TORFS R. & DE ROO P. (Ed.), *De leek in de kerk. Mogelijkheden, grenzen en perspectieven*, Leuven, Peeters, 1989.
- WHOOLEVER C. & BRUCE D., *Beyond the ordinary. Ten strenghts of U.S. congegations*, Londen, Louisville, 2004

2. Bijdragen in verzamelwerken

- BROUWER R., *Continuïteit*, in DE GROOT K., DE ROEST H., SENGERS E. & STOPPELS S., *Levend Lichaam, Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kok, Utrecht, 2007², blz. 132-164.
- DE FLEURQUIN L., *Flexibiliteit van het canonieke recht in de organisaties van de territoriale parochie*, in JEAN BASTIAENS & GERT VAN LANGENDONCK (RED.), *De parochie, een grensgeval*, Antwerpen, UCSIA, 2006, blz. 51-66.
- DE ROEST H., *Kerksluiting*, in DE GROOT K., DE ROEST H., SENGERS E. & STOPPELS S., *Levend Lichaam, Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kok, Utrecht, 2007², blz. 199-239.
- DOBBELAERE K., BILLIET J. & VOYÉ L., *Religie en kerkbetrokkenheid naar een sociaal gemarginaliseerde kerk?*, in ABTS K., DOBBELAERE K. & VOYÉ L. (red.), *Nieuwe tijden, nieuwe mensen*, Tielt, Lannoo Campus, 2011, 143-172.
- LEMMENS L., *Een bovenzaal met twee grote deuren, christelijke gemeenschapsvorming vandaag*, in MGR. P. SCHRUIERS, E.A., *Christelijke gemeenschappen in deze tijd. Een bovenzaal met twee grote deuren*, Averbode, Altiora, 2001.
- SENGERS E., *Groei*, in DE GROOT K., DE ROEST H., SENGERS E. & STOPPELS S., *Levend Lichaam, Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kok, Utrecht, 2007², blz. 105-131.
- Steen M., *Kerk als sacrament van de Geest. Enkele reflecties*, in HAERS J., MERRIGAN T. & De Mey P. (red.), *Volk van God en gemeenschap van de gelovigen. Pleidooien voor een zorgzame kerkopbouw*, Averbode, Altiora, 1999, 365-378.
- STOPPELS S., *Kerkplanting*, in DE GROOT K., DE ROEST H., SENGERS E. & STOPPELS S., *Levend Lichaam, Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kok, Utrecht, 2007², blz. 70-104.
- SAKE STOPPELS, *Kerkplanting*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, Kok, 2007², blz. 100.
- STOPPELS S. & SENGERS E., *Revitalisering*, in BROUWER R., DE GROOT K., DE ROEST H., SENGERS E. & STOPPELS S., *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kok, Utrecht, 2007², blz. 165-198.
- HANS VANDENHOLEN, *Catechese in de dienst van initiatie*, in VANLOOY L., e.a.,

Binnenste buiten, Pleidooi voor een aansprekende kerk, Antwerpen, Halewijn, 2009, blz. 115-122.

VAN HOUT H., voorwoord, in MR. PETRA M.M. STASSEN EN DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging, Geloven in plaatselijke geloofsgemeenschappen*, Uitgeverij Abdij van Berne, Heeswijk, 2010, blz. 13-14.

ZEGVELD A., *Worden wat God is: parochie, gemeenschap en pastoraat in de toekomst*, in BASTAENS J. & VAN LANGENDONCK G. (red.), *Op zoek naar gemeenschap in een godvergeten tijd*, Antwerpen, Ucsia, 2010.

3. Artikels

Arens A., *Parochie morgen – Bijbelse bezinning*, in *Kerkplein* 15 (2006) 3, blz. 3-6.

ARENS A. & VAN PUYENBROECK P., *Vijf jaar parochieploegen. Dekonale conferentie oktober*, in *Kerkplein* 7 (1998) 8, blz. 3-6.

BORRAS A., *Waartoe Parochie? Oorsprong en zending van de parochiale gemeenschappen*, in *Collationes* 27 (1997) 4, blz.367-378.

COLLIN L., *Priesterraad van 21 september 1994*, in *Kerkplein* 3 (1994) 10.

Coppin E., *Parochieploegen vandaag*, in *Kerkplein* 19 (2011) 3, blz. 6-8.

Dienst communicatie, *Kerk vormen in Vlaanderen. Bedenkingen en perspectieven*, in *Kerkplein* 19 (2011) 6, blz. 2-5.

DILLEN, A. KNIEPS T., DE MEY P., POLLEFEYT D., STEEN M., *Vitale kerkgemeenschappen ter plaatse, Reflecties over christelijke gemeenschap, lokaliteit en leiderschap*, in *Collationes. Tijdschrift voor Theologie en pastoraal*, 41 (2011) 1, blz. 5-28.

DE KERPEL G., *Dekenvergadering in het teken van dekenale samenwerking*, in *Kerkplein* 11, (2002) 3, blz. 21-22.

DE KERPEL G., *Dekenvergadering van 11 mei 1998*, in *Kerkplein* 7 (1998) 7, blz. 21.

DE KESEL J., *Liturgie op zondag*, in *Kerkplein* 1 (1992) 6.

DE KESEL J., *Het permanent Diaconaat*, in *Kerkplein* 2 (1993) 5, blz. 3-6.

DE LEENHEER E., *Deze plaats is heilige grond*, in *Kerkplein* 20 (2012) 2, blz. 8-10.

DE SUTTER L., *Een aanspreekbare parochie*, in *Kerkplein* 18 (2010) 2, blz. 8-10.

DE SUTTER L. & VAN DE VOORDE K., *Profiel van parochieploegen*, in *Kerkplein* 19 (2011) 3, blz. 2-5.

DE SUTTER L., *Een parochiaal secretariaat*, in *Kerkplein* 12 (2003) 3, blz. 11.

GOEDFROOT J., *De krachten bundelen is de boodschap*, in *Kerkplein* 20 (2012) 2, blz. 7.

LUYSTERMAN A., *Eucharistievieringen en gebedsdiensten op weekdays. Beleidsnota*, in *Kerkplein* 4, 1995, nr. 8.

REIN NAUTA, *Theologie als handicap*, in *Praktische Theologie* 25 (3) blz. 95.

RAES P., *Voor een huis een thuis is, moet het op maat van de bewoners zijn*, in *Kerkplein* 20 (2012) 2, blz. 2-7.

STEEN M., *Christelijke gemeenschapsvorming: vitaal!*, *Enkele reflecties*, in *Collationes* 41 (2011) 1, blz. 71-86.

VANDE VYVERE P., *Dekonale stuurgroepen van Eeklo en Sint-Niklaas over de nieuwe parochie: Lokale kerkgemeenschap volop toekomst bieden*, in *Kerkplein* 20 (2012) 2, blz. 13-16.

Van Innis J., *Immobilisme is nooit vruchtbaar*, in *Kerkplein* 20 (2012) 2, blz. 16-17.

VAN PUYENBROECK P., *Vrijwilligers in de Kerk*, in *Kerkplein* 19 (2011) 10, blz. 20-23.

- VAN PUYENBROECK P., *Structuurhervormingen in de territoriale pastoraal*, in *Kerkplein* 1 (1992) 3.
- VAN PUYENBROECK P., *Pastorale raad kiest een jong bureau*, in *Kerkplein* 1 (1992) 5.
- VAN PUYENBROECK P., *De zondagsmissen herschikt*, in *Kerkplein* 2 (1993) 4.
- VAN PUYENBROECK P., *Kerk in de stad*, in *Kerkplein* 5 (1996) 4.
- VAN PUYENBROECK P., *Iedere tijd opnieuw. De parochie in de toekomst*, in *Kerkplein* 9 (2000) 4, blz. 3-7.
- VAN PUYENBROECK P., *Hoe (on)belangrijk is de parochie?*, in *Kerkplein* 15 (2006) 6, blz. 6-7.
- VAN PUYENBROECK P., *Ontmoeting met de verzezen Christus. Waarom geen woord- en gebedsdiensten op zondag?*, in *Kerkplein* 20 (2012) 2, blz. 19-20.
- VAN PUYENBROECK P., *Hoe (on)belangrijk is de parochie?*, in *Kerkplein* 15 (2006) 6, blz. 6-7.
- VAN DE VOORDE K., *Waarom in Godsnaam? Dekenaar samenwerken*, in *Kerkplein* 17 (2008) 10, blz. 8-10.
- VAN DE VOORDE K., *Samen ploegen in Gods akker*, in *Kerkplein* 17 (2009) 5, blz. 8-9.
- VAN DE VOORDE K., *In de kracht van één Geest*, in *Kerkplein* 18 (2010) 1, blz. 2-5.
- VAN LOOY L., *een dynamische parochie*, in *Kerkplein* 20 (2012) 2, blz. 1.
- VERHELST M., *Priesterraad over toekomst parochie*, in *Kerkplein* 13 (2004) 5, blz. 21.
- VERHULST M., *De pastorale VZW: een vraagteken in de pastoraal*, in *Kerkplein* 7 (1998).
- EDWARD SCHIKKEBBEECKX, *Christelijke gemeente en haar ambtsdragers*, in *Concilium* (1980) 3.

4. Kerkelijke documenten

- BISDOM GENT TERRITORIALE PASTORAAL, *De Parochieploeg, beleidsnota, handreiking, spiritualiteit*, Gent, 1997.
- BISSCHOP LUYSTERMAN, *Eucharistievieringen en gebedsdiensten op weekdays. Beleidsnota*, in *Kerkplein* 4 (1995) nr. 8, blz. 3-8.
- BISSCHOPPELIJKE COMMISSIE KERK EN GELOOF, *Ambten en bedieningen. Naar een samenspel in dienst van het volk van God*, 2005.
- BISSCHOPPEN VAN BELGIË, *Volwassen worden in geloof, catechese in het leven van de kerk*, Nieuwe Reeks, Verklaringen van de bisschoppen van België, nr. 33, Brussel, Licap, september 2006.
- BISSCHOPPEN VAN BELGIË, *God ontmoeten in zijn woord, Groeien in Geloof*, Nieuwe Reeks, Verklaringen van de bisschoppen van België, nr. 36, Brussel, Licap, september 2008.
- CONGREGATIE VOOR DE GELOOFSLEER, *Brief aan de bisschoppen van de katholieke kerk over enkele aspecten van de kerk als communio*, in *Kerkelijke documentatie*, 1992.
- DE KESEL J., *Diaken in de Kerk. geroepen tot dienstbetoon*, Gent, Permanent diaconaat, 1994.
- LEONTIUS-ALBERTUS, *Acta et decreta Congregationis Procynodalis. Quae habita fuit Gandae anno mcmxlv die 1 iunii*, in *Monita ad clerum*, I (1964-1976).
- LEONCE-ALBERT VAN PETEGHEM, *Acten en decreten van de procynodale vergadering gehouden te Gent 29 mei 1979*, in *Monita ad clerum*, V

(1977-1979).

5. Onuitgegeven bronnen

- Arens A., *Een stad op de berg. Over de toekomst van de parochie (eerste versie)*, CCV Gent, vormingsdag voor parochiepriesters, diakens, parochieassistenten, najaar 2006.
- CHRISTEN FORUM VLAAMSE ARDENNEN; MIA DOORNAERT, *Europa, verloochen uw christelijk erfgoed niet!*, onuitgegeven toespraak, donderdag 18 oktober 2012.
- LIEVE DE SUTTER, *Parochieploegen... Een stand van zaken*, vormingsdagen parochieploegen 2010-2011.
- LIEVE DE SUTTER, *kerkophbouw in de wissel*. De onuitgegeven tekst die daar gebruikt werd is te vinden in bijlage 3
- Jaarberichten, een jaarlijkse enquête bij alle parochieploegen.
- VAN WEEL C., *Pastorale eindverantwoordelijkheid en priestertekort in het Aartsbisdom Utrecht (Nederland) en het Bisdom Gent (België), Een Kerkrechtelijke vergelijking*. Verhandeling, aangeboden tot het behalen van de graad van licentiaat in het Kerkelijk Recht. Promotor Prof dr. A.J.M. van der Helm, Leuven. 2006.
- REMI VERWIMP, onuitgegeven nota's bij de les *Ekklesia*, in de module *Kerken, een werkwoord*, in de opleiding Agogisch Theologisch Werker, Sociale Hogeschool Heverlee, 17 oktober 2007.

6. Digitale bronnen

www.alban.org
www.ru.nl/kaski
<http://www.ccv.be/gent/vorming>
<http://www.farfield.be/category/dagboek>
<http://www.aiwerkt.be/nl>

INLEIDING

We kozen als onderwerp voor deze scriptie voor de thematiek van de parochieploeg gezien binnen de actuele evolutie in de geloofsgemeenschappen. Dit thema boeit ons omdat we daar in de praktijk van pastoor van een geloofsgemeenschap – of moet ik zeggen: van 5 naar elkaar toegroeiende geloofsgemeenschappen – elke dag opnieuw mee geconfronteerd worden. In ons voorwoord vertellen we uitgebreid over de voorgeschiedenis, de context en de groei in denken en doen als trekker van dit toekomstgericht project. De toekomst van het christelijk geloof gaat ons zeer ter harte. Het is een persoonlijk leidmotief in ons handelen om te laten zien aan de omgeving dat het christendom zin en betekenis heeft voor onze levenssituatie en voor de toekomst waar we voor staan. Het christendom is niet iets van het verleden, maar Gods Geest mag ook bij ons waaien. Die toekomst kan niet zomaar een herhaling zijn van het verleden. Als het ons menens is met het christendom dan kunnen we er niet om heen: we moeten zorg dragen voor de gemeenschap. Zorg voor de gemeenschap is een theologisch imperatief. Wij denken dat de parochieploeg in deze zorg een belangrijke rol kan spelen voor de geloofsgemeenschap van de toekomst.

In het eerste hoofdstuk bestuderen we enkele documenten die ons meer zicht geven op de parochieploeg en wat een parochieploeg idealiter kan zijn. Het was van bij het begin van mijn opdracht in meerdere parochies een keuze om maar 1 parochieploeg te hebben. Het bestuderen van de brochure die in het bisdom Gent aan de basis ligt van het bestaan van parochieploegen heeft ons in die keuze bevestigd. Het moet gezegd dat we deze scriptie maken als pastoor. Dat is een eigen manier van kijken, en hier en daar verschillend van het kijken van een leek. We maken er in dit eerste hoofdstuk dus ook een punt van om naar de evolutie van de rol van de pastoor te kijken.

In het tweede hoofdstuk hebben we een meer inhoudelijke, theologische uitdieping van het begrip parochie voor ogen gehad. Het bestuderen van het kerkelijk recht leert ons dat er in het wetboek veel ruimte is voor evolutie in een vernieuwde situatie. Het gaat ons ter harte dat de kerk in de toekomst kan blijven bestaan. Uit pastoraaltheologische literatuur blijkt dat de geloofsgemeenschap opbouwen, in de nieuwe context van een post-christelijke cultuur, daarbij van cruciaal belang is. Een andere instelling dringt zich op als de toekomst van het christelijk geloof ons dierbaar is. Ook hier maken we er punt van om, vanuit onze heel concrete situatie als pastoor, te kijken naar de rol en de betekenis van de voorganger.

In een derde hoofdstuk gebruiken we een document 'Kerkopbouw in de wissel' als inhoudelijke en vormelijke leidraad voor ons kijken naar de eigen praktijk in de Parochie met de 5 Torens. Met het genoemde document zijn we in de eigen parochieploeg in gesprek gegaan met elkaar. We proberen in het verslag van deze gesprekken de link te maken tussen wat we in de eerste hoofdstukken eerder theoretisch bekeken hebben en te toetsen aan onze praktijk. Doorheen de gesprekken, en dus ook doorheen het verslag van deze gesprekken is de evolutie leesbaar van weerstand voor verandering naar een groei van vertrouwen in de toekomst. Het kijken naar deze toekomst en wat het worden kan, zet ons voor nieuwe opdrachten, maar dat gaat het bestek van deze studie te buiten.

HOOFDSTUK I. PAROCHIEPLOEGEN IN HET BISDOM GENT.

Vernieuwingen in de kerk begonnen meestal met illegale afwijkingen; Vernieuwingen van bovenaf zijn er zelden, en bovendien soms gevaarlijk.²

In dit eerste hoofdstuk willen wij de parochieploeg verkennen, zoals die omschreven wordt en bedoeld is in het Bisdom Gent. We lezen daarvoor in eerste instantie de brochure die in 1997 ruim verspreid werd in alle parochies van het Bisdom³. In een tweede paragraaf bekijken we de juridische aspecten van de medeverantwoordelijkheid van leken aan de hand van een Masterproef van A.C. Van Weel⁴ en in een derde paragraaf proberen wij de praktijk met betrekking tot parochieploegen te vertalen in een aantal cijfers en feiten die we ontleen aan een referaat van Lieve De Sutter⁵ op een studiedag voor parochieploegen⁶. Uit deze verkenning kunnen wij besluiten dat er toekomst is voor parochieploegen, maar dat er voor de toekomst keuzes gemaakt zullen moeten worden.

² EDWARD SCHIKKEBBEECKX, *Christelijke gemeente en haar ambtsdragers*, in *Concilium*, 1980, nr. 3, blz. 98.

³ BISDOM GENT TERRITORIALE PASTORAAL, *De Parochieploeg, beleidsnota, handreiking, spiritualiteit*, Gent, 1997.

⁴ A. C. VAN WEEL, *Pastorale eindverantwoordelijkheid en priestertekort in het Aartsbisdom Utrecht (Nederland) en het Bisdom Gent (België), Een Kerkrechtelijke vergelijking. Verhandeling aangeboden tot het behalen van de graad van licentiaat in het Kerkelijk Recht*. Promotor Prof dr. A.J.M. van der Helm, Leuven, 2006.

⁵ LIEVE DE SUTTER is stafmedewerker bij CCV in het bisdom Gent met bijzondere aandacht voor parochiepastoraal (onuitgegeven nota's).

⁶ Vormingsdagen voor parochieploegen in het werkjaar 2010-2011; thema Parochieploegen vandaag; zorgen voor morgen!?. Referaat door LIEVE DE SUTTER, *Parochieploegen, ... een stand van zaken en enkele perspectieven*.

§ 1. DE PAROCHIEPLOEG IN HET BISDOM GENT, EEN BROCHURE

A. EEN OPSTART

Zestien jaar geleden, verscheen in het bisdom Gent de brochure over de parochieploeg. Sindsdien werd deze brochure vele jaren gebruikt als handleiding. De laatste jaren wordt deze brochure niet meer gebruikt wegens ondertussen op vele punten ingehaald door de realiteit maar voor het voorliggende onderwerp zijn er zeker interessante elementen te vinden.

Treffend is dat de "Ten Geleide"⁷ opent met een citaat van E. Van Waelderen: "De grondvraag is niet "Hoe houden wij het allemaal draaiend?", maar "Hoe kunnen wij mensen helpen leven naar Gods droom?",⁸ Vicaris-generaal Paul Van Puyenbroeck drukt zijn wens en hoop uit in de "Ten Geleide" dat er "in elke parochie van ons bisdom een parochieploeg zou zijn die samen met de pastoor en met erkenning van de eigen bevoegdheid van de andere bestaande organismen (kerkraad, VZW, bewegingen, werkgroepen) de medeverantwoordelijke zorg voor het parochiaal beleid gestalte zou geven"⁹. Deze brochure kwam niet zomaar uit de lucht gevallen. Reeds onder bisschop Leonce-Albert van Peteghem¹⁰ was er een aanzet gegeven voor parochieraden. Her en der in het bisdom maakten parochies werk van deze parochieraden en al naar gelang de draagkracht van de plaatselijke groepen zijn ze elk hun eigen weg gegaan. Parochieraden zijn niet opgezet om beleidsploeg te worden, ze zijn in bedoeling adviserend van aard. Vele van deze parochieraden zijn verdwenen bij de opkomst van de parochieploegen, ook al waren ze zeker geen concurrenten voor elkaar, wel eerder complementair. De brochure die dan in 1997 het levenslicht ziet, maakt een en ander veel concreter.

In het "Ten geleide" van deze brochure vinden wij al enkele items die om verder onderzoek vragen. Wat bedoelt deze brochure met de term "-ploeg"? In hoeverre is deze terminologie een bewuste keuze? Sluit deze term aan bij het woordgebruik in andere bisdommen? Of juist niet? En waarin dan wel of niet?

Omdat de brochure dateert uit 1997 zullen we meer recente bronnen moeten raadplegen willen we de vragen die vandaag voorliggen kunnen beantwoorden. Eerder dan de praktische uitwerking van het socio-culturele leven van de parochie, kiest deze brochure voor de inhoudelijke uitdieping van de geloofsgemeenschap. Blijft deze doelstelling overeind in een kerk van (over)morgen?

Het lijkt ons ook meer dan de moeite waard om in het veld te gaan aftoetsen hoe de verschillende (nieuwe) parochies en parochiale eenheden met dit gegeven van parochieploeg omgaan. Bij dit alles moeten we ook de rol van de pastoor bekijken. In paragraaf 3 van dit hoofdstuk komen we daar uitgebreid op terug.

B. OP ZOEK NAAR DEFINITIES

1. Parochieploeg

"Een kleine groep van medewerk(st)ers die samen met de pastoor en onder zijn leiding verantwoordelijk zijn voor het algemeen beleid van de parochie. Samen behartigen ze de verkondiging, diaconie, liturgie, gezonde opbouwende relatie

⁷ BISDOM GENT TERRITORIALE PASTORAAL, *De Parochieploeg, beleidsnota*, blz. 1

⁸ Idem, blz. 3.

⁹ Idem, blz. 1.

¹⁰ Leonce-Albert van Peteghem, geboren in Sint-Kruis-Winkel op 7 oktober 1916 en overleden in Gent op 7 januari 2004. Hij was de 28ste bisschop van het bisdom Gent (1964-1991).

tussen alle gelovigen en een degelijk financieel beleid"¹¹. De parochieploeg zal dus best goede contacten onderhouden met kerkraden en de VZW Parochiale (/dekenale) Werken. We komen hier in het derde hoofdstuk op terug. "Als een dragende beleidsgroep zorgt de parochieploeg voor het geheel van de parochie. (...) als parochieploeg hebben zij ook de taak om afstand te nemen en na te denken, om te plannen en te evalueren, om de parochie te animeren."¹²

Om de parochieploeg werkbaar te houden, wordt gekozen voor kleinere groepen (3 tot 8 leden)¹³. De leden zijn gelovig en kerkelijk geëngageerd. Het gaat er niet om dat iemand zichzelf kandidaat stelt als lid voor de parochieploeg, dan wel dat hij of zij vanuit een breder draagvlak in de gemeenschap gevraagd wordt om lid te worden van deze ploeg. Evenredige vertegenwoordiging van bepaalde groepen speelt niet omdat de eerste taak van de parochieploeg is om de eenheid in verscheidenheid te bewaken. "De parochieploeg zal in zekere zin delen in het meest eigene van het priesterambt: verwijzen naar de bijzondere band met Jezus Christus en teken zijn van een bijzondere eenheid met Hem"¹⁴.

2. Parochiaal beraad

Met de term "parochieraad" of "parochiaal beraad" bedoelt de brochure een adviesorgaan dat twee of drie keer per jaar samenkomt en niet uit vaste leden bestaat. Mensen die deel uitmaken van een parochiaal beraad vertegenwoordigen in deze vergadering die groepen waaruit ze komen. Deze vergadering kent geen vaste leden omdat iedereen in de parochie hier vrij naartoe moet kunnen komen om de stem te laten klinken. "Het spreekt vanzelf dat de leden van de parochieploeg deelnemen aan het parochiaal beraad"¹⁵.

3. Parochie

Heel duidelijk vinden we een definitie van wat in onze tijd klassiek verstaan wordt onder "parochie". "Een parochie is een plaats waar mensen samenkomen om gemeenschap te vormen in de naam van Jezus Christus. Deze gemeenschap wordt opgebouwd met zorg voor de verkondiging, de liturgische vieringen, de praktische beleving van het evangelie. Ze wil niet alleen naar binnen toe zorgen voor de eigen kring, door de opbouw van de kerkgemeenschap en de verzorgende pastoraal, maar zal ook naar buiten gericht zijn, in een missionaire en solidaire bekommernis voor alle mensen"¹⁶. Er wordt ook een verwijzing gemaakt naar het territoriale karakter van de parochie om er onmiddellijk bij aan te geven dat dit aspect helemaal in evolutie is (toen dus ook al, en nu alleen nog meer).

Twee dingen zijn volgens de brochure van belangrijk genoemd voor elke parochie: ten eerste dat het gaat om een gemeenschap en ten tweede dat deze gemeenschap zich vormt rond de Heer. "Ze is dus niet zomaar een gemeenschap van mensen die op eigen houtje samenkomen, ze leeft vanuit een vreemde oorsprong, ten dienste van iemand anders. Dat een kerkgemeenschap niet zichzelf sticht maar voortdurend leeft vanuit de Heer, wordt zichtbaar in haar sacramentele

¹¹ BISDOM GENT TERRITORIALE PASTORAAL, *De Parochieploeg, beleidsnota, handreiking, spiritualiteit*, Gent, 1997, blz. 5.

¹² Idem, blz. 11.

¹³ Idem, blz. 18-19.

¹⁴ Idem blz. 41.

¹⁵ Idem, blz. 7.

¹⁶ Idem, blz. 3.

structuur. Zowel de gemeenschapsstructuur als de sacramentele structuur zijn wezenlijk voor de kerk en dus voor de kerk-ter-plaatse die de parochie is¹⁷.

4. De pastoor

Als een evidentie, en natuurlijk zo ook te vinden in de codex, wordt in de brochure gesteld dat in elke parochie een "priester (...) als pastoor, als herder, als symbolische (...) plaatsbekleder van de Heer"¹⁸ wordt aangesteld. Niet om baas te spelen over de gemeenschap, integendeel. Elke priester zal staan onder de gehoorzaamheid van het evangelie en in deze positie zal hij ook garant staan voor de eenheid in de plaatselijke gemeenschap.

Onder de titel "de eigen doelstelling van de parochieploeg"¹⁹ zegt de brochure eerst iets over de verantwoordelijkheid van de priester en de andere leden van de parochieploeg. Die is niet dezelfde. Dat voelen de parochianen zelf goed aan. De pastoor "heeft er voor gestudeerd, werd ervoor gewijd, is benoemd en wordt ervoor betaald"²⁰, terwijl andere leden mogelijk een eigen beroep en gezin hebben en in mindere of meerdere mate als vrijwilligers meewerken. Toch is hun mede-verantwoordelijkheid reëel.²¹ De pastoor is voorzitter van deze vergadering, maar niet noodzakelijk de moderator ervan. In de praktijk zal het ook zo zijn dat de pastoor de spreekbuis en het gezicht zal blijven van de parochieploeg in de grotere gemeenschap²². Wanneer er geen residerende pastoor is, (hij woont in een andere parochie waar hij ook benoemd is tot pastoor), zal de parochieploeg de verantwoordelijkheid voor het geheel op zich nemen²³. Het is ons niet duidelijk waarom de brochure deze verantwoordelijkheid voor het geheel expliciet vermeldt, want ook voor parochieploegen van parochies met een residerend priester geldt de opdracht van de zorg voor het geheel.

We stippen hier aan dat noch bij de beleidsteksten en richtlijnen over parochieraden (beleid Mgr. L-A van Peteghem, zie deel twee in dit hoofdstuk) noch bij de brochure over de parochieploeg veel gewag gemaakt wordt van een priestertekort. De doelen en de bedoeling liggen duidelijk elders²⁴.

De brochure stelt dat de pastoor, omdat hij met de parochieploeg moet samenwerken, best zelf inspraak kan hebben over de mensen die gevraagd worden om in de parochieploeg te stappen. Hij mag daarbij echter niet het geheel van de parochie vergeten en overwegen of de door hem gekozen mensen voor de parochie in zijn geheel wel aanvaardbaar zijn. Een pastoor die zich een ploeg samenstelt, kan natuurlijk van de bisschop een andere benoeming krijgen. Zo kan een pastoor door een andere pastoor opgevolgd worden. Hier zal met gezond verstand moeten omgegaan worden bij de overgang. "De nieuwe pastoor zal met geduld en respect de parochieploeg, die hij niet zelf samenstelde, leren kennen. De parochieploeg zal een grote openheid aan de dag leggen om de nieuwe pastoor

¹⁷ Idem, blz. 4.

¹⁸ Idem. Blz. 4.

¹⁹ Idem, blz. 5.

²⁰ Idem, blz. 5.

²¹ Idem, blz. 5.

²² Idem, blz. 21.

²³ Idem, blz. 24.

²⁴ We willen hier geen kritische opmerking maken over het ontbreken van enig woord over het priestertekort. Dat zou voor die tijdsgeest niet eerlijk zijn. We willen eerder vaststellen dat er onder het beleid van L.A. van Peteghem nog geen tekort aan priesters was. Dat er bij het ontstaan van de brochure in 1997 wel een schaarste begon te ontstaan en dat de gemiddelde leeftijd van de priesters toenam, is een feit, maar dat deze situatie toen nog helemaal geen vergelijk had met de huidige situatie, is eveneens een feit.

met zijn eigen persoonlijkheid te aanvaarden en te leren kennen."²⁵ Dit is een mooie optie die van beide partijen wat tijd vraagt om aan elkaar te wennen en om vertrouwen op te bouwen. We sluiten hierbij niet uit dat er toch spanningen zouden kunnen blijven bestaan. Het is wellicht niet slecht als er na verloop van tijd toch enkele leden van de parochieploeg kunnen vervangen worden. De brochure is hier niet blind voor en geeft deze mogelijkheid ook aan.

5. De erkenning

Het lijkt ons in de praktijk een stille dood gestorven, maar bij aanvang was het uitdrukkelijk de bedoeling van de dienst parochieploegen om te werken in de richting van een erkenning door de bisschop van de respectievelijke parochieploegen en hun leden. Lieve De Sutter vertelt in een contact dat bij de aanloop en de voorbereiding van een erkenning er voor de parochieploeg in kwestie ruimte en gelegenheid was om een zelfevaluatie te doen. Dit was zeer leerrijk voor de ploeg zelf, want parochieploegen lopen na verloop van tijd de kans om op automatische piloot te werken. Deze evaluatie kon de basis zijn voor een vernieuwd elan.

Er zijn echter ook nadelen verbonden aan deze erkenning. Dat de erkenning gebeurde zonder beperking in de tijdsduur, kon problemen opleveren bij wisselende leden van de ploeg. Niet de leden krijgen een aanstelling maar de ploeg als dusdanig. Het ontstaan van een vorm van neo-klerikalisme bij de leken was niet alleen denkbeeldig.

C. DE TAAK VAN DE PAROCHIEPLOEG²⁶

De brochure geeft zes terreinen aan waarop de parochieploeg een taak heeft: verkondiging, liturgie, diaconie, gemeenschapsopbouw, medewerkersbeleid, materiële en financiële middelen. De eerste drie verdienen op een andere manier aandacht dan de volgende drie. De parochieploeg zal de zorg voor het geheel vooropstellen. Van daaruit mag ze verantwoordelijk zijn voor het beleid op de zes genoemde terreinen. We geven bij elk van deze taken kort weer wat de brochure als taak voorhoudt en geven hierop onze commentaar.

De parochieploeg zal instaan voor vorming. Deze vorming is in de eerste plaats bedoeld voor de parochieploeg zelf. Daarnaast kan de parochieploeg instaan voor vorming van mensen die tot de dichte kern van de geloofsgemeenschap behoren, mensen die eerlijk zoeken naar spiritualiteit en mensen die maar sporadisch een beroep komen doen op de diensten van de parochie. Wij denken dat in onze veranderende situatie met een kleiner wordende groep kerkbetrokkenen andere en nieuwe vormingsinitiatieven opgezet moeten worden. We denken aan verloofdenwerking, doopcatechese, vormselcatechese waarbij ook de ouders van de vormelingen betrokken worden, groepen waar jongeren samenkomen om de Bijbel te lezen en hun geloof te delen, voorbereiding op de eerste communie waarbij ook de ouders betrokken worden, samenkomsten van kernen van Ziekenzorg en OKRA waar we o.a. vorming kunnen geven over ziekenzalving om dit sacrament zo uit de doodsfleer te halen. ...

Het is wezenlijk dat een geloofsgemeenschap de eucharistie viert. Maar ook ruimer dan alleen de eucharistieviering, zal de parochieploeg zorgen voor de liturgie. Het is een pertinente vraag of wij voorbereid zijn op een toekomst met nog

²⁵ Idem, blz. 24.

²⁶ Idem, blz. 24-28.

minder priesters. Kunnen we de plotse afwezigheid van een priester opvangen in een gebedsdienst op zondagmorgen? Zijn er mensen die een gebedsdienst bij een uitvaart kunnen leiden? Hebben we in onze gemeenschap mensen die kunnen instaan voor gebedsmomenten bij andere gebeurtenissen in onze gemeenschappen? Misschien mogen we hier ook denken aan leken die een mandaat krijgen om kinderen op te nemen in de gemeenschap door het toedienen van het doopsel. ...

Uit de tellingen die we verderop in § 3 nog bekijken, leiden we af dat er meer aandacht mag gaan naar de diaconie. De evangelische oproep tot aandacht en zorg voor de kleinen, de zwakken en de verdrukten moet zeker een aandachtspunt zijn voor de parochieploeg. Wellicht is, zoveel jaar na het verschijnen van voorliggende brochure, nu de tijd gekomen om ook op dit punt te gaan samenwerken met mensen in naburige parochies. Een werkgroep Broederlijk Delen en Welzijnszorg hoeft niet op elke parochie te bestaan. Voor deze initiatieven kan er samengewerkt worden op het niveau van een dekenaat. In de zorg voor zieken en armen kan er samenwerking gezocht worden met buurtparochies, kernen voor ziekenzorg, Welzijnsschakels,...

De parochieploeg is ook de geëigende ploeg die oog zal hebben voor het gemeenschapskarakter van de parochie. Zij mag fungeren als bindmiddel tussen de verschillende mensen die de parochie uitmaken. Zij zal ervoor beducht zijn om kleine besloten groepjes te vormen. Ze zal juist de verbondenheid tussen allen die van ver of van dichtbij bij de parochie betrokken zijn bevorderen. De uitbouw van de gemeenschap gaat verder dan het groepje onder de eigen torens. Hoe pakken we het aan dat mensen uit verschillende parochies elkaar leren kennen om bij elkaar geloofsgenoten en tochtgenoten te vinden? Zetten we initiatieven op in dit verband? Welke initiatieven kunnen we hiervoor bedenken en uitwerken?

Voortdurend zal de parochieploeg uitkijken naar mensen die een (deel)taak in de gemeenschap op zich kunnen nemen. Ze heeft er oog voor dat er tijdig opvolging gezocht wordt voor mensen die hun taak stoppen en behoeden zichzelf en anderen ervoor al te veel taken te cumuleren. Bij deze taak gaat het er om ervoor te zorgen dat we niet eindigen bij de laatste parochiaan die verantwoordelijk is voor alles en die als laatste het licht uitdoet. Voor zijn of haar uitvaart is er dan niemand meer die de deur komt openen en de kaarsen aansteekt.

Omdat de financiën van een parochie niet onuitputtelijk zijn, zal de parochieploeg ook goed voor ogen houden wat de prioriteiten zijn in de parochie. Waar gaan de centen naartoe? Hoeveel mag er uitgegeven worden voor een initiatief dat gemeenschapsbevorderend is? Hoeveel investeren wij in vorming en catechese? Bij de opmaak van een begroting is een jaarlijks overleg met de kerkfabriek hier zeer wenselijk.

D. DE SPIRITUALITEIT VAN DE PAROCHIEPLOEG²⁷

Als laatste thema in de brochure wordt de spiritualiteit van de parochieploeg behandeld. Het mag hier niet begrepen worden als een noodzakelijk kwaad, dat er nu eenmaal bij moest om deze brochure te mogen publiceren. De spiritualiteit is helemaal "last but not least" voor een parochieploeg. "Kerk-zijn is in- en uitademen" geeft de brochure mee als openingsparagraaf over dit thema. En daarmee wordt het belang heel duidelijk aangegeven. Je kan niet uitademen als ploeg als je niet

²⁷ Idem, blz. 33-38.

eerst inademt. Parochieploegen moeten zorg dragen voor hun inspiratie. Dat laatste woord komt uit het Latijn en betekent letterlijk: inademen.

Het zal hier in deze tekst nog meermaals klinken, de stelling dat we als kerk niet uit eigen beweging samenkomen. We worden bijeengeroepen door Christus en juist daarom en van daaruit zijn we kerk. Dat is niet vrijblijvend. Bij alle initiatieven die er genomen worden mag een parochieploeg haar oorsprong van bestaan niet vergeten. Het is geen overbodige luxe voor een parochieploeg om bij elke samenkomst eerst op de "adem van de Geest" te komen. Elke keer opnieuw even stilstaan bij de wortels van ons bestaan.

Sinds de ervaring van Pasen bij de eerste leerlingen, tot op vandaag, en hopelijk nog voor heel lang, blijft het altijd dezelfde grondhouding: bij alles wat we doen en laten, bij alles wat we zeggen en zwijgen laten wij ons inspireren en normeren door het leven van Jezus van Nazareth. Hier denken wij dat er mag gesteld worden dat het voor elke christen, voor elke christelijk geïnspireerde groep een goede zaak zou zijn om voor aanvang van het werk even stil te staan bij het centrum van de inspiratie. Het mag niet verwateren tot het lezen van een al dan niet mooi, romantisch, poëtisch, maar dikwijls vrijblijvend, en soms nietszeggend, tekstje. De eerste beweging die we horen te maken bij alles wat we doen is het opzoeken van een be-ziel-ing, een be-geest-ering.

Als we goed geworteld zijn in de bodem die ons draagt en uitdaagt, dan kunnen we luisteren naar de noden en verzuchtingen van de gemeenschap waarvoor wij parochieploeg willen zijn. Als we weten dat we niet handelen uit eigen naam en macht, maar als geroepen door de Heer, dan kunnen we aan pastoraal werk beginnen. In de brochure worden 7 kenmerken van een pastorale spiritualiteit genoemd die wij hier samenvattend weergeven:

1. Begaan met elke mens. Er is niemand die uit onze kring gesloten kan blijven. Er is geen reden om iemand af te wijzen. De openheid en de gastvrijheid is ons in de joods-christelijke traditie meegegeven. De brochure refereert naar de parabel van de herder die op zoek gaat naar het verloren schaap (Lc 15,1-7) om duidelijk te maken dat het echt geen optie is om alleen en knus bezig te zijn met de volgers tot in de schaapstal.

2. Leven van Gods woord. Ons doen en laten zal geënt zijn op het Woord van God en omgekeerd. We kunnen niet nalaten het Woord van God in praktijk te brengen.

3. Met zin voor gebed en liturgie. "Het is niet omdat mensen niet meer geloven dat ze niet meer naar de eucharistie komen, maar doordat mensen niet meer naar de eucharistie komen vervaagt en verdampt het geloof."²⁸

4. Bouwen aan gemeenschap. We hoeven geen club van vrienden te worden. We moeten als parochieploeg wel werken aan de lotsverbondenheid tussen de verschillende leden van onze gemeenschap. De onderlinge zorg moet hoogtij vieren in onze gemeenschappen.

5. Niet gladstrijken maar verzoenen. Waar mensen zijn wordt er gemenst. Het is maar hoe je er mee omgaat. Op een goeie manier van mening verschillen, zal zo gebeuren dat standpunten niet toegedekt, maar eerder geconfronteerd en uitgelegd worden. Uitleg kan wederzijds begrip oproepen. Op die manier leren we leven met eenheid in verscheidenheid.

²⁸ MARC STEEN, in het college voor het vak *Practical Ecclesiology*, op 5 oktober 2012, les over *Kerkbetrokkenheid*. En in J. A. VAN DER VEN, *Ecclesiology in context*, Kampen, 1993, blz. 140, Geciteerd in: REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kok, Utrecht, 2007, blz. 22.

6. Open oog voor het leven van de wereld. De wereld met zijn reilen en zeilen mag voor ons niet vreemd zijn, laat staan als vijandig ervaren worden. We horen te weten wat er omgaat in de wereld en in het leven van mensen; want mensen maken wat mee.

7. Bescheiden en dienstbaar. We zijn geen lid voor eigen eer en glorie. We oefenen een diensttaak uit. We zijn in dienst van Christus die ons roept en in dienst van de gemeenschap waarvoor we parochieploeg zijn.

§ 2. DE TAKEN VOOR PRIESTERS EN LEKEN.

A. (NIET) HET PRIESTERTEKORT

In onze bespreking van de brochure hebben wij weinig gewag gemaakt van de figuur en de rol van de pastoor. Ook hebben we helemaal niet willen aangeven dat het belang van een parochieploeg alles zou te maken hebben met een dalend aantal priesters. Die daling is er sinds het verschijnen van de brochure wel degelijk, en deze daling vormt ook mee de context waarbinnen meer aandacht besteed wordt aan het belang van leken en, voor ons onderwerp hier, de parochieploeg. Het is echter niet het "priestertekort" dat de oorzaak is van het verleggen van de klemtoon. In het Kerkelijk Recht is er ook in vroegere wetboeken al aandacht geweest voor de pastorale eindverantwoordelijkheid van leken. Het wetboek uit 1983 ademt natuurlijk de vernieuwde visie van het tweede Vaticaans concilie met haar nadruk op "Kerk als Godsvolk" en niet de kerk als hiërarchie.

Het bestuderen van het Kerkelijk Recht is niet de eerste bedoeling van deze studie. Daarom zullen we niet zelf aan bronnenonderzoek doen, maar ons beroepen op een verhandeling van A.C. van Weel²⁹. Illustraties en toepassingen voor het bisdom Gent hebben we daarbij gevonden in het bisdomblad Kerkplein.

B. "COMMUNIO", VERTAALD IN HET KERKELIJK WETBOEK VAN 1983

Anders dan bij het canoniek recht dat gehanteerd werd sinds het Eerste Vaticaans Concilie (1869-1870) is er bij het verschijnen van het "Wetboek van Canoniek Recht" op 25 januari 1983 heel duidelijk ruimte gemaakt voor leken die kunnen deelnemen aan de structuren van de kerk. Dat heeft alles te maken met de vernieuwde visie die tijdens het Tweede Vaticaans Concilie is gegroeid. Dit laatste concilie gebruikt het begrip *communio* om iets te zeggen over de eigenheid en het wezen van de kerk. We komen uitvoerig terug op dit begrip in het tweede hoofdstuk, waar we de verkenning maken van de parochie nu en in de toekomst. Hier beperken wij ons tot de vaststelling dat dit begrip staat voor een heel ander kerkmodel dan het tot dan gangbare hiërarchische model. Spreken over kerk als *communio* is een heel andere vorm van kijken naar leken: de kerk is maar kerk als leken ingesloten worden. De vroegere terminologie van *Societas Perfecta*³⁰ kan niet langer gebruikt worden³¹. In 1992 schrijft de congregatie voor de geloofsleer, onder leiding van Joseph Kardinaal Ratzinger, een brief waarin gesteld wordt dat het begrip *communio* als een "sleutelwoord kan dienen voor de vernieuwing van de

²⁹ A.C. VAN WEEL, *Pastorale eindverantwoordelijkheid en priestertekort in het Aartsbisdom Utrecht (Nederland) en het Bisdom Gent (België), Een Kerkrechtelijke vergelijking*. Verhandeling, aangeboden tot het behalen van de graad van licentiaat in het Kerkelijk Recht. Promotor Prof dr. A.J.M. van der Helm, Leuven. 2006.

³⁰ Vaticanum I eindigt in verwarring door de Frans-Pruisische oorlog. Alleen het statuut van de paus werd behandeld. Bisschoppen, priesters en leken worden verder niet gedefinieerd in de teksten.

³¹ *Lumen Gentium* gebruikt een heel ander taalspel over het *zelfverstaan* van de kerk.

katholieke ecclesiologie.”³² “Het Concilie heeft zich niet willen fixeren op het hiërarchische van de *communio*. Het heeft vooral willen benadrukken dat clerici en leken een eenheid vormen. Stilistisch wordt dit onderstreept door de volgorde in *Lumen Gentium*: het hoofdstuk over het Godsvolk gaat vooraf aan de hoofdstukken over de hiërarchie en de leken. Door dit benadrukken van het gemeenschapskarakter is er voor het eerst plaats voor een duidelijke plaats en rol voor de leek.”³³

We mogen bij deze positieve houding van de concilievaders in hun kijken naar leken, niet uit het oog verliezen dat het concilie de taak van de leken vooral en in de eerste plaats blijft situeren in de seculiere samenleving. De rechten en plichten van de christengelovigen-leken zijn vervat in de canones 224-231. Van belang zijn³⁴: “Christengelovigen kunnen kerkelijke ambten en taken vervullen als zij geschikt worden bevonden”³⁵. Wanneer zij beschikken over bepaalde kennis kunnen zij als experts of raadgevers de herders bijstaan³⁶. Zij genieten het recht om gewijde wetenschappen te studeren aan kerkelijke universiteiten of faculteiten, of instituten van godsdienstwetenschappen³⁷ en om daar te doceren³⁸. Mannelijke leken kunnen worden aangesteld tot de bedieningen van lector en acoliet³⁹. Met een tijdelijke aanstelling is een dergelijke aanstelling door de bisschoppenconferentie voor het lectoraat niet nodig en leken kunnen de taken van commentator, cantor of anderen bekleden volgens het recht⁴⁰. In situaties van nood als er een gebrek aan bedienaren bestaat, kunnen leken sommige van hun taken waarnemen⁴¹ en dienen in het geval zij een kerkelijke functie bekleden een gepaste vorming⁴² en vergoeding te krijgen⁴³.

C. DE DRIE TAKEN VOOR PRIESTERS EN LEKEN

Sinds mensenheugenis hebben we – kerkrechtelijk gezien en dikwijls in de parochiale praktijk – een eenhoofdig bestuur: de pastoor. Rik Torfs⁴⁴ gaf al meer dan 20 jaar geleden aan dat in ons deel van de wereld het priestertekort, of beter de priester met de daaraan gekoppelde taken, evolueert naar een onleefbare situatie. Ook de toelatingsvoorwaarden en het profiel van kandidaten voor het priesterschap evolueren. Het uitspitten van de juridische aspecten die hier spelen, zou ons binnen ons bestek en opzet te ver leiden. We beperken ons hier tot een overzicht van de profetische, de priesterlijke en de koninklijke taak.

³² CONGREGATIE VOOR DE GELOOFSLEER, *Brief aan de bisschoppen van de katholieke kerk over enkele aspecten van de kerk als communio*, Kerkelijke documentatie, 1992, blz. 383-390.

³³ A.C. VAN WEEL, *Pastorale eindverantwoordelijkheid*, blz. 34.

³⁴ Idem blz. 37.

³⁵ c. 228 § 1.

³⁶ c. 228 § 2.

³⁷ c. 229 § 2.

³⁸ c. 229 § 3.

³⁹ c. 230 § 1.

⁴⁰ c. 230 § 2.

⁴¹ c. 230 § 3.

⁴² c. 231 § 1.

⁴³ c. 231 § 1.

⁴⁴ R. TORFS, *De leek in het kerkelijk recht. Onvermoede mogelijkheden*, in H. WARNINK, R. TORFS & P. DE ROO (Ed.), *De leek in de kerk. Mogelijkheden, grenzen en perspectieven*, Peeters, Leuven, 1989, blz. 58.

1. De profetische taak

Leken komen hier pas op de 5de plaats, (na paus en bisschoppencollege, diocesane bisschoppen, priesters en diakens en religieuzen), maar dat betekent niet dat leken bij het uitoefenen van deze taak aan het staartje zouden bengelen. In c. 519 gebruikt men in dit verband niet het werkwoord "meehelpen" maar "samenwerken". Op alle andere plaatsen gebruikt men het werkwoord "meewerken" enkel voor andere priesters en diakens, en "meehelpen" voor leken.

We vinden bij Van Weel⁴⁵ 5 manieren waarop leken kunnen meewerken aan de profetische taak:

- a. Preken in kerken of kapellen als dit wegens omstandigheden noodzakelijk of nuttig is (c. 766) "Preken in kerken of kapellen betekent niet dat leken gehouden zijn om de homilie tijdens de eucharistie ten gehore te brengen. De homilie maakt deel uit van de liturgie zelf en is zodoende voorbehouden aan de priester en de diaken."⁴⁶
- b. Kerkleden worden opgeroepen om mee te werken aan de catechese⁴⁷.
- c. Inzake missiewerk hebben leken de plicht om hun deel bij te dragen⁴⁸.
- d. Opvoeding en onderwijs⁴⁹.
- e. Christengelovigen die actief zijn binnen een organisatie die zich toelegt op sociale communicatiemiddelen, dienen hulp te bieden bij het pastorale werk van de kerk, zodat zij haar taak via deze middelen kan uitoefenen⁵⁰.

2. De priesterlijke taak

We hebben het hier vooral over het actief deelnemen aan de eucharistie⁵¹. Leken kunnen ook onder bepaalde omstandigheden de doop toedienen, assisteren bij huwelijken en zijn bovenal betrokken bij de voorbereiding op de toediening van sacramenten. Voorgaan in de eucharistie is een exclusieve taak voor de priester.

3. De bestuursmacht (koninklijke taak)

We kennen drie machten: wetgevende, rechterlijke en uitvoerende. Leken kunnen deelnemen aan elk van deze drie. Voor de wetgevende macht beperkt de deelname van leken zich tot het deelnemen aan een diocesane synode. Voor de rechterlijke macht kan in een collegiaal rechtscollege één van de drie rechters een leek zijn (als de bisschoppenconferentie dit toestaat). Leken kunnen ook andere taken opnemen in een rechtscollege: raadgever van de rechter, onderzoeksrechter, promotor van het recht, verdediger van de huwelijksband.

Voor wat ons onderwerp hier aangaat zal vooral de uitvoerende macht van belang zijn. Zowel op parochiaal als diocesaan niveau kunnen leken ook deelnemen aan de uitvoerende macht. Wij beperken ons hier tot het parochiaal niveau. De parochieraad en de raad voor economische aangelegenheden (bij ons: kerkfabriek genoemd) zijn twee organen die samen de uitvoerende macht uitmaken. De pastorale raad (op het niveau van het bisdom) heeft echter niet zoveel invloed. Zij

⁴⁵ A. C. van Weel, *Pastorale eindverantwoordelijkheid*, Leuven, 2006. blz. 43-44.

⁴⁶ c. 767 § 1.

⁴⁷ c. 774.

⁴⁸ c. 781.

⁴⁹ c. 793.

⁵⁰ c. 822.

⁵¹ c. 835 § 4.

zijn slechts raadgevend. Hoe dan ook blijft het bestuur van de kerk op elk niveau eenhoofdig.

D. ER ZIJN ALTERNATIEVEN⁵²

In het tweede hoofdstuk, waar we op zoek zullen gaan naar de definitie van wat een parochie kan zijn en worden, zullen we de eucharistie noemen als hét centraal gegeven (ook te lezen in c. 528). De basisregel voor de eindverantwoordelijkheid in een parochie is en blijft in het wetboek: één parochie = één priester. Alternatieve vormen die in de canon opgenomen zijn, blijven ook vasthouden aan dit principe. Er is in canon 216 wel een heel alternatieve wijze van het voorzien in zielzorg opgenomen: leken staan in voor de organisatie van de pastorale zorg in plaats van de plaatselijke bisschop. In deze canon wordt aan leken het recht geboden om zelf initiatief te nemen. Het spijtige is dat deze piste door kerkjuristen nauwelijks onderzocht is. "Een *cappellanus* zou voor een dergelijke vereniging kunnen worden aangesteld, zij het dat deze wel een priester moet zijn⁵³. Met canon 516 § 2 zou dit ook een leek kunnen zijn zoals dit ook in de realiteit al gebeurt."⁵⁴

De "klap op de vuurpijl" kunnen we echter lezen in canon 517 § 2. "Indien de diocesane bisschop wegens een tekort aan priesters van mening is dat deelname in de uitoefening van de pastorale zorg over een parochie toevertrouwd moet worden aan een diaken of een ander persoon die niet getekend is met het priesterlijk merkteken, of aan een gemeenschap van personen, dient hij een priester aan te stellen die, voorzien van de machten en bevoegdheden van een pastoor, leiding geeft aan de pastorale zorg."⁵⁵ De tekst gebruikt het woord "deelname" wat verder gaat dan het gebruikelijke taalspel van "meehelpen". Een leek of een groep leken kan hier niet zelf in beslissen, het gaat steeds over een aanstelling door de bisschop. Het blijft een onduidelijkheid hoe het statuut van de priester-moderator (die uitdrukkelijk geen residerend pastoor is) hier moet begrepen worden. Misschien moeten we dat ook niet theoretisch vooraf allemaal klaar hebben, maar zal de praktijk ons leren wat kan en wenselijk is.

E. HOE WERD DIT TOEGEPAST IN HET BISDOM GENT NA VATICANUM II?

1. Geheelheidspastoraal bij bisschop Leonce-Albert van Peteghem

Met de term 'geheelheidspastoraal' bedoelt Mgr. Van Peteghem de tegenstelling aan te geven met "individuele pastoraal". We laten hem aan het woord op 1 juni 1965, de eerste prosynodale vergadering onder zijn leiding. "Het is een zielzorg waarin de krachten gebundeld worden van allen die verantwoordelijk zijn voor de parochies en dekenaten, voor de algemene en de gespecialiseerde Katholieke Actie, voor de instellingen van christelijke opvoeding, voor al onze apostolische organisaties van religieuze, caritatieve, sociale en culturele aard. Het is een pastoraal die parochiaal is maar ook supra-parochiale elementen insluit. Het is een pastoraal die behoudt wat reeds verworven is, maar die de gesloten groep van de praktiserenden overschrijdt en ook de onkerkelijken en de andersdenkenden tracht te beïnvloeden. Het is een pastoraal die ruim is en de afmetingen van een

⁵² A. C. VAN WEEL, *Pastorale eindverantwoordelijkheid*, Leuven, 2006. blz. 48-51.

⁵³ c. 564.

⁵⁴ Idem, blz. 49.

⁵⁵ c. 517 § 2.

geheel dekenaat, van een ganse streek, een heel bisdom en zelfs de universele Kerk overstijgt."⁵⁶

Hier liggen de wortels van het denken over samenwerken in de dekenaten, die dan de nieuwe eenheden worden. In 1965 gaat het vooral over het samenwerken van priesters binnen hun dekenaat waarbij de samenwerking met religieuzen en leken onmiddellijk wordt ingesloten. "In dit verband moet opgemerkt worden dat de continuïteit en de objectiviteit van de structuren en de vormen van de zielzorg voor een groot deel door de aanwezigheid en de medezeggenschap van de leken bepaald worden. Deze blijven waar de priesters komen en gaan. Daaruit volgt het belang van lekenraden op parochiaal en dekenaal plan."⁵⁷

Het "Werkdocument over de overlegorganen op plaatselijk vlak"⁵⁸ van de voorlopige pastorale raad wil een bemoediging zijn voor de bestaande parochieraden en tegelijk een oproep om waar deze raden nog niet bestaan, er aanvang mee te nemen. Hoofdrede om deze raden op te richten of te cultiveren is in eerste instantie het tegengaan van de vervreemding tussen priesters en leken en in tweede instantie de taakbelasting van de priesters verlichten.

Er worden twee vormen van inspraak behandeld. De eerste vorm van inspraak van de parochieraad is het adviseren van de pastorale verantwoordelijken over alles wat het pastoraal beleid betreft. De tweede vorm is die van het medezeggenschap (medebeslissingsrecht). In de uitwerking blijft de tekst over deze tweede vorm echter zeer onduidelijk: "Het lijkt niet wenselijk van meet af aan strikt juridische omschrijvingen te geven. Het leven zelf zal moeten uitmaken wat haalbaar, mogelijk en wenselijk is."⁵⁹ Deze onduidelijkheid blijft bestaan tot er in 1975 expliciet gesteld wordt dat de parochieraad een adviesgevende instantie is. Men doelt in deze groepen op minstens 10 leden en alles wordt gekaderd in een leerproces (vooral voor de pastoors en onderpastoors) naar een medeverantwoordelijke gemeenschap toe. Laten we wel wezen: het gaat hier bij bisschop Leonce-Albert hoe dan ook niet over een priestertekort.

2. In het spoor van een beleidsnota van bisschop Arthur Luysterman⁶⁰

Bisschop Arthur Luysterman werkt samen met de vicaris voor territoriale pastoraal, Paul Van Puyenbroeck, aan een structuurhervorming die zich laat samenvatten in deze vier punten⁶¹:

1. Parochieraden worden parochieploegen in elke parochie. Het is zo dat op vele plaatsen parochieraad en parochieploeg naast elkaar blijven bestaan en functioneren. Langzaam zal de parochieraad door de oprichting van de parochieploeg verdwijnen.
2. Toebedelen van een nieuwe rol aan de priesters;
3. Dekenale samenwerking;
4. Het herschikken van de eucharistievieringen.

⁵⁶ LEONTIUS-ALBERTUS, *Acta et decreta Congregationis Procyndalis. Quae habita fuit Gandae anno mcmxlv die 1 iunii*, in *Monita ad clerum*, I (1964-1976), blz. 181-198.

⁵⁷ Idem blz. 198.

⁵⁸ LEONCE-ALBERT VAN PETEGHEM, in *Acten en decreten van de procynodale vergadering gehouden te Gent 29 mei 1979*, in *Monita ad clerum*, V (1977-1979).

⁵⁹ Idem blz. 18.

⁶⁰ BISSCHOP LUYSTERMAN, *Eucharistievieringen en gebedsdiensten op weekdagen. Beleidsnota*, in *Kerkplein* 4 (1995) 8, blz. 3-5.

⁶¹ A.C. VAN WEEL, *Pastorale verantwoordelijkheid*, blz. 105.

Aansluitend hierbij kijken we nog naar de ontwikkeling in de ambten. Dat laatste punt voegen we toe omdat het over onze eigen praktijk gaat.

a. De Parochieploeg

Omdat in parochies waar toen al geen residerende priester meer was, het bureau van de parochieraden als parochieploeg was gaan functioneren, begint men een experiment met kernen van 2 of 3 personen die de pastoor meehelpten bij het denken, het plannen en het uitvoeren van de pastorale opdrachten. De start van de parochieploegen komt er in 1992 met de medeverantwoordelijkheid die leken krijgen. Met de brochure die we in het eerste deel van dit hoofdstuk bespraken, wordt deze groep een beleidsgroep. Heel uitdrukkelijk wordt er aandacht gevraagd voor de valkuil van het neo-clericalisme.

Het aantal parochieploegen blijft gestaag groeien in deze periode. In 1997 heeft ongeveer de helft van de parochies een parochieploeg. In 2004 hebben twee derde van de parochies een parochieploeg.

b. De nieuwe rol van en voor de parochiepriesters

"De priester zal er uitdrukkelijk voor moeten opteren om een belangrijk deel van zijn tijd en aandacht te besteden aan het zoeken, uitnodigen, vormen, begeleiden en bemoedigen van medewerkers in de pastorale zorg en dit in alle aspecten en in alle sectoren: verkondiging, liturgie, diaconie en opbouw van de gemeenschap"⁶², schrijft vicaris P. Van Puyenbroeck. De priester wordt op deze manier een opbouw- en vormingswerker. In de pastorale raad wordt het als volgt verwoord: "In de nabije toekomst zal de parochiepriester, meer nog dan vroeger, een "animator van animatoren" moeten zijn, d.w.z. iemand die een groep mensen bezielt opdat deze op hun beurt anderen zouden bezielen."⁶³ Na 1993 komen we deze omschrijving niet meer tegen in publicaties. Is het verworven recht? Ziet men de zaak toch een beetje anders? In 2005 zal de idee nog eens doorklinken in een tekst van de Belgische Bisschoppenconferentie: "Misschien dient de priester zich in de toekomst meer te profileren als spirituele bezieler, als iemand die anderen inspireert en niet enkel als iemand die allerhande taken cumuleert en voor all-round organisator moet doorgaan."⁶⁴

De bedoeling is dat pastoors rondkijken en niet vervallen in het kiezen van mensen uit hun dichte omgeving of alleen maar mensen aanspreken die al actief zijn als vrijwilliger in de parochie.

c. Het versterken van de dekenaten

De grotere rol die aan dekenaten toebedeeld wordt, maakt ook dat de dekenale priesterconferentie evolueert naar de dekenale conferentie waar leken gewoon aan deelnemen. Dat is het logisch doortrekken van de redenering en de evolutie van parochieraad naar parochieploeg. Waar parochieraden geen beleidsfunctie hadden, maar adviserend werkten, daar hebben parochieploegen wel beleidsfunctie. Een dekenale conferentie maakt ook mee het beleid van een dekenaat. Zo is het in de lijn van deze evolutie dat (een of meer) leden van de

⁶² PAUL VAN PUYENBROECK, *Structuurhervormingen in de territoriale pastoraal*, in *Kerkplein 1* (1992) 3, blz. 4-6.

⁶³ PAUL VAN PUYENBROECK, *Pastorale raad kiest een jong bureau*, in *Kerkplein 1* (1992) 5, blz. 21.

⁶⁴ BISSCHOPPELIJKE COMMISSIE KERK EN GELOOF, *Ambten en bedieningen. Naar een samenspel in dienst van het volk van God*, Brussel, Licap, 2005, blz. 27.

parochieraden mee uitgenodigd worden naar de samenkomst van de dekenale vergadering. Binnen het geheel van een dekenaat is het goed om met alle parochies samen het beleid te maken.

Voor wat betreft werkgroepen en categoriale pastoraal zal er steeds meer samengewerkt worden. Een dekenaat zal bv. maar één werkgroep Broederlijk Delen en/of Welzijnszorg meer hebben. Er is hier en daar zeer intense samenwerking op het vlak van doop- en vormselcatechese. Voor verloofdenwerking zal de samenwerking zelfs inter-dekenaal georganiseerd worden.

De evolutie naar een groter dekenaal belang betekent niet dat parochies daardoor opgeheven worden of verplicht worden te fuseren⁶⁵. De verhouding tussen parochies en dekenaat worden aangegeven met de begrippen "leefeenheid en werkeenheid"⁶⁶. In ons volgende hoofdstuk zullen we hierop terugkomen, want we kunnen ondertussen pertinente vragen stellen bij de leefeenheid, begrepen als het geleefde leven dat zich afspeelt onder de kerktoren, of minstens in de schaduw ervan. In teksten van de pastorale raad vinden we sinds 2004 deze evolutie terug, waar men het dekenaat de nieuwe pastorale eenheid noemt⁶⁷; een term die weinig aan de verbeelding overlaat. We laten de vicaris zelf aan het woord: "Algemeen kan men zeggen dat de "territoriale parochie" evolueerde naar een "lokale aanwezigheid" van de Kerk. Dit is theologisch gezien nog niet zo mis. De kerk is inderdaad meer een "locus" (plaats) dan een "territorium" (gebied). Ze wordt niet begrepen vanuit de omtreklijn die men rond een gebied met haar inwoners spant, maar vanuit haar centrum dat Christus is, én de gemeenschap die naar Hem leeft."⁶⁸ Het bisdom zal vanaf het jaar 2000 verder deze kaart trekken door de werking van dekenale secretariaten⁶⁹ en dekenale stuurgroepen⁷⁰ te promoten. Vanaf 2000 zien we ook in het benoemingsbeleid van het bisdom Gent dat priesters, naast hun benoeming tot pastoor van meerdere parochies tegelijk, worden benoemd als lid van een dekenale equipe. Hetzelfde geldt voor diakens en pastorale beroepskrachten⁷¹. Ook een versmelting van verschillende parochiale VZW's tot een dekenale VZW wordt in het vooruitzicht gesteld⁷².

d. Herschikken eucharistieaanbod

"Men kan van parochie blijven spreken indien er een eigen zondagsliturgie is én indien er een dragende groep is die de gemeenschap animeert."⁷³ Het is een feit dat het aantal priesters krimpt. Zo ontstaat het begrip "tevens-pastoor"⁷⁴ waar priesters benoemd worden in meer dan één parochie. Vanaf 1993 worden priesters steeds meer in de parochies benoemd omdat de redenering is dat het werk in andere zielzorg (bv. onderwijs) door opgeleide leken kan verricht worden. Deze situatie laat (toen nog) Vicaris Jozef De Kesel schrijven dat het dalende aantal

⁶⁵ MARCEL VERHELST, *Priesterraad over toekomst parochie*, in *Kerkplein* 13 (2004) 5, blz. 21.

⁶⁶ PAUL VAN PUYENBROECK, *Een decanaal werkplan*, in *Kerkplein* 4,(1995) 5, blz. 6

⁶⁷ MARCEL VERHELST, *Priesterraad*, blz. 21.

⁶⁸ PAUL VAN PUYENBROECK, *Kerk in de stad*, in *Kerkplein* 5 (1996) 4, blz. 6-7

⁶⁹ GEERT DE KERPEL, *Dekenvergadering in het teken van dekenale samenwerking*, in *Kerkplein* 11 (2002) 3, blz. 22 en GEERT DE KERPEL, *Dekenvergadering van 11 maart 2002*, in *Kerkplein* 11 (2002) 5, blz. 24.

⁷⁰ LIEVE DE SUTTER, *Een parochiaal secretariaat*, in *Kerkplein* 12 (2003) 3, blz. 11.

⁷¹ PAUL VAN PUYENBROECK, *Iedere tijd opnieuw. De parochie in de toekomst*, in *Kerkplein* 9 (2000) 4, blz. 6.

⁷² MANU VERHULST, *De pastorale VZW: een vraagteken in de pastoraal*, in *Kerkplein* 7 (1998) 3, blz. 7-9.

⁷³ ANTOON ARENS & PAUL VAN PUYENBROECK, *Vijf jaar parochieploegen. Dekonale conferentie oktober 1998*, in *Kerkplein* 7 (1998) 8, blz. 6.

⁷⁴ LUDO COLLIN, *Priesterraad van 21 september 1994*, in *Kerkplein* 3 (1994) 10, blz. 10

priesters ook zal leiden tot het doen afnemen van het aantal eucharistievieringen.⁷⁵ Twee andere overwegingen spelen daarbij een rol: de reductie van het aantal kan de kwaliteit van de eucharistievieringen ten goede komen en ten tweede is en blijft het gemeenschapsaspect essentieel in de eucharistie. Over deze herschikking komt een herderlijke brief van bisschop Luysterman⁷⁶. In deze brief wordt uitdrukkelijk de optie genomen dat elke parochie één eucharistieviering blijft behouden.

Het plan om in elke parochie een eucharistieviering per week te behouden lukt niet. Daarom wordt in de beleidsnota van 1995⁷⁷ de kwestie van de gebedsdiensten geregeld. Gebedsdiensten kunnen in de week en op zondag bij onverwachte noodsituaties. Men probeert de herwaardering van de zondagseucharistie op deze manier overeind te houden. Dit is niet helemaal nieuw. In 1990 kwam er al een beleidsnota waar de wildgroei van gebedsvieringen aan de kaak wordt gesteld. "Een vervangende zondagsdienst is in wezen een noodoplossing. We herhalen dat aan deze noodoplossing een verantwoorde reductie voorafgaat van het aantal gelegenheden om eucharistie te vieren. Het kan zeker niet de bedoeling zijn om het huidige aanbod van eucharistievieringen op zondag (of op de vooravond ervan) stelselmatig te vervangen door niet-eucharistische diensten. De regel blijft trouwens dat in eenzelfde kerk in hetzelfde weekend niet én een eucharistie, én een vervangende zondagsdienst geprogrammeerd worden."⁷⁸ Een en ander wordt dus duidelijk ingegeven vanuit en vanwege "de grote bezorgdheid om de rechtmatige appreciatie van de eucharistie op zondag".⁷⁹

e. Er is ontwikkeling in de ambten⁸⁰

Sinds 1993 kunnen gevormde leken bezoldigd worden in een pastorale taak en sinds 1997 kan dat ook in de parochie(s). "Een compleet alternatieve wijze van het voorzien in zielzorg is wanneer leken voor de organisatie van de pastorale zorg instaan in plaats van de diocesane bisschop."⁸¹

Wat de taak en de rol van een diaken kan zijn in een parochie is niet heel duidelijk. Hij kan de plaatselijke contactpersoon zijn. Men hoopt dat hun aantal zal toenemen om hun statuut duidelijker te krijgen⁸². Het is een specifiek benoemingsbeleid in het bisdom Gent om diakens en parochie-assistenten alleen een benoeming te geven op het dekenale vlak. De naam parochie-assistente is in die zin een beetje misleidend. Als naar de toekomst toe het dekenaat de "nieuwe parochie" zal worden, dan kunnen we deze benaming wellicht behouden - in ieder geval ook zo naar het oordeel van het bisdom Gent.

⁷⁵ JOZEF DE KESEL, *Liturgie op zondag*, in *Kerkplein* 1 (1992) 6, Blz. 3-4.

⁷⁶ BISSCHOP ARTHUR LUYSTERMAN, *Herderlijke brief over de herschikking van de eucharistievieringen op zondag*, voorgelezen in alle kerken van het bisdom Gent in de vieringen van 27 en 28 maart 1992.

⁷⁷ BISSCHOP LUYSTERMAN, *Eucharistievieringen en gebedsdiensten op weekdays. Beleidsnota*, in *Kerkplein* 4 (1995) 8, Blz. 3-5.

⁷⁸ BISSCHOP LUYSTERMAN, *Eucharistievieringen en gebedsdiensten op weekdays. Beleidsnota*, in *Kerkplein* 4, (1995) 8, blz. 3-5.

⁷⁹ GEERT DE KERPEL, *Dekenvergadering van 11 mei 1998*, in *Kerkplein* 7 (1998) 7, Blz. 21-22.

⁸⁰ Luc De Fleurquin, *Flexibiliteit van het canonieke recht in de organisaties van de territoriale parochie*, in JEAN BASTIAENS & GERT VAN LANGENDONCK (RED.), *De parochie, een grensgeval*, UCSIA, Antwerpen, 2006, blz. 51-66.

⁸¹ A. C. VAN WEEL, *Pastorale eindverantwoordelijkheid*, blz. 49.

⁸² JOZEF DE KESEL, *Het permanent Diaconaat*, in *Kerkplein* 2 (1993) 5, blz. 3-6. En JOZEF DE KESEL, *Diaken in de Kerk. Geroepen tot dienstbetoon*, Permanent diaconaat, Gent, 1994, 16 p.

§ 3. EEN STAND VAN ZAKEN UIT DE PRAKTIJK

Voor dit deel over de concrete parochieploegen zoals die bestaan op de dag van vandaag baseren wij ons helemaal op de niet uitgegeven tekst van Lieve De Sutter, zoals die werd gebracht op de studiedagen voor parochieploegen in het bisdom Gent in het werkjaar 2010-2011.⁸³

A. TELLINGEN

Er is heel wat evolutie tussen 1965 en nu vast te stellen. In 1968 geven 231 pastoors aan dat ze een parochieraad hebben (of er één in opstart is). 28 pastoors noemen hun parochieraad louter adviserend en 35 stellen dat deze ook beslissend en adviserend werkt. In 1973 is het aantal actieve parochieraden gegroeid tot 140 en 88 zijn in oprichting. In 23 van de 45 dekenaten functioneren dekenale raden en 10 zijn in oprichting.

Uit de jaarlijkse bevraging van de parochieploegen uit het Bisdom Gent in 2010 leren we dat 202 ploegen actief zijn. 139 van deze ploegen blijven gebonden aan een parochie en 57 inter-parochiale ploegen (variërend van 2 tot 8 parochies). De laatste 10 jaar verschijnen meer en meer interparochiale ploegen, op een enkele uitzondering na allemaal ten gevolge van de tevensbenoeming van de pastoor. Samen dragen zij zorg voor 316 parochies in het bisdom Gent. Dat betekent dat er voor 111 parochies geen ploeg is. Het zou te kort door de bocht geredeneerd zijn te stellen dat de zorg voor deze parochies uitsluitend een eenmanszaak van de pastoor is. Vaak is er wel samenwerking (een parochieraad, een parochiale werkgroep) maar die komt niet op regelmatige en/of gestructureerde wijze samen zoals bij een parochieploeg. Op een totaal aantal van 427 parochies is dat een bereik van bijna 75%.

Uit de ingestuurde jaarberichten⁸⁴ van 2010 (ingestuurd door 1 op 3 parochieploegen) blijkt dat de gemiddelde parochieploeg uit 7 leden bestaat waarvan 3 mannen en 4 vrouwen. De gemiddelde leeftijd van deze leden van de parochieploegen is 58,71 jaar. De leeftijd is dus vrij hoog en de duur van lidmaatschap is vrij lang. De gemiddelde frequentie van samenkomsten is 1 keer per maand, maar niet in juli en augustus. Tijdens de zomer hebben heel veel ploegen wel een planningsdag.

B. HET ZELF-VERSTAAN VAN DE PAROCHIEPLOEGEN.

We nemen hier een greep uit de meest in het oog springende en meest voorkomende omschrijvingen uit de jaarberichten.⁸⁵ "Wij belichamen de medeverantwoordelijkheid". Parochieploegen zien zichzelf als denktank: ze denken mee over de visie op de parochie en maken een vertaling van deze visie naar de praktijk. De ploegen volgen de vertaal oefening ook op in hun praktische uitwerking. Overleg en communicatie met de ruimere gemeenschap blijven daarbij van belang.

'Wij zijn de motor van de parochie.' Daarmee is bedoeld dat leden van de parochieploeg aangeven dat zij mee de motor van de parochie draaiend houden.

⁸³ LIEVE DE SUTTER, *Parochieploegen... Een stand van zaken*, vormingsdagen parochieploegen 2010-2011.

⁸⁴ 'Jaarberichten' is een jaarlijkse enquête bij alle parochieploegen. Zie bijlage 1.

⁸⁵ Zie bijlage 1

'Wij ondersteunen en stimuleren.' Parochieploegen willen bemoedigend en waardierend in het leven staan. Zij stuwen en duwen en sturen (bij). Belangrijk daarbij is dat de leden van de parochieploeg zelf betrokken, bezielde en begeesterd zijn.

'We zien het als onze taak behoeder te zijn van de eenheid in de parochie en de samenhang te bevorderen'

C. 'HET MELKSTOELTJE'⁸⁶

In de visie op parochieploegen zoals die in de voorbije jaren is uitgedragen, gebruikt De Sutter het beeld van het melkstoeltje om aan te geven dat de parochieploeg als beleidsploeg steunt op drie pijlers: ten eerste is dat gebed en geloofsverdieping, gevolgd door visie en vorming, en als laatste het (dagelijks) beleid. De agenda's van de verschillende parochieploegen weerspiegelen deze visie.

1. Gebed en geloofsverdieping

Er wordt nergens aangegeven dat een samenkomst van de parochieploeg niet zou beginnen met een gebed. Misschien onder impuls van het "God ontmoeten in Zijn Woord"⁸⁷ maken veel ploegen voor hun gebed gebruik van de Schriftlezingen uit de zondagsliturgie die volgt op hun samenkomst. Onder het motto "Volwassen worden in geloof"⁸⁸ hebben de bisschoppen van België een programma gelanceerd voor het pastorale werkjaar 2006-2007. Er kwam een vervolg in het werkjaar 2008-2009 met een programma om de Bijbel als voedingsbodem voor het groeien in geloof weer ernstig te nemen. Heel veel parochieploegen hebben sindsdien de Bijbel als leidraad voor hun bezinningsmoment. Geloofsverdieping komt zeer vaak ter sprake in verband met dit gebedsmoment.

2. Vorming

Ploegen trekken tijd uit (een stuk van de tijd dat men samen is) voor een vormend moment. Als input gebruikt men dan de focustekst uit Kerkplein of een brochure van de bisschoppen, een boek dat men samen leest, een spreekbeurt die in het dekenaat of in het bisdom werd georganiseerd en waar men samen heen ging. Voor vorming buiten het tijdsbestek van de vergadering kan men inderdaad terecht op dekenale vormingsavonden en de vormingsdagen voor parochieploegen. Individuele leden kunnen voor hun vorming ook terecht op de School voor Geloofsverdieping.

Niemand twijfelt aan het belang van vorming voor de ploeg in zijn geheel of voor elk afzonderlijk lid. Maar toch is dit het eerste item waar in de tijd op beknibbeld wordt. Tijdsdruk maakt dat ploegen er in de praktijk voor kiezen om vooral de organisatie van de lopende kalender en de bespreking van de voorliggende activiteiten (het dagelijks beleid) te laten primeren op de vorming.

⁸⁶ De term "melkstoeltje" ontleen we aan het denkwerk van Lieve De Sutter, stafmedewerker CCV in het bisdom Gent.

⁸⁷ BISSCHOPPEN VAN BELGIË, *God ontmoeten in zijn woord, Groeien in Geloof, Nieuwe Reeks, Verklaringen van de bisschoppen van België*, nr. 36, Brussel, Licap, september 2008.

⁸⁸ BISSCHOPPEN VAN BELGIË, *Volwassen worden in geloof, catechese in het leven van de kerk*, Nieuwe Reeks, *Verklaringen van de bisschoppen van België*, nr. 33, Brussel, Licap, september 2006.

3. Het (dagelijks) beleid

Heel veel tijd gaat naar de praktische opvolging van de activiteiten die te gebeuren staan op de parochie. Lieve De Sutter merkt op dat het opvolgen een zeer rekbaar begrip is. Het gaat van zien dat het gebeurt tot het zelf helemaal organiseren met alle gradaties ertussen. Hoe dan ook, het praktisch organiseren neemt het leeuwenandeel van de tijd in. Zo omschrijven sommige ploegen zich zelfs als een uitvoerende werkgroep.

Zonder zelf een liturgische werkgroep te zijn, heeft de parochieploeg een grote aandacht en zorg voor de liturgie. Vooral de sterke tijden en de hoogdagen krijgen veel aandacht. De herschikking van zondagsvieringen gebeurt vaak in overleg met buurtparochies en/of dekenaten.

Nadenken over en op een andere manier werk maken van de initiatiesacramenten is eveneens een opvallend aandachtspunt bij de parochieploegen. Er is algemeen de nuchtere vaststelling dat het klassiek organiseren van de (vormsel)catechese niet meer werkt. Ook voor de eerste communie en in mindere mate voor de doopselcatechese kan deze opmerking gemaakt worden. Zo gaan veel parochieploegen op zoek naar een koppeling van catechese aan de zondagse viering.

Het zwakke broertje op de agenda van de parochieploegen is de diaconie. Wat ter sprake gebracht wordt, is vooral de ziekenzorg en het ziekenbezoek. De rouwzorg komt ook meer en meer in beeld. Initiatieven van Welzijnszorg of Broederlijk Delen worden meestal uitsluitend ter sprake gebracht in functie van de sterke tijden in het liturgisch jaar waar deze acties respectievelijk mee verbonden worden. De aandacht voor de armen is veel lager. In stedelijke centra is de aandacht voor voedselbanken, Welzijnsschakels en de samenwerking met sociale centra groter dan in niet-stedelijke gebieden.

Vele parochieploegen willen ook werk maken van onthaal. Men wil uitdrukking geven aan de gastvrijheid van de (plaatselijke) kerk(gemeenschap). Zo ervaart elk lid van de parochieploeg zich als een aanspreekpunt voor de parochie. Het onthaal en aanspreekpunt zijn functioneert uitdrukkelijk bij de zondagse viering, maar ook in de week. De zorg voor het onthaal wordt sterker als er geen residerende pastoor is in de parochie. Hoe onthaal en "aanspreekpunt" vorm krijgt is heel verschillend van mens tot mens.

D. DENKEN OF DOEN?

In de brochures en in het beleid heeft men altijd één visie voorgestaan, maar in de praktijk ontstonden twee visies op wat een parochieploeg zou moeten doen. De eerste, stelt dat een parochieploeg zuiver werkgroep zou moeten worden. De tweede praktijk staat daar tegenover met de opvatting dat een parochieploeg een denk- en beleidsploeg moet zijn. Laat het duidelijk zijn dat men in het bisdom Gent altijd vastgehouden heeft aan de parochieploeg als beleidsploeg.

In hoofdstuk drie zullen wij zelf een middenweg voorstellen waarbij de parochieploeg de 3 pijlers van 'het melkstoeltje' behoudt, maar tegelijk een 'team' is in de plaatselijke gemeenschappen dat zorgt voor de praktische uitvoering ervan

E. DE VREUGDE EN DE ZORGEN

1. Wat brengt vreugde?

Uit de resultaten van de jaarberichten die we van Lieve De Sutter mochten inkijken, blijkt dat wat zeker vreugde en energie baart in de parochieploeg het samenhorigheidsgevoel is. Leden van de parochieploeg vinden bij elkaar medestanders. Er is wederzijds respect tussen trekkers en volgers, denkers en doeners. De ploeg ervaart zichzelf als een eenheid in verscheidenheid.

Het groeiend aantal inter-parochiale ploegen in de laatste 10 jaar, wordt in de jaarberichten als positief ervaren en omschreven als "winstpunt" en "meerwaarde". Met gebundelde krachten kan men meer bereiken. Het is hierbij wel een voorwaarde dat er evenredig verdeelde aandacht is voor de verschillende parochies, voegt Lieve De Sutter er aan toe. Dat er niet in elke parochie op hetzelfde ritme stappen gezet worden, is een oefening in geduld, maar werkt vaak ook als zeer frustrerend. Er valt verder uit de verslagen af te leiden dat men de ervaring heeft dat er vanuit de parochieploeg één gemeenschap groeit op verschillende vlakken. Die samenwerking groeit in het samen concrete dingen doen en beleven. Wij vinden het als pastoor jammer dat de samenwerking vaak maar groeit na de (pijnlijke) ervaring dat het niet meer anders kan. Het is een vaststelling waar we na de bevraging niet naast kunnen kijken en deze vaststelling wordt in onze praktijk bevestigd.

2. De zorgen

Twee schaduwzijden springen eruit als aan parochieploegen naar hun noden en zorgen gevraagd wordt, zo blijkt uit de antwoorden die op de jaarberichten binnen komen op het CCV. De eerste is ontegensprekelijk het gebrek aan medewerking in de parochie in het algemeen en het gebrek aan nieuwe, jonge(re) leden in de parochieploeg. Veel leden van parochieploegen nemen de klaagzang van hun priester over: "We hebben teveel taken en te weinig tijd om die taken goed uit te voeren". De gemiddelde leeftijd van de vrijwilligers stijgt met de jaren. Hiermee kunnen we stellen dat wanneer er al nieuwe leden gevonden worden, dit meestal gaat over mensen die (in energie en tijd) hun engagement beperken.

Uit dit eerste pijnpunt volgt het tweede: het niet lukken in een vernieuwing van de parochieploeg. Het is een niet te loochenen vaststelling dat de leeftijdsgroep tussen 20 en 40 jaar niet of nauwelijks te vinden is in de parochieploegen. Vaak is het lange tijd een aandachtspunt van de parochieploeg om uit te kijken naar nieuwe elementen. Maar alle aandacht ten spijt is het een algemene vaststelling dat vernieuwing er niet komt.

F. PAROCHIEPLOEGEN EN DEKENAAT

"Doorgaans maakt, behalve de pastoor, nog een ander lid (soms meerdere leden) deel uit van de dekenale conferentie. Dit garandeert echter nog niet automatisch een betrokkenheid, laat staan een echte wisselwerking tussen de parochieploegen en de dekenale conferentie."⁸⁹ Er zijn parochieploegen waar bij elke samenkomst een vast punt op de agenda staat: verslag van de dekenale

⁸⁹ We citeren hier letterlijk LIEVE DE SUTTER, omdat we in de eigen praktijk maar al te goed beseffen en ondervinden wat hier gezegd wordt.

conferentie. Dat kan dan een gewone mededeling zijn van het besprokene, of een bespreking met al dan niet de implicaties voor de eigen parochie(s).

Echte betrokkenheid ontstaat op die momenten dat de parochieploeg vanuit de dekenale conferentie een opdracht of voorstel ter toetsing krijgt. De parochieploeg bespreekt dan deze opdracht of dit voorstel en het resultaat van de bespreking wordt op een of andere manier teruggegeven aan de dekenale conferentie. Een grotere betrokkenheid zou er kunnen ontstaan wanneer verslagen van de dekenale conferentie worden doorgestuurd naar alle leden van de parochieploegen.

De meeste dekenaten nodigen één of meerdere keren per jaar alle leden van de parochieploeg uit met de bedoeling elkaar te leren kennen. Het kan gaan van een vriendschappelijke ontmoeting over vorming tot informatie uitwisselen en feedback op voorstellen van de stuurgroep.

Er blijven echter moeilijkheden bestaan rond de dekenale samenwerking. Het verlies van de eigenheid van de eigen parochie is één van de verzuchtingen. Ook de geografische situatie waarin de cluster van het dekenaat gevormd werd, is niet altijd bevorderlijk. En de belangrijkste opmerking die aan de basis gehoord wordt, is dat een dekenale vergadering zelden als overlegorgaan functioneert maar eerder als een top-down dictaat.

§ 4. TUSSENTIJD'S BESLUIT

Wij begonnen met het lezen van de brochure voor parochieploegen zoals die zestien jaar geleden in het Bisdom Gent werd gepubliceerd. Veel van de elementen klinken nu anders in een andere context, maar veel elementen zijn voor ons interessant als we vandaag kijken naar de parochieploeg voor morgen. We hebben vanuit het kerkelijk recht enkele krijtlijnen getrokken waarbinnen een parochieploeg beleid kan maken. We keken ook naar de verslagen die vanuit de parochies binnenkwamen in de bevraging.

In een tijd van een krimpend aantal priesters en een tanend aantal pratikerende christenen, lijkt het ons zeer de moeite om werk te maken van een parochieploeg. Samenwerking over de grenzen van territoriaal omschreven parochies lijkt ons daarbij noodzakelijk. Een groot aantal parochies is nu al niet meer vitaal genoeg om (zelfstandige) parochie te heten. We stellen daarbij aan de basis vast dat deze situatie nog niet goed doordringt. Verouderende ploegen krijgen wel eens last van metaalmoetheid. Nostalgie, krampachtig vasthouden aan gewoonten uit een situatie die er niet meer is,... krijgen dan de bovenhand op het zoeken van medestanders en het opbouwen van de nieuwe gemeenschap. Christenen, parochieploegleden en pastoors denken nog te vaak in de context van de christenheid.

Uit de praktijkervaring en uit gesprekken met collega's uit andere parochies weten we dat sommige leden van de parochieploeg slechts hun eigen belangen behartigen. Niet elk lid neemt participatie ernstig. Parochieploegen zijn vaak te weinig zelfstandig. Parochieploegen in hun geheel en de leden individueel durven soms te weinig op eigen benen staan, en nemen weinig tot geen zelfstandige initiatieven. Of er is één iemand die alle touwtjes in handen neemt.

Hoe we daar kunnen op inspelen (en op een zodanige manier mee kunnen omgaan) zodat we er in de toekomst als geloofsgemeenschap ons voordeel kunnen mee doen, dat willen we uitwerken in een derde hoofdstuk. Voor we dat kunnen doen, moeten we niet alleen zicht hebben op de parochieploeg, maar ook op de concrete situatie waarbinnen deze ploegen actief zijn. Daarom zullen we in

hoofdstuk twee, de parochie en de evolutie naar de nieuwe parochie van naderbij bekijken.

HOOFDSTUK II: DE PAROCHIE, WAT HET IS EN WORDEN KAN

*“De ‘ekklèsia’ is de volksvergadering
 die op partijdige manier werkt tegen elke vorm van verknechting
 en zich oefent in bevrijdend handelen
 met het oog op verbetering van individuele
 en gemeenschappelijke situaties.
 Zo zijn zij ‘volk van God’.
 Het zoeken naar gerechtigheid is de rode draad in hun doen en laten.
 De gemeenschappen van Jezus zullen collectief en individueel
 delen in de armoede van hun Heer
 en in zijn navolging
 zal ambt en hiërarchie niet de essentie of bestaansgrond uitmaken.
 Man/vrouw-normen zijn niet van tel.
 Er zijn plekken nodig om levensvisioenen met elkaar te delen.
 Collectief dromen als verweer tegen ontmoediging.”⁹⁰*

Na de bespreking van de parochieploegen in het bisdom Gent in het eerste hoofdstuk, willen we nu het perspectief verder verbreden en verdiepen. In een tijd van belangrijke omvormingen, is het belangrijk te peilen naar de essentie. Wat is de parochie eigenlijk en wat kan ze worden? We beginnen met enkele bouwstenen aan te reiken vanuit het Kerkelijk Recht. Daarna bespreken we de theologische onderbouw van een aantal beleidsopties in het bisdom Gent omtrent schaalvergroting, kernverbreding en geloofsverdieping. Ten slotte reiken we enkele pastoraal-theologische reflecties aan over wat de parochie is en wat ze worden kan. Meer bepaald focussen we ons op de parochie als plaatselijke geloofsgemeenschap en daarna op de vragen rond vitaliteit en levensvatbaarheid.

⁹⁰ REMI VERWIMP, onuitgegeven nota's bij de les *Ekklesia*, in de module *Kerken, een werkwoord*, in de opleiding Agogisch Theologisch Werker, Sociale Hogeschool Heverlee, 17 oktober 2007.

§ 1. PAROCHIE IN HET KERKELIJK RECHT. ENKELE BOUWSTENEN.

Het Canoniek Recht van 1983 is ontstaan in een tijd waar men niet kon inschatten dat er, zo kort na het verschijnen, voor onze streken een schaarste aan priesters zou ontstaan. Vandaar dat er in de wetteksten eigenlijk weinig aandacht wordt besteed aan regelingen voor situaties waar leken de eindverantwoordelijkheid dragen. “Voor de parochie zijn de vier wezenlijke factoren: (1.) een bepaalde gemeenschap van christengelovigen, die (2.) duurzaam is opgericht in een particuliere kerk, (3.) een pastoor die instaat voor de herderlijke zorg, die opereert onder het gezag van (4.) de diocesane bisschop (c. 515 § 1)”⁹¹.

1. GEMEENSCHAP

De parochie wordt in de eerste plaats gedefinieerd als een bepaalde gemeenschap van christengelovigen. ‘Gemeenschap’ duidt er ook op dat de individuele leden elkaar (kunnen) kennen⁹². Een bisschop heeft de plicht om zijn hele bisdom te verdelen in parochies (c. 374 § 1). Dat een parochie meestal⁹³ territoriaal is, blijkt alleen een gevolg te zijn van de organisatie in elk bisdom. Voor de documenten *Directorium Ecclesiae Imago* (1973) en *Directorium Apostolorum Successores* (2004) is het territorium geen wezenskenmerk. De gemeenschap staat centraal in het zelf-verstaan van de parochie. Wordt er hier al rekening mee gehouden dat lidmaatschap van de kerkgemeenschap een persoonlijke keuze is, los van een toevallige woonplek? In een tijd van grotere mobiliteit waarin mensen niet leven in het loutere ‘onder de kerktoren’ maar in een groter netwerk van relaties waar afstand geen, of in ieder geval een kleinere belemmering meer is, hebben we een heel andere situatie dan wanneer mensen het leven met elkaar uitbouwen in een veel kleiner territorium. We komen hier nog verder op terug.

Dat de bisschop initiatief neemt voor het organiseren van een parochie geeft uitdrukking aan het feit dat de kerk universeel is. Het is in wezen niet een groep van christenen die de beslissing nemen om een vereniging te worden.⁹⁴ In § 2 van dit hoofdstuk werken we het gegeven ‘gemeenschap’ verder uit.

2. DUURZAAM

“Dat een parochie duurzaam is opgericht bedoelt uit te drukken dat de parochie stabiliteit bezit. Dat deze duurzaamheid gesitueerd wordt in een particuliere kerk, wil zeggen dat de bisschop instaat voor de oprichting, wijziging of opheffing van de parochie (c. 515 § 2). Het is voor de bisschop echter wel zijn zaak om zijn plannen voor te leggen aan de priesterraad (c. 495 § 1), op straffe van ongeldigheid (c. 127 § 2 2°)”⁹⁵.

‘Duurzaam’ kan verwijzen naar: een tijdsduur, begrepen als bestendig of lang mee te gaan. Wat is dan de norm voor deze tijdsduur? Wanneer heeft iets, of in onze zaak hier, een parochie lang (genoeg) geduurd? Wanneer is deze organisatievorm aan haar vervaldatum? Moeilijk te zeggen.

⁹¹ A. C. VAN WEEL, *Pastorale eindverantwoordelijkheid*, blz. 36.

⁹² Idem, blz. 38.

⁹³ Er zijn ook persoonsgebonden parochies voorzien in de kerkelijke regeling.

⁹⁴ ALPHONSE BORRAS, *Waartoe Parochie? Oorsprong en zending van de parochiale gemeenschappen*, in *Collationes* 27 (1997) 4, blz. 373.

⁹⁵ A. C. VAN WEEL, *Pastorale eindverantwoordelijkheid*, blz. 38.

Duurzaam kan ook gebruikt worden in combinatie met 'ontwikkeling'. Een duurzame ontwikkeling is een strategie of productiemethode die de natuurlijke hulpbronnen of grondstoffen niet uitput. Toegepast op ons verhaal van parochies begrijp ik persoonlijk een duurzame ontwikkeling als een evolutie die ervoor zorgt dat het niet zover komt dat de laatste medewerk(st)er of vrijwillig(st)er het licht uitdoet voor hij of zij de laatste zucht uitblaast. Dat is een eeuwig palliatief verhaal, een afvallingskoers met een mortaliteitsverwachting van 100%. Zoiets kan je bezwaarlijk duurzaam noemen. Het moet onze prioriteit zijn, de gemeenschapsopbouw, het belangrijkste wat we hebben, te behoeden voor uitputting.

Een duurzame ontwikkeling vraagt om normen en bakens waarbinnen de duurzaamheid van een bestaande parochie kan overeind blijven. Die normen en waarden willen wij verder opzoeken en uitdiepen in § 2 van dit hoofdstuk. Hoe een parochieploeg de duurzame ontwikkeling voor ogen kan houden, bekijken we in hoofdstuk III.

3. PASTOOR EN BISCHOP

De laatste twee elementen hangen nauw samen met elkaar: "de pastoor die instaat voor de herderlijke zorg onder het gezag van de bisschop. Historisch gezien, en volgens de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie, zijn de priesters de helpers of medewerkers van de bisschop"⁹⁶.

Er zijn twee regels waar de bisschop niet onderuit kan. (1) Elk bisdom moet verdeeld worden in parochies. Canon 374 § 1 zegt het zeer uitdrukkelijk: "Elk bisdom of andere particuliere kerk dient verdeeld te worden in onderscheiden delen, dit wil zeggen 'parochies' en elk van deze parochies moet een eigen pastoor toegewezen krijgen"⁹⁷. Er zijn in de wetgeving geen criteria voor de oprichting en omschrijving van parochies. Dat behoort helemaal tot de vrijheid van de bisschop. De bisschop kan ook vrij beslissen over verandering van bestaande situaties. Hij moet enkel het advies van de priesterraad vragen, maar dit advies is niet bindend voor zijn beslissingen inzake het aantal en de gebiedsomschrijving van parochies.

(2) Dat er in elke parochie een priester aangesteld moet worden is historisch te verklaren. Tot aan het Tolerantie-edict van keizer Constantijn en de erkenning van het christendom als staatsgodsdienst door keizer Theodosius in de vierde eeuw van onze tijdrekening, kwamen christenen op zondag samen in huizen. Vooral in stedelijke gebieden vond je kernen van christelijk geloof. In de stad woonde de bisschop, omringd door presbyters. Op zondag werd er collegiaal gevierd met de bisschop. Vanaf de vierde eeuw stuurde de bisschop presbyters uit naar de periferie om daar op zondag voor te gaan in de eucharistie. Zo ontstonden parochies. 'Par-oika' is een samenstelling van de Griekse woorden 'par' (dichtbij) en 'oika' (leefplek). Van in het begin is de parochie dus geautoriseerd door een bisschop. Op deze manier heeft de groei van het aantal christenen niet geleid tot een herhaling van het stedelijk principe dat een geloofsgroep werd geleid door een bisschop en een groep van presbyters. De presbyter werd een zelfstandige instantie als voorganger in de liturgie en leider in de leefgemeenschap.⁹⁸ Het is vandaag natuurlijk de vraag of deze regel nog lang en overal kan overeind blijven. Het korps van beschikbare priesters wordt met de dag een dagje ouder en slinkt door pensioen en overlijden. Er zijn bijna geen nieuwe priesters in opleiding. Het recht voorziet in een aantal mogelijkheden. In c. 526 § 1 lezen we dat er meerdere

⁹⁶ Idem, blz. 38.

⁹⁷ c. 374 § 1.

⁹⁸ ALPHONSE BORRAS, *Waar toe Parochie?*, in *Collationes* 27 (1997) 4, blz. 367-378.

parochies aan één priester worden toevertrouwd. De zelfstandigheid van de afzonderlijke parochies wordt daarmee niet opgegeven. Ook een benoeming in solidum is een mogelijkheid (c. 517 § 1). Dit is wanneer twee of meerdere priesters samen de zorg krijgen voor meerdere parochies. Eén van hen is dan de moderator van de groep. Canon 520 § 1 en 2 creëren de mogelijkheid om een parochie toe te vertrouwen aan een religieuze gemeenschap.

In de praktijk van de parochiepastoraal staande, vragen wij ons daarbij enkele dingen af. Hoe doen we dat in de toekomst? Blijven we parochies in steeds grotere aantallen aan dezelfde pastoor toevertrouwen? Komen we dan vroeg of laat uit bij een pastoor die in een camper gaat wonen en hele dagen door "zijn" gebied rondtrekt, van mini-gemeenschap tot mini-gemeenschap? Of maken we misschien beter een hertekening van de grenzen van parochies? Wat staat er ons dan te wachten aan organisatorische herschikkingen van goederen, mensen, taken, (her)bestemming van kerkgebouwen,...? Als begin van een antwoord op deze vragen zullen we eerst een blik werpen op het beleid in het bisdom Gent zoals dat nu voorligt.

We kunnen niet anders, omdat het op zoveel plaatsen in de nabije toekomst een pijnlijke waarheid zal worden (of al is), dan ook stil te staan bij kerksluiting. Het sluiten van een kerk betekent niet dat ook de gemeenschap ophoudt te bestaan. 'Het gebouw kan aan de eredienst worden onttrokken (*exsecratio*) en een bestemming krijgen, die niet strijdig is met de waardigheid van het gebouw. Een kerk geldt als 'aan de eredienst onttrokken' als het tabernakel (...) er niet meer is.'⁹⁹ De sluiting van een kerk mag geen schade berokkenen aan het zielenheil. 'Van schade aan het zielenheil is sprake wanneer gelovigen niet meer in de gelegenheid zijn om Woord en sacrament in de eredienst te ontvangen en te vieren. Voorwaarde is derhalve, dat er voor de gelovigen een andere bereikbare kerkgelegenheid bestaat.'¹⁰⁰ In het kerkelijk recht gaat men dus inherent uit van een doorstart van de geloofsgemeenschap.

In een directorium is er een wisselwerking tussen recht en theologie en deze documenten geven dikwijls raadgevingen waar de plaatselijke ordinariis passend voor de eigen situatie kan mee handelen. In het achtste hoofdstuk heeft het Directorium voor het pastorale ambt van bisschoppen het uitdrukkelijk over parochies, dekenaten en het pastorale bezoek. Elke bisschop heeft dus mogelijkheden om in te spelen op de plaatselijke situatie en de eraan verbonden noden. We kunnen ons, zoals boven reeds geopperd, de vraag stellen hoelang het werkbaar zal blijven om meerdere parochies toe te vertrouwen aan één priester. De wetgever kon in de periode van redactie (jaren '70 van vorige eeuw) waarschijnlijk niet voorzien dat het aantal priesters in onze streken zo drastisch zou dalen.

§ 2. THEOLOGISCHE ONDERBOUW VOOR DRIE OPTIES IN HET BISDOM GENT: SCHAALVERGROTING, KERNVERBREDING EN GELOFSVERDIEPING¹⁰¹

Op de eerste voormiddag van een symposium over de parochie, ingericht door Ucsia, werd aan een sleutelfiguur uit elk van de Nederlandstalige bisdommen en vicariaten in Vlaanderen gevraagd een schets te maken van de lokale situatie in

⁹⁹ Henk de Roest, *Kerksluiting*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, uitgeverij Kok, 2007², blz. 205-206.

¹⁰⁰ Idem, blz. 206.

¹⁰¹ Zie in GERT VANLANGENDONCK, *Parochie in Vlaanderen en Brussel, een overzicht*, in JEAN BASTIAENS & GERT VANLANGENDONCK (red.), Antwerpen, Ucsia, 2006, blz. 22.

hun gebied. Voor het bisdom Gent kwam vicaris-generaal Paul Van Puyenbroeck vertellen wat ter plekke het project was. Veel is hierover al in hoofdstuk I gezegd. We kunnen echter niet nalaten om enkele elementen uit het verslag van de Vicaris-generaal hier in deze paragraaf over te nemen, omdat de theologische onderbouw van de keuzes die in het bisdom Gent gemaakt zijn, voor ons van belang zijn om de krijtlijnen te kunnen uittekenen voor de parochies en de parochieploegen van de toekomst.

De eerste vaststelling van de vicaris is dat er in het bisdom Gent een grote territoriale verankering is. Het groot aantal priesters uit het verleden heeft er toe geleid dat er zowat in elk dorp of elke stadswijk een afzonderlijke parochie ontstaan is. In onze veranderende situatie dringt zich een heroriëntatie op waarbij niet "zozeer geografische factoren bepalend zijn, maar wel het christen zijn als bindmiddel centraal staat"¹⁰². Men kiest in het bisdom niet om parochies te fusioneren en eveneens gaat men niet over tot het oprichten van federaties. Men verlaat het denken over parochie als een bodembedekker omdat dit denken "teveel gericht zou blijven op het oude kerkpubliek en erg uitgestrekte regio's zou moeten omvatten om aan alle opdrachten en rechten van het kerkelijk wetboek te voldoen. (...) De toekomstige parochie zal voor het bisdom daarom vooral een netwerk zijn: een gemeenschap van gemeenschappen. De priester blijft in die gemeenschappen een centrale rol vervullen vanuit zijn symbolische verwijfsfunctie naar Christus."¹⁰³

De eucharistie blijft het centrale gebeuren in de pastorale taken van de kerk. Dit heeft zijn gevolgen voor het wel of niet organiseren van gebedsdiensten, waar we het in het eerste hoofdstuk reeds over hadden. De vicaris verwoordde dus uitdrukkelijk het kerkelijk recht als basis voor een beleidsoptie. Daarom bekeken we enkele canons die hierover spreken.

Drie opties voor het territoriale beleid voor en in het bisdom Gent worden genomen en uitgewerkt: schaalvergroting, kernverbreding en geloofsverdieping¹⁰⁴.

A. SCHAALVERGROTING

We streven naar grotere samenwerkingsverbanden tussen de parochies. Het dekenaat zal in de toekomst de eenheid zijn waarbinnen gedacht en gewerkt zal worden. "Pastoors worden in dit model lid van een pastorale ploeg van het dekenaat en pastoor bij een of meerdere parochies."¹⁰⁵ De deken krijgt een coördinerende functie en de dekenale vergadering die maandelijks samenkomt, geeft vorm aan het beleid. De stuurgroep zal dit beleid opvolgen.

Anders dan in het bisdom Gent gangbaar is, kan een bisschop er ook voor kiezen om parochies echt te fusioneren en dus de parochiegrenzen grondig te herschikken. Het samenvoegen van parochies lijkt ons persoonlijk een goede beleidsoptie te zijn voor de toekomst. Ik breng hier enkele inspirerende ideeën samen uit een recent werk van P. Stassen en A. van der Helm¹⁰⁶. Op deze manier opteren we voor "krachtige parochies met een missionaire uitstraling en een spirituele impact, voor kleine en vitale geloofskernen en een centraal en daadkrachtig bestuur, voor een heldere taakverdeling en een beleidsmatige aanpak, voor een gezonde exploitatie en een transparant beheer, voor een

¹⁰² Idem, blz. 33.

¹⁰³ Idem, blz. 33.

¹⁰⁴ Idem, blz. 22-23.

¹⁰⁵ Idem, blz. 22.

¹⁰⁶ MR. PETRA M.M. STASSEN & DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging, Geloven in plaatselijke geloofsgemeenschappen*, Heeswijk, Uitgeverij Abdij van Berne, 2010, blz. 48.

kwalitatief goed en breed aanbod en voor kerkelijke presentie in het publieke domein."¹⁰⁷ We dienen steeds het doel van de parochie voor ogen te houden. "Deze doelstelling is niet gebonden aan een bepaalde vorm of omvang van de parochie. Met andere woorden: als een grotere parochie goed, en misschien zelfs beter aan dit gestelde doel kan beantwoorden, is er geen reden om de (te) kleine parochies in stand te houden."¹⁰⁸

We realiseren ons dat het samenvoegen van parochies niet gemakkelijk is. Het zal moed en creativiteit van alle betrokkenen vragen, om een nieuw verband uit te bouwen. Het gaat daarbij ook om heel plaatselijke en concrete mensen die verantwoordelijkheid willen opnemen. We illustreren wat we bedoelen met enkele ervaringsberichten. In verschillende parochies zijn verschillende ploegjes mensen bezig met vormselcatechese. Bij fusie moeten deze ploegjes ook samengevoegd worden tot één ploeg. Dat kan versterkend werken als het goede uit elk van de groepjes wordt samengebracht, maar alle catechisten zullen ook genoodzaakt zijn om samen in overleg te gaan over vorm en inhoud en vele plaatselijke gewoontes zullen daarbij noodzakelijk sneuvelen. Hetzelfde valt te zeggen over het samenvoegen van de parochieploegen.

De vraag wat er bij fusie moet gebeuren met de kerken uit de vroegere parochies zal heel veel emoties uitlokken. Een vreemde vaststelling daarbij is ook dat mensen die zich niet tot de actieve geloofsgemeenschap bekennen alom het pleidooi houden voor het behoud van de gebouwen.

"Veel mensen die vertrouwd zijn met de kleine lokale parochie, overzien niet altijd de noodzaak en de consequenties van de veranderingen en vrezen dat deze voor hun gemeenschap negatief zullen uitpakken."¹⁰⁹ Er dient ook aangestipt te worden dat fusie van parochies niet noodzakelijk wil zeggen dat je maar één (kerk)gebouw in stand wil houden.¹¹⁰ Veel zal daarbij van de plaatselijke omstandigheden afhangen: van de draagkracht van de plaatselijke gemeenschap, van de financiële middelen die men zelf heeft of krijgt van openbare besturen om het gebouw te onderhouden, van het aantal keren dat men dit gebouw verantwoord gebruikt in de loop van het jaar, van de gemakkelijke toegankelijkheid en bereikbaarheid en ook van heel concrete gegevens als parking voor bezoekers of de beschikbaarheid van openbaar vervoer.

Er wordt in het bisdom Gent geen beleids optie genomen om parochies grondig te fuseren; er wordt wel gewerkt aan een mentaliteit van samenwerken en overleg. In ons derde hoofdstuk zullen we uitdrukkelijk ruimte besteden aan het 5-stappenplan zoals dat door CCV aan de verschillende dekenaten is voorgelegd.

Waar hier en daar ondertussen wel dankbaar gebruik van gemaakt wordt, is de idee dat je al spreekt over 'de nieuwe', en dus samengevoegde parochies, waarin verschillende 'torens' staan. Met 'torens' wordt bedoeld de kerken die voorheen dienst deden als parochiekerken en nu een van de kerken geworden zijn in de parochie. Deze manier van doen kan ingegeven zijn vanuit pedagogische bedoelingen: we oefenen al een beetje met de idee van fusie. De praktijk doet ons echter bezwaar maken tegen deze manier van doen, want het is voor mensen zeer moeilijk om in te stappen in de nieuwe eenheid. Overal merken we getouwtrek om het behoud van de eigen toren als centrum van de geloofskern. Daarbij primeert de nostalgie naar wat niet meer is en die blokkeert het engagement in het zoeken naar

¹⁰⁷ HENK VAN HOUT, *voorwoord*, in MR. PETRA M.M. STASSEN EN DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging, Geloven in plaatselijke geloofsgemeenschappen*, Heeswijk, 2010, Uitgeverij Abdij van Berne, blz. 13-14.

¹⁰⁸ MR. PETRA M.M. STASSEN & DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging*, blz. 48.

¹⁰⁹ *Idem*, blz. 24.

¹¹⁰ *Idem*, blz. 57.

en het investeren in een nieuwe geloofsgemeenschap. Het mag pijnlijk drastisch lijken als we hier persoonlijk willen pleiten voor een fusie met daaraan gebonden het sluiten en herbestemmen van overtollig geworden kerkgebouwen. Deze sluiting is dan vooral de keuze voor de korte pijn in de overgang naar een nieuwe situatie.

Communicatiespecialisten geven bij veranderingsprocessen graag de raad om aan te geven hoe lang het proces zal duren. In de bisdommen echter heerst hierover vaak grote onduidelijkheid. Zo kan de einddatum voorlopig misschien alleen klinken als: 'tot het opnieuw niet meer haalbaar is'. Maar wanneer is dat dan? Wie beslist dat dan? De onduidelijkheid duurt nu te lang waardoor parochies '(te) lang in een overgangspositie komen die doorgaans wordt gekenmerkt door stilstand'¹¹¹.

Een fusie van parochies heeft ook een heel expliciet gevolg in de juridische gang van zaken. Een samenvoeging van parochies neemt ook alle bezittingen, schulden en toekomstige schulden en inkomsten van de vorige parochies over. Niet voor niets zijn openbare instanties vragende (eisende) partij om duidelijke inventarissen aan te leggen in elk van de parochies zodat bij fusie de nieuwe eenheid duidelijk zicht heeft op de activa. Samenvoegen van parochies heeft dus ook gevolgen voor de afzonderlijke kerkfabrieken. De juridische aspecten die hieraan, kerkrechtelijk en burgerrechtelijk verbonden zijn, vormen een onderwerp voor een afzonderlijke studie.

B. KERNVERBREDING

Hier worden uitdrukkelijk volgens P. Van Puyenbroeck de parochieploegen beoogd. Ook hier zouden wij duidelijk opteren voor één parochieploeg waar mensen uit de verschillende torens samen het beleid van de (nieuwe) parochie uitbouwen. Het blijft natuurlijk een dubieuze situatie zolang elk lid van de parochieploeg zich enkel en alleen verantwoordelijk voelt voor de eigen toren en de plaatselijke groep van parochianen. Bij een uitdrukkelijke fusie van parochies zou het makkelijker liggen om ook daadwerkelijk één parochieploeg uit te bouwen die de belangen van het geheel voorop stelt. Het samen vergaderen blijft nu nog in de sfeer van 'zoveel mogelijk in stand houden' terwijl een fusie tot één ploeg wellicht veel dichterbij een levengevende werking kan aanleunen.

Vanuit een centrale parochieploeg zal het van belang blijven dat er her en der in de vroegere parochies nog aanspreekpunten blijven bestaan. Lokale verankering en het basisniveau blijven hoe dan ook belangrijk. In dat verband willen we de term parochieteams aanbrengen. Met deze nieuwe term bedoelen we dat de nieuwe parochieploeg de eenheid vormt voor de parochie in de nieuwe stijl, maar dat de leden van deze parochieploeg het herkenbare gezicht blijven in de vroegere parochies, die perifeer verspreid liggen in het gebied van de nieuwe parochie. Binnen de parochieploeg kunnen dan parochieteams bestaan die heel concreet actief zijn op het terrein van de vroegere parochie. Als gemeenschapsvorming ons belangrijkste aandachtspunt is, dan zullen we er moeten voor zorgen dat de nabijheid (in de ruimte en in de persoonlijke betrokkenheid) van de parochianen goed verzorgd wordt.

De kernverbreding heeft ook gevolgen voor de pastoor. We willen dat hier ter sprake brengen omdat we deze realiteit aan de lijve ondervinden als pastoor van eerst één klassieke parochie, daarna van drie parochies en sinds twee jaar van vijf parochies. Niet alleen de eigen ervaring, maar ook literatuur legt hier de vinger op de wonde: 'Juist voor de pastores is dit dan ook een lastige constructie, omdat zij wel geacht worden voor het groter geheel te werken, terwijl de afzonderlijke

¹¹¹ Idem, blz. 92.

onderdelen juist secuur hun eigen positie pogen veilig te stellen. Samenwerken in deze vorm is daarom vaak juist contraproductief. Ingezet als een werkbaar overgangsmoedel naar verdergaande integratie, is het voor sommigen een boei geworden waaraan men zich vastgrijpt om ontwikkelingen buiten de deur te houden. Onder verwijzing naar de bestaande samenwerkingsovereenkomst voelt men zich gesteund om overigens alles bij het oude te laten.¹¹² Deze vaststelling zal een rode draad blijven doorheen dit hele verdere werk. Ook op dit punt zal er vorming moeten komen aan de basis. Dat brengt ons naadloos bij de derde optie in het bisdom Gent.

C. GELOOFSVERDIEPING

Het gaat om de zorg voor de geestelijke en spirituele gezondheid van de afzonderlijke leden van de geloofsgemeenschap. De 'School voor Geloofsverdieping' in Gent en Sint-Niklaas wil hier heel uitdrukkelijk onderbouw aan verlenen¹¹³. Mensen komen er twee jaar lang om de veertien dagen een avond samen om zich te laten vormen in geloof. Dit initiatief van de School voor geloofsverdieping vinden wij een mooi initiatief, maar er zal meer moeten gebeuren, durven we opperen. Hoeveel mensen deze vorming ook volgen, er zal ruimere vorming moeten gebeuren. Niet iedereen in onze parochie is in staat om deze vorming te volgen. Familiale situatie, werksituatie en afstand zijn maar enkele bezwaren die mensen kunnen aanbrengen om af te zien van een inschrijving voor deze vorming.

Klassiek noemen wij de kerntaken van onze geloofsgemeenschap: verkondiging (*Kerugma*), vieren (liturgie), dienen (diaconie) en gemeenschapsopbouw (*koinonia*). In onze veranderende situatie mogen wij zeker de verkondiging benadrukken en meer specifiek het leren (*martyria*). Deze vier taken maken samen de identiteit van de geloofsgemeenschap uit¹¹⁴. Dat 'leren' uitdrukkelijk genoemd wordt als taak voor onze 'nieuwe parochie' heeft niets te maken met de (noodzaak aan) herstructurering, maar alles met de maatschappelijke context waarin we leven. Toen Vlaanderen ongeveer samenviel met de christenheid, ademen kinderen en mensen de christelijke traditie en geloofsinhoud als vanzelf in en uit. Nu de christelijke geloofsgemeenschappen kleine minderheden vormen in de samenleving, ademt de cultuur niet meer de christelijke geloofstraditie. Waar in de christenheid de kennis over het geloof, zijn traditie en de rituelen als vanzelf in de praktijk van het meedoen werden geleerd, hebben wij nu een situatie waar religieus analfabetisme ontstaat. Vandaar het belang van de stimulans vanwege de Belgische bisschoppen in hun document *Volwassen worden in geloof*¹¹⁵.

De onwetendheid en het niet vertrouwd zijn met de christelijke geloofsinhoud is vrij makkelijk te merken wanneer jonge ouders de vraag stellen om hun kind te dopen. Met kent de rituelen niet, laat staan hun betekenis. Men stelt helemaal niet de vraag naar opname in de geloofsgemeenschap, want daar behoort men zelf al quasi niet meer toe. Of wanneer mensen willen huwen, dan komt men soms niet verder dan: "Het is toch een mooi moment daar in de kerk". Dat er gebeden wordt,

¹¹² Idem, blz. 51.

¹¹³ Wij verwijzen naar de website van CCV: <http://www.ccv.be/gent/vorming>

¹¹⁴ HENK VAN HOUT, *Voorwoord*, in MR. PETRA M.M. STASSEN & DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging, Geloven in plaatselijke geloofsgemeenschappen*, Heeswijk, Uitgeverij Abdij van Berne, 2010, blz. 14.

¹¹⁵ BISSCHOPPEN VAN BELGIË, *Volwassen worden in geloof, Verklaring van de bisschoppen van België, nieuwe reeks*, 33, Brussel, Licap, 2006.

dat het sacrament van het huwelijk door henzelf en aan elkaar toegediend wordt, dat er een bevoorrechte getuige is (priester of diaken) die namens de kerkgemeenschap een zegen uitspreekt,... het zijn allemaal dingen waar je het als voorganger in een persoonlijk gesprek met het koppel verloofden moet over hebben. Dat in sommige streken 80 % van de jongeren van 12 jaar zich inschrijven voor de voorbereiding op het vormsel is een modelvoorbeeld: dat het over de gave van Gods Geest gaat, dat weet men niet, maar men heeft uit de omringende cultuur wel ingeademd dat je op deze leeftijd eens een feest mag organiseren waar we kosten nog moeite sparen om zoon- of dochterlief in het centrum van de belangstelling te zetten en te overladen met geschenken. We stellen ook vast dat families voor de uitvaartliturgie van familieleden aandraven met voorstellen van teksten en liederen die helemaal niet aansluiten bij het geloof in verrijzenis en eeuwig leven. Een onderwijzer uit het eerste leerjaar in een katholieke basisschool die hoorde dat het moeilijk zou worden om volgend jaar op dezelfde datum zoals men gewoon was de eerste communie van de kinderen van zijn klas te hebben, repliceerde doodernstig: "Kunnen we dat dan niet doen in een gebedsdienst met iemand van de parochieploeg?". Een andere juf belde me op vanuit haar klas om te melden dat er discussie was tussen haar en de leerlingen. Het ging erover of Palmzondag nu vóór of na Pasen kwam.

Vorming dringt zich op als dwingende noodzaak, want hoe kan je iemands interesse wekken voor de zaak als je niet in staat bent om er (enthousiast) over te vertellen? Hoe kan je inschatten waar het over gaat als je geen taal hebt om je inspiratie uit te zeggen¹¹⁶?

§ 3. DE PAROCHIE, WAT HET WORDEN KAN. ENKELE ORIENTATIES

We kunnen er niet omheen, de kerk in Vlaanderen is niet meer wat ze geweest is¹¹⁷. Wat daarbij het meest opvalt, is het aantal mensen dat op regelmatige basis deelneemt aan de vieringen. Steeds minder mensen zijn op zondag in de kerk te zien. De beleving is er één van afscheid nemen van de christenheid. Soms horen we moedeloos zuchten dat het in het beleid alleen maar gaat over wat er niet meer is en dat brengt frustratie. De christenheid bestaat niet langer vanzelfsprekend in onze streken. Met christenheid bedoelen we dat in het samenleven én in het private bestaan van mensen alles geordend en geregeld wordt vanuit de kerk. Het christelijk verhaal is sinds de vierde eeuw hét grote, overheersende en normgevende verhaal in West-Europa. Wat goed of kwaad is, zal getoetst worden aan de christelijke norm. Dat gaat zo ver dat Mia Doornaert spreekt over 'het christelijk DNA van Europa'.¹¹⁸

We kunnen de teruggang van het aantal gelovigen niet enkel verklaren met de secularisering.¹¹⁹ Er is ook het verschijnsel dat gekend is in elke organisatie in Vlaanderen. We bedoelen dat het verenigingsleven in Vlaanderen een algemene achteruitgang van het aantal leden kent. Politieke partijen, vrouwenverenigingen, culturele organisaties, kennen allemaal het verschijnsel van het teruglopend aantal

¹¹⁶ D. POLLEFEY (red.), *Als catechese tot volwassenheid komt*, Antwerpen, Halewijn, 2009.

¹¹⁷ K. DOBBELAERE, J. BILLIET & L. VOYÉ, *Religie en kerkbetrokkenheid naar een sociaal gemarginaliseerde kerk?*, in K. ABTS, K. DOBBELAERE & L. VOYÉ (red.), *Nieuwe tijden, nieuwe mensen*, Tielt, Lannoo Campus, 2011, 143-172.

¹¹⁸ CHRISTEN FORUM VLAAMSE ARDENNEN; MIA DOORNAERT, *Europa, verloochen uw christelijk erfgoed niet!*, onuitgegeven toespraak, donderdag 18 oktober 2012.

¹¹⁹ SAKE STOPPELS, *Kerkplanting*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, uitgeverij Kok, 2007², blz. 87.

leden. Mensen zijn minder geïnteresseerd in het persoonlijk contact met andere leden. Het internet heeft veel mogelijkheden geopend waardoor mensen voor hun behoeften het huis niet meer moeten verlaten.¹²⁰ Hier duikt het private karakter van onze samenleving weer op en dat heeft zijn gevolgen voor onze kerkgemeenschap. Gemeenschapsvorming is niet modern.

De situatie waarin wij leven, hoeft echter niet enkel negatief bekeken en verwoord te worden. Die positieve manier van kijken is mogelijk wanneer we niet blijven steken in nostalgie, maar ons de vraag willen stellen waartoe een parochie in staat is. 'Ondanks alle veranderingen en alternatieven die soms geboden worden, blijkt de parochie een instrument van katholiek pastoraat dat nog steeds effectief kan zijn.'¹²¹ We kunnen positief ingesteld kijken naar onze situatie en er het beste van maken.

In onze zoektocht naar een antwoord op de vraag wat de parochie van de toekomst kan zijn, willen wij in de volgende paragraaf enkele belangrijke krijtlijnen trekken. Hoe de parochieploeg daar kan mee omgaan, zullen we behandelen in hoofdstuk III.

A. WAARTOE PAROCHIE? PAROCHIE ALS PLAATSELIJKE GELOOFSGEMEENSCHAP

1. De gemeenschap

a. Gemeenschapsopbouw: van meet af aan, wezenlijk.

Dat het wezenlijk over 'gemeenschap' gaat, dat komt niet uit de lucht gevallen. Inspiratie hiervoor vinden we uitdrukkelijk bij de eerste christenen. Alle vertellers en schrijvers van het Nieuwe Testament hebben zich in hun situatie uitgesloofd om aan mensen te vertellen dat ze in christelijke gemeenschappen geloven. Dat de opbouw van die gemeenschappen niet zonder slag of stoot verliep, is zonneklaar. In de brieven van Paulus en ook in de Handelingen van de apostelen lezen we geen verhaal van super leerlingen van Jezus; geen verhaal van mensen die moeiteloos geloofden of bij wie er nooit een vuiltje aan de lucht was. De eerste leerlingen leefden niet in een ideale omgeving. Integendeel. Ze zijn op onnoemelijk veel moeilijkheden gestoten in de eigen kring, in hun leefmilieu en in de wereld waarin ze leefden. Indien door hun geloof en hun inzet een netwerk van christenen en christelijke gemeenschappen is ontstaan, dan lag dat niet aan hun eigen kracht en kunnen, maar aan de kracht van het Woord waarnaar zij luisterden en aan de kracht van de Geest die hun ramen en deuren deed opengooien en met moed en volhardend geloof op zoek liet gaan naar medestanders.

Als Paulus brieven schrijft, dan doet hij dat in een tijd waar christenen probeerden om kerk te worden. Dat was niet evident. Bijlange niet! Er was niets en alles moest uitgedacht en uitgeprobeerd worden. Er was geen traditie en geen gewoonte. Waar ze in die tijd vrij snel bij uitkwamen was, dat christenen kerk maakten in het opzoeken en samenroepen van gemeenschappen. Mensen samenbrengen, dat was de eerste bedoeling. Mensen samenbrengen om kernen te zijn waar Gods belofte van een redding al een beetje voelbaar mocht zijn. We zijn 2000 jaar verder en het lijkt mij in ieder geval de moeite om er nog een hele poos mee verder te doen.

¹²⁰ Idem, blz. 88.

¹²¹ MR. PETRA M.M. STASSEN & DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging*, blz. 17.

Alphonse Borrás¹²², probeert om weg te geraken uit het betekenisloos vasthouden aan de parochiale structuur door niet zozeer de vraag te stellen naar het 'hoe' van de parochie, maar naar 'het waarom en waartoe' de parochie bestaat. "De parochie behoort immers tot de orde van het handelen, ze is in de eerste plaats en in wezen een kerkelijke praktijk."¹²³ De parochie heeft vanuit haar oorsprong dus de opdracht tot gemeenschapsvorming.

b. Christelijke gemeenschapsvorming is vitaal

In onze cultuur is het *bon ton* om religie te verwijzen naar de privé sfeer. Geloven is een private zaak en dus mag je volgens sommigen ook niet aan een loket werken met enig religieus symbool. Wie deze laatste mening aanhangt heeft niets begrepen van het christendom of van religie in het algemeen. Christen ben je nooit alleen. Om te bestaan hebben we altijd en overal een vorm van socialisering nodig. Dat is niet alleen geldig voor het christelijk geloof. We vonden hier woorden voor bij Marc Steen¹²⁴. In onze situatie waar christenen een (kleine) minderheid vormen in de samenleving is het opzoeken van medestanders nog belangrijker geworden. Er is echter nog een meer fundamentele en theologische reden voor de dwingende eis om aan de geloofsgemeenschap te bouwen. Mensen bestaan niet in hun eentje; "menselijkheid is nog altijd medemenselijkheid. Reeds daarom kan het deelhebben aan het verbondsgebeuren door mensen in hun totaliteit alleen worden beleefd waarin zij elkaar steunen en door elkaar verrijkt worden."¹²⁵ "We worden mens met en door elkaar. We worden ook gelovig met en door elkaar. Je kunt geen christen worden zonder de kerk. Je kunt het ook niet voluit blijven zonder kerk."¹²⁶ Christen word je niet uit jezelf, je bedenkt het niet zelf. Het christelijk geloof krijg je voorgezegd en voorgeleefd door anderen die in de traditie staan van eeuwen.

De diepste theologische reden echter om de gemeenschap voorop te stellen in onze zoektocht naar een toekomst voor de parochie heeft alles te maken met wie God is. "God zelf wil de kerk nodig hebben omdat Hij verbondenheid zoekt, uiteindelijk met en onder alle mensen. Hij is uit op gemeenschap, want Hij zelf is ten diepste drie-ene liefdesgemeenschap."¹²⁷ God is zelf volop God in de *communio* van Vader, Zoon en Heilige Geest. In het Grieks is de gemeenschapsidee zeer duidelijk te horen in het woord 'ekklesia', dat is samengesteld uit 'ek-' (= uit, weg) en 'kaleoo' (roepen). De kerk is, zo gelezen, de gemeenschap die (door God) is samengeropen. God roept samen al van de tijd van Abraham en Israël. God roept alle mensen van heel de wereld en in heel de geschiedenis tot een liefdesgemeenschap. In de kerk 'mag Hij al thuis zijn, wordt Zijn Woord beluisterd, Zijn aanwezigheid gevierd, Zijn levensstijl behartigd.'¹²⁸ In de gemeenschap, in onze gemeenschappen, mag al iets te voelen zijn van onze uiteindelijke verlossing in het Rijk Gods.

¹²² ALPHONSE BORRAS, *Waartoe Parochie? Oorsprong en zending van de parochiale gemeenschappen*, in *Collationes* 27 (1997) 4, blz. 367-378.

¹²³ Idem, blz. 367.

¹²⁴ MARC STEEN, *Christelijke gemeenschapsvorming: vitaal, Enkele reflecties*, in *Collationes* 41 (2011) 1, blz. 72.

¹²⁵ H. BERKHOF, *Christelijk geloof. Een inleiding in de geloofsleer*, Nijkerk, 4de dr. 1979, blz. 357, geciteerd in R. BROUWER, K. DE GROOT, H. DE ROEST, E. SEGERS & STOPPELS, *Levend lichaam. Dynamiek van geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kampen: Kok, 2007, blz. 20-21.

¹²⁶ MARC STEEN, *Christelijke gemeenschapsvorming: vitaal*, blz. 73.

¹²⁷ Idem, blz. 73.

¹²⁸ Idem, blz. 74.

H. Mühlen heeft het in dit verband over Gods Geest die hij het 'goddelijke wij' noemt. Dat staat in schril contrast tegen de duivel, de 'diabolos', wat wij mogen vertalen als 'degene die uiteendrijft, de splijtzwam'.¹²⁹

c. (G)een hemel op aarde

Meer dan ooit ergens al het geval geweest is, geldt voor onze tijd dat wie tot de geloofsgemeenschap wil behoren deze keuze zelf zal moeten maken. We worden niet van vader op zoon en van moeder op dochter zomaar en vanzelf lid van de geloofsgemeenschap. We worden ook niet evident en probleemloos van generatie op generatie gelovig. Wie er voor kiest om lid te worden van een christelijke gemeenschap mag er hopelijk op rekenen dat iedereen van de gemeenschap hem of haar broederlijk en zusterlijk zal benaderen in de omgang. Door lidmaatschap krijg je medestanders en tochtgenoten die niet allemaal je vrienden hoeven te zijn. De broederlijke en zusterlijke zorg voor elkaar gaat erom dat we allen samen verbonden zijn met het centrum, de kern van onze geloofsgemeenschap: Jezus Christus. We doen het dus niet voor het knusse onderonsje. Het is hier nog geen hemel op aarde, het is alleen de plek waar we al een beetje het Rijk Gods mogen uitproberen en uitvieren.

Het zou natuurlijk zeer fout zijn om de parochie te laten samenvallen met de lokale leefgemeenschap(pen) of werk- of schoolgemeenschap. Ook al heeft de parochie eeuwenlang als dusdanig gefunctioneerd, dit samenvallen is een eerder toevallig samenvallen, en niet de kern van de betekenis van de parochie. Wel van belang is dat de parochie erin slaagt om Gods aanwezigheid tastbaar en zichtbaar te maken, daar waar mensen wonen. Het gaat over wat Matteüs in zijn evangelie in Jezus' mond legt: "Waar twee of drie mensen in Mijn naam samen zijn, daar ben Ik in hun midden" (Mt 18,20). Zoals de bisschoppelijke gemeenschap vóór de 4de eeuw, of zoals het diocees daarna, moet de parochie beantwoorden aan de opdracht tot gemeenschap die, om echt kerk te zijn, zo goed mogelijk de katholiciteit moet weergeven die wij in het Credo belijden als kenmerk van de kerk.

Zoals het diocees verdient de parochie, aldus A. Borrás, inderdaad *mutatis mutandis* de benaming 'plaatselijke kerk', omdat zij ter plaatse de kerk van God realiseert door in de Geest mensen bijeen te brengen rond het Woord en de sacramenten, dankzij het gewijde ambt van de priester. Daarom moet de parochie ook ter plaatse de katholiciteit als kerkelijk teken realiseren.¹³⁰

2. Een geloofsgemeenschap voor allen en alles en door iedereen¹³¹

Alphonse Borrás omschrijft de parochie terecht als de christelijke gemeenschap 'voor allen en alles' en met als bedoeling dat die 'door allen' mee gedragen wordt. In de praktijk roept dit evenwel veel vragen én uitdagingen op.

a. De parochie, een gemeenschap voor iedereen

De gegroeide groepen van christenen in de eerste eeuw na de verrijzenis van Christus kwamen heel uitdrukkelijk één keer in de week samen rond de tafel van de Heer. Het vieren van de eucharistie op zondag was van bij de aanvang ook een kerntaak en het meest zichtbare kenmerk van deze groepen. Als je eucharistie viert,

¹²⁹ Idem, blz. 74-75.

¹³⁰ A. BORRAS, blz. 373.

¹³¹ A. Borrás, blz. 374-375.

dan wordt er niemand uitgesloten. Of beter gezegd: dan mag er niemand uitgesloten worden, of het is geen eucharistie. Eucharistie vieren is worden wat je ontvangt: het lichaam van Christus. Daarbij mag niemand uitgesloten worden, ongeacht rang of stand, ongeacht betrokkenheid of woonplek. Het evangelie vertelt het op elke bladzijde minstens één keer dat Jezus weigerde om – wie of wat dan ook – bij voorbaat uit te sluiten.

Wij durven ons de vraag te stellen of onze kerkgemeenschappen of onze parochies wel een kerk voor iedereen zijn. Een vrouw heeft ooit in een pastoraal gesprek de verklaring gegeven waarom ze niet meer naar de kerk kwam. Ze had er naar haar eigen oordeel niet de gepaste kleren voor. Voor deze vrouw was er het aanvoelen dat er een kledingnorm was en dat ze door niet te voldoen aan deze (ingebeelde) norm niet welkom was. Jongeren geven wel eens aan dat ze eerder buiten gekeken worden dan vriendelijk verwelkomd. In hoeverre moet je inderdaad aan de 'norm' voldoen eer je aansluiting vindt bij een bestaande geloofsgemeenschap? In de Karolingische tijd was er nood aan regeling voor de pastoraal in de parochies. Ook de vraag naar het lidmaatschap kwam ter sprake. Lid was je als je de tienden aan de pastoor betaalde en aan de religieuze verplichtingen voldeed.¹³² Met dit Karolingisch model zullen wij het echter voor vandaag niet meer oplossen. Wie lid wil worden van een christelijke gemeenschap zal deze keuze zelf (moeten) maken.

Elk nieuw lid vraagt aandacht en brengt als keerzijde mee dat deze nieuwe leden mee een stem krijgen in de groep. Dat verandert de groep en veranderingen roepen overal en altijd weerstand op. Dit zal een werkpunt zijn voor elke parochieploeg die een parochie als gemeenschap voor iedereen op het oog heeft. Wanneer een parochieploeg deze optie niet als prioriteit stelt, dan doet ze bij voorbaat afbreuk aan de oorspronkelijke bedoeling van een parochie.

Wie in de kerk een veilige haven komt zoeken, die mag daar beschutting komen vinden. Augustinus schrijft ergens in zijn belijdenissen¹³³ dat we wel goed moeten weten dat in die haven ook een storm in de haven kan opsteken. Een storm in de haven doet de schepen die er liggen ook tegen elkaar botsen. De Handelingen van de apostelen vertellen over gewone leerlingen die het onderling oneens waren over de wegen die men bij verkondiging en kerkopbouw moest inslaan. We moeten dus niet uitgaan van de veronderstelling dat het in onze tijd zonder botsen zal gaan.

b. De parochie, de kerk voor alles

'Voor alles' betekent van bij de oorsprong van de parochie dat zij zorg draagt "voor al het nodige, vanaf de geboorte tot het geloof in het doopsel tot aan de toegang naar het eeuwig leven bij de begrafenis."¹³⁴ Het gaat hier over de *plena cura animarum*: de verkondiging, het vieren en de diaconie. Hierin zullen we een norm vinden wanneer we ons verderop de vraag naar de levensvatbaarheid van een parochie zullen stellen, want niet elke parochie is nog in staat deze volledige pastorale zorg op zich te nemen.

¹³² HENK VAN HOUT, *Voorwoord*, in MR. PETRA M.M. STASSEN EN DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging, Geloven in plaatselijke geloofsgemeenschappen*, Heeswijk, Uitgeverij Abdij van Berne, 2010, blz. 11-12.

¹³³ MARC STEEN, *Christelijke gemeenschapsvorming: vitaal!*, blz. 80.

¹³⁴ Alphonse Borrás, *Waartoe Parochie? Oorsprong en zending van de parochiale gemeenschappen*, in *Collationes* 27 (1997) 4, blz. 374.

c. De parochie, gedragen door allen

A. Borrás betoogt verder dat parochiale gemeenschappen de bevoorrechte plaatsen zijn voor de medeverantwoordelijkheid van de christenen, de gedoopten. De medewerking van die christenen kan legio zijn: parochieploeg en kerkfabriek, lector en misdienaar, medewerker van Ziekenzorg en werkgroep Welzijnszorg, redactieraad van het parochieblad en de kerk poetsen en versieren, het onthaal verzorgen voor wie occasioneel langskomt of een luisterend oor zijn bij een informeel moment na een viering naar aanleiding van een of andere gebeuren, enz.

We mogen er echter niet blind voor zijn 'dat slechts een klein aantal van de ingeschreven katholieken participeert aan de liturgie, het parochieblad leest, deelneemt aan een of andere activiteit of eventueel de parochie financieel ondersteunt.'¹³⁵ De parochie gedragen door iedereen moet dus in de praktijk bijgestuurd worden. In een tijd van christenheid en verzuiling was dit veel minder aan de orde. Je deed mee door voor alles in het leven, van kleuterschool over jeugdbeweging en ziekteverzekering tot sportieve ontspanning, een beroep te doen op of aan te sluiten bij christelijk of katholiek geïnspireerde instellingen en verenigingen. Dat ging zowat vanzelf. In onze tijd en context zullen we er werk van moeten maken om mensen duidelijk te maken dat wanneer ze mee kerk(gemeenschap) willen maken, ze dan ook uitgenodigd worden actief te kiezen voor participatie.

Wie alleen in de geloofsgemeenschap opduikt omdat hij of zij ten doop wordt gehouden door de ouders, en daarna deelneemt met de groep van de klas bij de eerste communie en opnieuw opduikt voor de voorbereiding op het vormsel om daarna helemaal te verdwijnen, is door dat doopsel wel lid en ingeschreven in de geloofsgemeenschap, maar die kunnen we moeilijk bestempelen als iemand die de geloofsgemeenschap meedraagt. Heel veel van de (groot)ouders van de kinderen die hun eerste communie doen of gevormd willen worden, mogen wij in deze groep onderbrengen. Dat men (klein)kinderen heeft, is soms de enige reden waarom men contact zoekt met de kerk. Meestal gaat het dan niet om het opzoeken van de geloofsgemeenschap, maar om aan een zingevingsinstituut te vragen om een ritueel te stellen, omdat het nu eenmaal zo hoort in de traditie. Het valt ons dikwijls op dat mensen bij de vraag om hun kind te dopen zoveel weerstand hebben tegen een doop binnen het kader van een eucharistie of in groep met andere dopelingen en hun familie. Dat een doopopname in een bestaande gemeenschap gebeurt, daar heeft men meestal geen boodschap aan. Dat je als gedoopte geroepen bent om die gemeenschap mee te ondersteunen en uit te bouwen is voor zeer veel ouders bijna onverstaaanbaar en zeker niet impliciet bedoeld in de vraag naar het doopsel. Toch is een initiërende geloofsgemeenschap belangrijk, ook naar de toekomst toe¹³⁶.

En omgekeerd is de bestaande gemeenschap niet vrij te pleiten van schuld. Bij doopsels, vormselvieringen, eerste communies, blijft de kern van de geloofsgemeenschap veelal weg. Mensen die in andere vieringen wel heel uitdrukkelijk aanwezig zijn, vinden het niet nodig om dan solidair mee te vieren en voor een warm welkom in de gemeenschap te zorgen. Alleen bij uitvaarten willen geloofsgemeenschappen nog wel eens opdagen om duidelijk de verbondenheid uit te drukken. Is het symptomatisch voor onze cultuur dat we wel aanwezig zijn bij afscheid nemen?

¹³⁵ MR. PETRA M.M. STASSEN & DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging*, blz. 70.

¹³⁶ HANS VANDENHOLEN, *Catechese in de dienst van initiatie*, in L. VAN LOOY E.A., *Binnenste buiten, Pleidooi voor een aansprekende kerk*, Antwerpen, Halewijn, 2009, blz. 115-122.

We vragen ons af of onze kerk(gemeenschappen) en parochies in 2013 ook die 'goddelijke' gemeenschap kan zijn waar alle gedoopten actief participeren aan de opbouw van de gemeenschap. Of zijn we ontmoedigd bij de pakken blijven zitten?

3. De rangen gesloten, maar geen gesloten groep

Van bij die eerste leerlingen zien we een dubbele beweging. Vooreerst is er de beweging naar binnen: de nood om elkaar te vinden, om elkaar te beluisteren en te bemoedigen, het woord van de Schrift te beluisteren en uit te vieren, om broederlijke en zusterlijke zorg voor elkaar te dragen vanuit het gemeenschappelijk vieren van de eucharistie. Van daaruit vertrekt de beweging naar buiten en kunnen christenen opnieuw de stad en de wereld intrekken om te luisteren naar het verhaal van mensen en om het woord van God te verkondigen. De eerste christenen hebben de vertrouwdheid van het samenzijn in de 'bovenkamer'¹³⁷ verlaten en zijn wellicht met kramp in de maag en knikkende knieën de wereld ingetrokken om banden te smeden waar ze zelf sterker van werden.

Lezend in de Handelingen van de apostelen, ontdek je dat de leerlingen 'één van hart en één van ziel waren'. (Hnd. 4,32) Dat moet met een korrel zout genomen worden, want natuurlijk zijn er spanningen en onenigheden geweest in de eerste christelijke groepen. 'Lucas wijst vier bronnen aan waaruit het onderlinge leven van de christenen haar kracht en heilige Geest moet putten: "Ze wijden zich trouw aan het onderwijs dat de apostelen gaven, en aan de onderlinge gemeenschap, het breken van het brood en het gebed".'¹³⁸

Om dit wat concreet te maken: in de 'Parochie met 5 Torens'¹³⁹ is het al maanden een aandachtspunt en een onderwerp van gesprek en uitwisseling: hoe verhouden onze identiteit en onze gastvrijheid en openheid zich tot elkaar? Misschien is dat voor iedereen herkenbaar in de verschillende parochieploegen. We halen het niet meer met de manier van doen van onze ouders en grootouders.¹⁴⁰

Het kan en mag echter niet de bedoeling zijn om ons op te sluiten in ons eigen gelijk, onze eigen identiteit, onze eigen ideologie. We moeten en kunnen niet anders: als we trouw willen zijn aan Jezus, dan zijn er ook grote deuren in onze bovenzaal nodig. Langs deze deuren kunnen wij elke dag opnieuw naar de stad en de wereld om ons tegendraads verhaal van solidariteit en zorg voor de kleinen en de zwakken te vertellen en in praktijk te brengen. Langs deze deuren mogen mensen met hun verhaal bij ons naar binnen.

Ik vraag mij af of wij als kerk nog wel het samenroepen van de gemeenschap én de open deuren voorop hebben staan? Met alle veranderende toestanden en het heen en weer lopen tussen torens, dreigen we eerder de rangen te sluiten en in te dalen in onze kleine vertrouwde groepen. Misschien hangen we meer dan ooit vast aan tradities en gewoontes, aan plekken en bekenden.

¹³⁷ L. LEMMENS, *Een bovenzaal met twee grote deuren, christelijke gemeenschapsvorming vandaag*, in MGR. P. SCHRUIERS, E.A., *Christelijke gemeenschappen in deze tijd. Een bovenzaal met twee grote deuren*, Averbode, Altiora, 2001.

¹³⁸ Idem, blz. 55.

¹³⁹ Met 'Parochie met 5 Torens' bedoelen we het samenwerkingsverband tussen de parochies Sint-Martinus Mater, Sint-Martinus Volkegem, Sint-Martinus Welden, Sint-Laurentius Ename en Sint-Vedastus Nederename, parochies tussen de rechteroever van de Schelde en de Vlaamse Ardennen in Oudenaarde.

¹⁴⁰ Verslag van deze gesprekken zijn te lezen in ons derde en laatste hoofdstuk.

B. VITALITEIT EN LEVENSVATBAARHEID

1. Een situatieschets

Hoe groter de noodzaak aan schaalvergroting, hoe kleiner de parochie, hoe meer mensen geneigd zijn om de eigenheid van hun eigen (kleiner wordende) geloofsgemeenschap als hoogste doel naar voor te brengen. De doelstelling schaalvergroting te versterken is in wezen tegenstrijdig aan het doel van de redding van de zelfstandigheid van niet levensvatbare parochies. 'Parochies in een samenwerkingsverband, cluster, federatie of regio zijn materieel in wezen geen van alle meer zelfstandig. (...) In een natuurlijk proces groeien parochies op deze wijze naar een andere vorm, namelijk die van de samengevoegde parochies.'¹⁴¹ Zolang mensen niet inzien waar het uiteindelijk om te doen is – een gemeenschap die poogt in vieren en daden van naastenliefde Gods woord van bevrijding in de wereld te brengen – blijven zij vasthangen aan het gekende en de eigen stenen van het eigen kerkgebouw. 'Identiteit wordt nogal eens verward met eigenheid, namelijk de eigen kleur van de gemeenschap en de typerende activiteiten van een parochie. Door deze eigenheid als identiteit te benoemen wordt deze boven de discussie verheven.'¹⁴² Identiteit is net datgene wat ons samen maakt tot de katholieke kerk. Identiteit krijgen we uit het groter geheel. De eigenheden van de verschillende deelgroepen kunnen heel goed samengaan in de nieuw-samengestelde parochie.¹⁴³ Het benadrukken van de eigenheid kan de gesprekken en het samenwerken met andere geloofsgemeenschappen zwaar belemmeren en zelfs onmogelijk maken. Als mensen niet langer sociologisch maar theologisch leren denken over deze zaak, zijn zij in staat om nieuwe levensvatbare en enthousiasmerende kernen te vormen.

Parochies die sinds jaar en dag met altijd maar dezelfde mensen dezelfde dingen blijven doen, worden kleurloos. Het samenbrengen van verschillende stijlen brengt variatie, kleur en levendigheid.

Bij dit alles dient volgens ons gezegd te worden dat deze fase van versmelten en samenvoegen wellicht in Vlaanderen niet de laatste keer is. Tegen de tijd dat de 'nieuwe parochie' feestelijk ingehuldigd kan worden, mogen we, zonder pessimistisch te willen zijn, er van uit gaan dat misschien een nieuw proces van samenwerken, samensmelten en samenvoegen zal gestart worden. De groep christenen blijft – tot het tegendeel bewezen is – verder slinken. Dus zal er allicht een tijd komen waarbinnen we zullen vaststellen dat de nieuwe parochie opnieuw te klein geworden zal zijn om echt levensvatbaar te zijn. Een eerste symptoom tekent zich nu al af waar we vaststellen dat zelfs een dekenaat al te klein is om een goed werkende jeugdpastoraal op te zetten. Het gaat erom dat jongeren leeftijdsgenoten willen ontmoeten. Deze ontmoeting kan in levende lijve of op sociale netwerken. Er moeten dan wel voldoende jongeren zijn die interesse tonen voor deze ontmoetingen waarbij de geloofsovertuiging een uitdrukkelijke rol mag spelen. Er kan wel begeleiding zijn van volwassenen, maar jongeren hebben geen boodschap aan een verhaal over hoe het vroeger was.¹⁴⁴

¹⁴¹ MR. PETRA M.M. STASSEN & DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in Beweging*, blz. 31.

¹⁴² *Idem*, blz. 32.

¹⁴³ *Idem*, blz. 65.

¹⁴⁴ *Idem*, 2010, blz. 73.

2. Op zoek naar vitale geloofsgemeenschappen

a. De levenscyclus van een geloofsgemeenschap

In de recente publicatie uit Nederland over kerkopbouw, *Levend Lichaam*¹⁴⁵, hebben we als pastoor van een cluster van vijf torens heel veel inspiratie gevonden voor onze praktijk. We kunnen hier niet exhaustief ingaan op elk onderdeel van dit boek omdat veel van wat er geschreven staat ver voorbij het hier voorliggende onderwerp gaat. De auteurs bekijken geloofsgemeenschappen vanuit hun levenscyclus. Ze onderscheiden vijf fasen in de levenscyclus: (1) kerkplanting, (2) groei, (3) continuïteit, (4) revitalisering en (5) kerksluiting. Vanuit onze situatie zijn vooral de fasen van revitalisering en kerksluiting aan de orde. We kunnen echter niet voorbijgaan aan de drie voorafgaande fasen, die we hier ook beknopt even voorstellen. Hierbij aansluitend, even op enkele implicaties voor de leiders/voorgangers van de plaatselijke gemeenschappen.

Kerkplanting

Sake Stoppels¹⁴⁶ stelt dat kerkplanting in Nederland “bepaald geen speerpunt”¹⁴⁷ is voor de gevestigde kerken. Voor Vlaanderen durven wij dezelfde vaststelling te doen. Wij hebben misschien wel nood aan nieuwe kerkplantingen “ter vervanging van verdwenen of verzwakte kerken (*replacement planting*)”¹⁴⁸. In contacten die wij persoonlijk hebben met mensen die actief zijn binnen IJD, horen wij opperen dat er ook nieuwe kerkplekken nodig zijn voor jongeren. Met wat boven reeds gezegd is over de kerk als gemeenschap waar iedereen welkom is, kan het wellicht toch wenselijk zijn om na te denken of kerkplanting voor specifieke doelgroepen (i.c. jongeren) niet wenselijk zou zijn. Het is niet ondenkbaar dat jongeren zich helemaal niet meer thuis voelen in de bestaande geloofsgemeenschappen omdat de leeftijds kloof met de andere aanwezigen te groot geworden is. Jongeren leggen op een andere manier contact met elkaar. De sociale media maken dat zij eerder in netwerken leven waarbij afstand ondergeschikt geworden is in vergelijking met contacten waar fysieke nabijheid een veel grotere rol speelt.

Kerkplanting als nieuwe stichting mag er voor onze situatie misschien niet onmiddellijk inzitten, maar kan wel interessant zijn op plaatsen waar nood is aan revitalisering. We komen daar verder uitgebreid op terug.

Groei

We mogen niet alleen de numerieke getalsterkte van het aantal aanwezigen op onze samenkomsten hanteren om groei te meten. Erik Sengers¹⁴⁹ omschrijft groei in het kader van kerkopbouw ‘als de toename van middelen die ter beschikking

¹⁴⁵ REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, uitgeverij Kok, 2007².

¹⁴⁶ SAKE STOPPELS, *Kerkplanting*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, uitgeverij Kok, 2007², blz. 70-104.

¹⁴⁷ Idem, blz. 71.

¹⁴⁸ Idem, blz. 73.

¹⁴⁹ ERIK SENGERS, *Groei*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, Kok, 2007², blz. 105-131.

staan van een geloofsgemeenschap. In een kerkelijke setting zijn vier verschillende aspecten van het begrip 'groei' te onderscheiden¹⁵⁰ Hij noemt naast de getalsmatige groei ook de geestelijke groei, de organisatorische groei en de incarnatorische groei. Deze andere aspecten van groei kunnen ons in onze situatie oog doen krijgen voor een hoopvolle toekomst. Een getalsmatige groei moeten we op korte termijn niet verwachten in Vlaanderen. Voor wat betreft de geestelijke groei kan er werk gemaakt worden van de versterkte betrokkenheid. Wij geloven erin dat deze groei ook mogelijk is in nieuw samengestelde gemeenschappen. De organisatorische groei is bijna inherent aan het meer gaan samenwerken tussen de verschillende geloofsgemeenschappen. Er kan bijvoorbeeld werk gemaakt worden van een gemeenschappelijk secretariaat. Bij de incarnatorische groei 'gaat het erom dat de waarden van de gemeenschap gerealiseerd worden in de sociale omgeving.'¹⁵¹ We kunnen ons in elke geloofsgemeenschap nog beter oefenen in de diaconie.

Uit onderzoek van Whoolever en Bruce¹⁵² blijken volgende elementen van belang te zijn voor groei in de geloofsgemeenschappen: het bestaan van vrijwilligerswerk, het organiseren van kinder- en jeugdwerk en de openheid voor nieuwe leden. Inspirerende diensten, delegerend leiderschap en een duidelijke toekomstvisie zijn eerder neutraal voor de groei. Maatschappelijke betrokkenheid van de geloofsgemeenschap en het houden van geloofsgesprekken daarentegen kunnen eerder negatief inwerken op de groei. Deze laatste vaststelling, wij lezen ze als: een te grote eis tot participatie schrikt af, zet ons aan het denken. De leden van onze geloofsgemeenschap zijn dus niet vertrouwd met de dwingende eis uit het evangelie om diaconaal in het leven te staan en wellicht speelt het bij geloofsgesprekken zo dat de onmacht om een taal te vinden voor de geloofsbeleving eerder afschrikkend kan werken. Inzake vorming van de leden van de gemeenschap is hier dus nog veel werk aan de winkel.

'De vier aspecten die aan 'groei' werden onderscheiden maken duidelijk dat groei in een kerkelijke setting niet zondermeer gelijk te stellen is met het groeidenken dat onze huidige samenleving kenmerkt.'¹⁵³ Het altijd maar meer, sneller en intensiever streven naar een economisch winstbejag, mist kansen tot verdieping en versteviging van de onderlinge banden, want het nastreven van deze laatste waarden vraagt tijdsinvestering. Voor de zingeving van het menselijk leven zijn verdieping en bezinning toch niet te onderschatten.

Continuïteit

Rein Brouwer¹⁵⁴ houdt een heel betoog om de verschillen tussen het platteland en de stad aan te geven. We willen de bedenking overnemen die de auteur op zijn beurt overgenomen heeft uit studies van het KASKI¹⁵⁵. 'Uit onderzoek

¹⁵⁰ Idem, blz. 106.

¹⁵¹ Idem, blz. 107.

¹⁵² CYNTHIA WHOOLEVER & DEBORAH BRUCE, *Beyond the ordinary. Ten strenghts of U.S. congegations*, Louisville, Londen, 2004, in ERIK SENGERS, *Groei*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, Kok, 2007², blz. 109-113.

¹⁵³ ERIK SENGERS, *Groei*, blz. 117.

¹⁵⁴ REIN BROUWER, *Continuïteit*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, Kok, 2007², blz. 132-164.

¹⁵⁵ Het Kaski is één van de oudste sociaal-wetenschappelijke instituten in Nederland. De medewerkers van het Kaski zijn experts wat betreft de godsdienstige en levensbeschouwelijke ontwikkelingen in de samenleving,

van het KASKI blijkt dat met name geloofsgemeenschappen op het platteland vrezen dat door teveel samenwerking de herkenbaarheid en nabijheid verloren raakt, wat het gevaar dat mensen afhaken vergroot.¹⁵⁶ Het valt ons op in Vlaanderen, en i.c. in de context van dorpen in de Vlaamse Ardennen waar wij werkzaam zijn, dat mensen het wel geleerd hebben om voor alle nutsvoorzieningen en administratie zich te verplaatsen naar het grotere centrum. Winkeltjes voor etenswaren, een postkantoor, muziekschool en culturele centra zijn bijna helemaal verdwenen in de kleine dorpen. Mensen leerden om zich voor deze dingen te verplaatsen naar het centrum. Inzake geloof en zingeving ligt dat nog wat moeilijker. We kunnen aan deze "traagheid" niet voorbijgaan. We kunnen echter met het oog op de nabije toekomst ook niet doen alsof onze neus bloedt.

Als pastoor blijven we ook voor pertinente vragen staan: "Hoe doen pastores echter recht aan de drang in geloofsgemeenschappen tot conserveren en duurzaamheid en het opgaan in het lokale, en hoe weten ze tegelijkertijd ook het belang van profilering, transformatie en ecclesialiteit te thematiseren? Vertrouwen en differentiatie lijken hierbij sleutelbegrippen."¹⁵⁷ We komen hier verder op terug in deel b waar we kijken naar de implicaties voor de pastor.

Revitalisering

Stoppels en Sengers¹⁵⁸ verkiezen de term revitalisering boven vitalisering voor deze vierde fase in de levenscyclus van een geloofsgemeenschap, daarmee aangevend dat het wel degelijk om een fase van stilstand of inkrimping gaat na de groei. "Revitalisering mikt op het herstel van een bedreigde of reeds verloren vitaliteit, of op het zoeken naar een nieuwe vorm van vitaliteit waardoor een geloofsgemeenschap opnieuw in staat is haar bedoelingen op een bevredigende manier te realiseren."¹⁵⁹ Samenvattend zouden we kunnen zeggen dat het bij revitalisering gaat om het doelbewust werken aan identiteit en cultuur, structuur en middelen en/of leiding binnen de eigen context met het oog op een verhoging van de kwaliteit van de relaties die wezenlijk zijn voor een geloofsgemeenschap: met God, met de omringende samenleving en onderling.¹⁶⁰

De auteurs geven in hun bijdrage enkele gekende modellen voor revitalisering weer. We kunnen in het bestek van dit werk daar niet uitvoerig op ingaan. Eén model moeten we hier echter wel ter sprake brengen omdat het in de katholieke kerk, en i.c. in het bisdom Gent, als een van de aandachtspunten voorop staat, met name de schaalvergroting. 'Hier gaat het erom dat de beschikbare middelen – pastores, jeugdwerkers, informatieblad – niet meer exclusief worden gebruikt voor één geloofsgemeenschap, maar voor meerdere tegelijk. (...) Bepaald niet iedereen is echter overtuigd van de vitaliserende kracht van schaalvergroting.'¹⁶¹ Ernest

alsook wat betreft algemeen-maatschappelijke processen zoals individualisering, toenemende mobiliteit en culturele pluriformiteit. In veel onderzoeksprojecten gaat het er om deze ontwikkelingen te vertalen naar het beleid van kerken, identiteitsgebonden organisaties en overheden. Veel van onze onderzoeken monden dan ook uit in directe beleidsadviesing. www.ru.nl/kaski, 05 juni 2013.

¹⁵⁶ Idem, blz. 153.

¹⁵⁷ Idem, blz. 156.

¹⁵⁸ Sake Stoppels & Erik Sengers, *Revitalisering*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, Kok, 2007², blz. 165-198.

¹⁵⁹ Idem, blz. 165.

¹⁶⁰ Idem, blz. 467.

¹⁶¹ Idem, blz. 177.

Henau¹⁶² noemt schaalvergroting een doodlopende weg omdat de kerk niet kan blijven bestaan als er geen plaatselijke verankering is. Wij durven, vanuit praktijkervaringen in de cluster van parochies waar we zelf werkzaam zijn, echter stellen dat schaalvergroting toch zijn positieve werking heeft, zonder de waarde van lokale verankering te miskennen. Het reeds genoemde voorbeeld van samenwerking bij vormselcatechese is daar maar één illustratie van. Plaatselijke verankering heeft, zo denken wij, ook zijn grenzen. Wat betekent de plaatselijke verankering als nog slechts 10 of 12 mensen zich tot de geloofsgemeenschap bekennen? En leven wij niet in een tijd waar de wereld ons dorp is geworden? Met de auteurs Stoppels en Sengers bevestigen wij dat we hier stuiten op het 'eeuwenlang accent op het territoriale principe. Dat zit kennelijk diep in de genen van plaatselijke volkskerkelijke geloofsgemeenschappen en van hun voorgangers.'¹⁶³

Waar veel auteurs het over eens zijn, – wat hun werkingsmodel ook is – is dat revitalisering pas kan en zal werken als er een duidelijke visie en doelstelling geformuleerd kan worden. Hier hebben we een probleem want 'het ontbreekt vaak aan een "visionaire cultuur". De geloofsgemeenschap bestaat "gewoon" en leeft bij de dag. "Programma's worden vaak herhaald en patronen en processen blijven vaak dezelfde, ook al ziet men over de hele linie achteruitgang. (...) Visie kunnen we in algemene zin omschrijven als een helder, gedeeld en prikkelend beeld van de toekomst dat de gemeente zich voor ogen stelt en waar ze naar toe wil werken."¹⁶⁴ De auteurs Stoppels en Sengers stellen daarbij vast dat lang niet iedereen inziet dat het proces van visieontwikkeling waardevol kan zijn.

Kerksluiting

Henk De Roest¹⁶⁵ stelt vast dat, ook al heeft zowat elke pastoor er in onze dagen mee te maken, er zeer weinig literatuur bestaat over kerksluiting. Het desacraliseren van een kerk heeft veel gemeenschappelijk met een begrafenis, maar hier bestaan geen cursussen voor de rouwzorg. De sluiting van de kerk roept veel gevoelens van gemis op. Ook de angst hoe het dan verder moet is voor leden van de gemeenschap een reden om in complete ontmoediging te vervallen. Eerder dan een nieuwe groep op te zoeken waar een nieuwe "thuis" gevonden kan worden, willen mensen dan afhaken. "Het is daarbij lang niet altijd voldoende om te weten, dat er zich na de sluiting nieuwe mogelijkheden kunnen voordoen."¹⁶⁶

Kerksluiting hoeft niet te betekenen dat de geloofsgemeenschap ophoudt te bestaan. Zoals hoger vermeld voorziet het kerkelijk recht dat kerksluiting alleen mogelijk is als er een naburige gemeenschap is waar geloofsgenoten aansluiting kunnen vinden. "De buitengebruikstelling van een gebouw geldt dus niet als een "buitengebruikstelling" van de gemeente of parochie. We tekenen hierbij echter aan, dat de overgang naar het onderkomen van een andere naburige, geloofsgemeenschap door veel betrokkenen wel degelijk wordt beleefd als een

¹⁶² Ernest Henau, *Zijn verhaal moet doorgaan. Over christelijke gemeenschapsopbouw*, Leuven, Davidsfonds, 2005, blz. 137-140.

¹⁶³ SAKE STOPPELS & ERIK SENGERS, *Revitalisering*, blz. 178.

¹⁶⁴ Idem, blz. 186.

¹⁶⁵ HENK DE ROEST, *Kerksluiting*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam*, Utrecht, Kok, 2007², blz. 199-238.

¹⁶⁶ Idem, blz. 203.

opheffing van de eigen geloofsgemeenschap, een einde van de eigen “kring”, met alle emoties en vragen die daarbij horen.”¹⁶⁷

b. Enkele implicaties voor de leider van de gemeenschap

Omdat het ons aanbelangt in onze dagdagelijkse praktijk willen we hier enkele elementen uit het boek *Levend Lichaam* samenbrengen over de leider van de gemeenschap. Als gemeenschappen evolueren naar clusters en fusies, dan zal dat gevolgen hebben voor het profiel en het gedrag van pastoors. “De bloei van het gemeentelieven en ook de persoonlijke groei op geestelijk gebied staan of vallen met het functioneren van de pastoor als geestelijk leider. Enthousiasme en inspiratie zijn sterk gebonden aan de persoon van de pasto(o)r. Een vitale gemeente staat of valt met wie als pastor functioneert, zo blijkt (...) uit de alledaagse ervaring.”¹⁶⁸

De voorganger als beeld-bepalende

De voorganger is zeer bepalend voor het toekomstbeeld van een gemeenschap. Hier kan een personalisering ontstaan, een binding tussen het toekomstproject en de persoon van de voorganger. Soms vervalt het toekomstbeeld als de pastoor verdwijnt van het plaatselijke toneel door pensionering of een andere benoeming. “De werkelijke kwaliteit van (pionierend) leiderschap zou wel eens juist na dat moment van terugtreden duidelijk kunnen worden.”¹⁶⁹

De pastoor als creatieve ondernemer

Sake doet een oproep aan voorgangers om buiten de lijntjes te durven kleuren. “Creativiteit in het vermogen om gebaande wegen te kunnen verlaten is noodzakelijk. Daarbij kan het voordelig zijn geen of weinig ervaring te hebben met klassieke kerkelijke patronen en processen.”¹⁷⁰ Kerkplanters en pastoors die een cluster begeleiden op weg naar meer gemeenschapsvorming hebben veel gemeenschappelijke kenmerken. We kunnen hen “typeren als religieuze ondernemers”¹⁷¹ Of de vorming van pastoors daar voldoende op inspeelt is een pertinente vraag.

Wanneer een pastoor aangesteld wordt voor meerdere parochies wordt de werklast hoger. “De pastor kan dan niet alles meer doen, en wordt meer een manager en begeleider dan de herder die hij of zij graag in het contact met de schapjes wil zijn.”¹⁷² Er worden drie veranderingen genoemd die de pastoor zal mee maken.¹⁷³ Pastoors kunnen niet langer instaan voor het geheel van de persoonlijke pastoraal. Zijn prioriteiten verschuiven naar de verzorging van de liturgie en naar het uitbouwen en begeleiden van een team van vrijwilligers die de pastoraal mee vormgeven. Verder zal elke pastoor zich ook moeten bekwamen in onderhandelingskwaliteiten. “Je moet de vaardigheid hebben om uit te leggen

¹⁶⁷ Idem, blz. 206.

¹⁶⁸ REIN NAUTA, *Theologie als handicap*, in *Praktische Theologie* 25 (3) blz. 95, geciteerd in SAKE STOPPELS, *Kerkplanting*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, Kok, 2007², blz. 100.

¹⁶⁹ SAKE STOPPELS, *Kerkplanting*, blz. 101.

¹⁷⁰ Idem, blz. 101.

¹⁷¹ Idem, blz. 101.

¹⁷² Alban Weekly 2005 op www.alban.org, geciteerd in ERIK SENGERS, *Groei*, blz. 127.

¹⁷³ ERIK SENGERS, *Groei*, blz. 128.

waarom je minder persoonlijke aandacht kunt geven. Ook moet je met je bestuur kunnen onderhandelen en uitleggen waarom veranderingen nodig zijn."¹⁷⁴ De pastoor zal ten slotte in staat moeten zijn om de visie uit te leggen en deze visie verantwoord te maken voor besturen en vrijwilligers zodat er een groter draagvlak voor de verandering ontstaat.

Rouwbegeleiding bij kerksluiting

Bij een uitvaart van een mens kan de pastoor zeggen dat de dood niet het laatste woord krijgt, want we mogen leven in de verwachting van de verrijzenis. Voor de pastoor is de rouwzorg bij het overlijden van een mens een heel andere opdracht dan de rouwzorg waar hij voorstaat bij een kerksluiting. 'Duidelijk is dat ook de leiding het niet zonder begeleiding kan stellen. Het is bijna ondoenlijk van een predikant, pastoor of kerkelijk werker, of van de parochievergadering of kerkenraad, te verlangen dat zij een kerksluiting gepast begeleiden.'¹⁷⁵

BESLUIT¹⁷⁶

Wij begonnen dit hoofdstuk met enkele elementen uit het kerkelijk recht. Er is in de organisatie van de parochies meer mogelijk dan we gangbaar aannemen en uit de praktijk kennen. Hier stellen we vast dat de opbouw van de gemeenschap en de duurzaamheid van een parochie belangrijke elementen zijn voor onze werking naar de toekomst. In het bisdom Gent wil men deze aspecten ten zeerste ernstig nemen en daarom focust men op schaalvergroting, kernverbreding en geloofsverdieping. In de lijn hiervan stonden we stil bij de vraag 'waartoe parochie?' en opnieuw kwam gemeenschapsvorming voorop te staan.

Zoals met elke vorm van verenigingen, kennen ook geloofsgemeenschappen (parochies) een levenscyclus. Voor veel van onze geloofsgemeenschappen dringt de vraag naar de levensvatbaarheid zich op. Kerksluiting, of helemaal sterven van een gemeenschap is geen uitzondering meer en zal dat in de toekomst nog minder zijn. Deze fase hoeft echter niet hopeloos en zonder uitzicht te blijven. Er kunnen wegen van samenwerking en revitaliseren bewandeld worden. Omdat het over onze eigen praktijk gaat, hebben we hier ook enkele gedachten samengebracht over de taak van de pastoor die in deze nieuwe situatie een andere taakin-vulling krijgt.

Na dit hoofdstuk blijven twee cruciale vragen open die meer en verder onderzoek vergen: Hoe werk je in onze tijd met steeds verdergaande privatisering aan geloofsgemeenschappen? Een tweede vraag die onderwerp kan zijn van een heel eigen onderzoek, is de vraag naar een degelijke vorming van pastoors die processen van intensere samenwerking en eventueel fusie van parochies begeleiden. Tenslott – helemaal toegespitst op wat we in de toekomst mogen

¹⁷⁴ Idem, blz. 128.

¹⁷⁵ Henk de Roest, *Kerksluiting*, blz. 204.

¹⁷⁶ Op de derde zondag van de paastijd in het C-jaar lezen we de laatste bladzijde uit het Evangelie van Johannes (Joh., 21, 1-19) over de visvangst. Dit verhaal inspireerde ons tot een homilie waarin duidelijk door klinkt dat we als pastoor van een cluster van 5 parochies bezorgd zijn om de toekomst van het verder bestaan van christelijke gemeenschappen in Vlaanderen. Bij het schrijven van deze homilie speelde op de achtergrond het schrijven van deze scriptie en de literatuur die daarvoor verwerkt werd een duidelijke rol. We nemen deze preek in bijlage 2 op als uitsmijter en samenvatting in een eigen taalspel van wat in dit deel voor ons belangrijk lijkt.

verwacht – dringt onderzoek naar het begeleiden van gemeenschappen die voor een kerksluiting staan, zich dwingend op.

**HOOFDSTUK III:
PAROCHIEPLOEGEN, EEN WERKWOORD;
BERAAD EN ZOEKTOCHTEN VAN DE PAROCHIE MET DE VIJF TORENS OMTRENT
KERKOPBOUW IN DE WISSEL**

Als de wind waait van de verandering,
bouwen sommigen muren en anderen windmolens...¹⁷⁷

¹⁷⁷ <http://www.farfield.be/category/dagboek>, 03 juli 2013.

TER INLEIDING: DE WERKVORM ZOALS DIE IN DE PAROCHIEPLOEG VAN DE PAROCHIE MET 5 TORENS HET VOORBIJE JAAR WERD TOEGEPAST IN VERBAND MET KERKOPBOUW IN DE WISSEL

We openen dit laatste deel van deze masterproef met een citaat dat we helemaal bij aanvang van de voorbereiding van deze masterproef gelezen hebben. “Er is geen behoefte aan extra vergaderingen, maar aan een gezamenlijk gedragen overtuiging om aan een pastoraal beleid gestalte te geven waar ieder zich vanuit zijn of haar rol verantwoordelijk voor voelt en de bijkomende taken oppakt.”¹⁷⁸ In dit citaat komt de praktijk van de parochieploeg in de *Parochie met 5 Torens* samen met het hier voorliggende onderwerp.

Vanuit dit citaat kozen wij er in de parochieploeg van de Parochie met 5 Torens voor om bij elke samenkomst een uur de tijd te nemen voor gebed en vorming. Geen extra samenkomsten werden hiervoor afgesproken. Het ritme van samenkomsten om de zes weken werd behouden. In het opstellen van de agenda voor de samenkomsten werd meer tijd voorzien voor deze interne vorming dan voorheen. Als vertrekbasis voor deze gesprekken waarin we zoeken naar een gemeenschappelijk gedragen visie kozen wij voor het document ‘Kerkopbouw in de wissel’¹⁷⁹. Punt voor punt werd doorgenomen en besproken. Bij elke samenkomst werd een van de vijf voorgestelde evoluties besproken. We vertrokken elke keer vanuit de vraag: zijn er dingen die je niet begrijpt? Het ging dan heel dikwijls over woordverklaring. Het zoeken naar de betekenis van een woord was meer dan eens onderwerp van gesprek en overleg. Vragen als ‘wat ligt moeilijk en zien we niet zitten?’ werden niet uit de weg gegaan. Dat mag ook niet als we de vaststelling van Henk de Roest ernstig willen nemen: ‘Kortom, het hele proces van loslaten gaat met emoties gepaard, van de directe betrokkenen én van mensen die zich op afstand met de kerkgemeenschap verbonden weten.’¹⁸⁰ De emoties van weerstand bij verandering, van rouw om het verlies van wat vertrouwd is en was, mogen hier klinken. In de loop van de samenkomsten en de gesprekken hebben we met de parochieploeg kunnen vaststellen dat het bewust worden van wat we moeten loslaten, geen gemakkelijke opdracht is.

Wij nemen hier de structuur van het document Kerkopbouw in de wissel over. Bij elk van de afzonderlijke punten geven wij een overzicht van de respectievelijke besprekingen in de parochieploeg van de 5 Torens. Waar het nodig of zinvol is, vullen we deze besprekingen aan met informatie uit andere vergaderingen en hier en daar ondersteunen we de beschreven trajecten en keuzes met elementen uit enkele bronnen van auteurs die langer en dieper op deze zaak zijn ingegaan. Omdat we niemand willen viseren, omdat elke mening in deze fase van de gesprekken belangrijk is, omdat het dus de bedoeling niet kan zijn om hier het proces te voeren over meningen en uitspraken van de respectievelijke leden van de parochieploeg, noemen wij geen namen. Het is zo dat vele andere elementen hier ter sprake kunnen komen. Wij beperken ons echter tot die onderwerpen die in de besprekingen met de parochieploeg ook daadwerkelijk behandeld werden.

¹⁷⁸ MR. PETRA M.M. STASSEN EN DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging, Geloven in plaatselijke geloofsgemeenschappen*, Heeswijk, Uitgeverij Abdij van Berne, 2010, blz. 24

¹⁷⁹ LIEVE DE SUTTER kwam op de samenkomst van de dekenale vergadering in Oudenaarde op 25 januari 2012 vorming geven over kerkopbouw in de wissel. De onuitgegeven tekst die daar gebruikt werd is te vinden in bijlage 3

¹⁸⁰ HENK DE ROEST, *Kerksluiting*, in REIN BROUWER, KEES DE GROOT, HENK DE ROEST, ERIK SENGERS & SAKE STOPPELS, *Levend Lichaam, Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Utrecht, Kok, 2007², blz. 215.

§1. VAN EEN KERK DIE ZICH TE VAAK IN EEN ROL GEDUWD WEEET VAN LOUTER 'SERVICE-INSTITUUT' NAAR EEN KERK DIE VOLUIT MISSIONAIR WIL ZIJN: GASTVRIJ EN AUTHENTIEK

A. AUTHENTICITEIT

Er is vrij snel eensgezindheid bij de leden van de parochieploeg over het feit dat de authenticiteit het allerbelangrijkste is. Alles staat of valt met authenticiteit. Als voorbeeld hiervan wordt gewezen op het feit dat we als parochie erop staan dat kinderen aanwezig zijn in de catechesesamenkomsten. Dat kinderen alleen zouden opdagen voor de vormselviering en niet voor de voorbereidende samenkomsten, is ondenkbaar. Dan zijn we helemaal servicekerk, en eigenlijk niets meer dan de aanleiding voor het feest thuis of op restaurant. Heel affirmatief wordt gesteld dat we de lat niet te laag mogen leggen. Als christelijke geloofsgemeenschap staan we ergens voor en dat moeten we ons niet laten ontnemen.

Het behouden van Gregoriaanse gezangen in de liturgie wordt door sommigen als authentiek bestempeld. We durven echter stellen dat het wel of niet zingen van Gregoriaanse gezangen eerder een element is uit de vormgeving en niet het wezen van ons christen zijn uitmaakt. Hier hebben we een eerste oefenplek in het leven in eenheid met vele verscheiden vormen, want binnen de vieringen in de 5 Torens is er op dat punt behoorlijk veel variatie. Onze authenticiteit moet te zien zijn in onze uitstraling. Als kleiner wordende groep zullen wij ons moeten profileren als christenen: in de voorbereiding en de inhoud van de voorbereiding voor doopsels, in kerkbezoek, in Bijbelstudie, in catechese die een ruimer publiek beoogt dan alleen kandidaat vormelingen, in diaconie, in het onthaal en verwelkomen en elkaar benaderen tijdens eucharistievieringen. Het zal telkens weer gaan om de vraag of in wat we doen en zeggen het verhaal van God met mensen mag klinken.

B. GASTVRIJHEID

Onze gastvrijheid voor randkerkelijken of toevallige bezoekers, voor de zoekers en de andersgelovigen moet hartelijk zijn. Wanneer aan het einde van de eucharistie de pastoor zegt: "Tot volgende week of tot nog eens. Altijd welkom" dan is dat een duidelijke boodschap aan mensen dat ze de volgende keer ook echt welkom zijn. Gastvrij zijn betekent ook openheid naar andersdenkenden zonder dat wij onszelf daardoor minder moeten profileren als christenen. We moeten tolerant zijn tegenover andersgelovigen, zonder dat wij nalaten uit te komen voor wat wijzelf in wezen zijn. Mensen moeten weten welke onze diepste wortels zijn. Gastvrijheid is echter geen verworven recht. Daar moeten we ons nog in trainen. Enkele voorbeelden: Wanneer voor de Advent en Kersttijd afspraken worden gemaakt met de lokale afdelingen van de jeugdbeweging over het plaatsen van de kerststallen in de verschillende kerken, kan iemand de opmerking niet onderdrukken dat we die jongeren verder het jaar lang niet zien. Waarom mag de ploeg die het jaren gewoon is dit te doen dan niet gewoon hun ding doen? Deze verzuchting staat haaks op het enthousiasme waarmee de jongeren plannen maken en schilderen aan het decor en trots sjoeren aan de structuur van de stal. Of in een andere situatie: Op een zondag verzamelt een familie voor de viering waarin de naam van oma zal klinken in de voorbeden. Het is een maand na de uitvaart van oma. Op de dag van de uitvaart was er voor opvang gezorgd voor de allerkleinsten. Op deze zonnige zondag had iedereen de kinderen mee, ook de peuters en de kleuters. Het is onmogelijk voor deze kinderen om de hele viering stil te zitten. Bij het verlaten van de kerk maakt iemand de opmerking: voor een keer dat ze hier zijn komen ze dan nog

alsof ze naar de speeltuin komen. De hele rust is verpest door die kinderen. Onze gastvrijheid willen we ook wel eens concreet maken in het organiseren van een ontmoetingsmoment na een viering. Bij een kop koffie of een glas mag er dan gezellig gepraat worden. We stellen daar vast dat mensen die niet tot de dichte kring van onze geloofsgemeenschap behoren niet ingaan op ons aanbod. Stralen wij dan de gastvrijheid niet genoeg uit in onze uitnodiging om even bij ons te verwijlen?

C. MISSIONAIRE UITSTRALING

We willen zichtbaar aanwezig zijn in onze samenleving. Wellicht moeten wij in de toekomst op een andere manier naar de Kerk kijken. We hebben 'Kerk zijn' in het verleden teveel gezien als aanwezigheid in het kerkgebouw. Wellicht moeten we nu uit dat gebouw treden en middenin de gesecculariseerde wereld de Kerk opbouwen door aanwezig te zijn daar waar mensen (groepen en verenigingen allerhande) actief zijn om Christus boodschap in de praktijk om te zetten. Er zijn nog heel wat christelijk geïnspireerde mensen en groepen rondom ons zoals bij Welzijnsschakels, samenlevingsopbouw, vzw Kansarmen, GROS RondVierkant, Ziekenzorg, jeugdbewegingen... Veel van deze bewegingen hebben christelijke wortels en geïnspireerde bekommernissen voor de gemeenschap. Vaak krijgen mensen ook daar vorming aangeboden. Iemand bedenkt: "De kerk van de toekomst zal wellicht meer buiten het kerkgebouw verder leven dan erin." Het is bij deze uitspraak maar de vraag of je dan 'kerk' verstaat als gebouw, als hiërarchie of als gemeenschap van gelovigen. De vraag blijft in onze gesprekken onbeantwoord of je aan kerkopbouw doet wanneer je als individuele christen actief bent in een vereniging die in de naam uitdrukkelijk pluriform wil zijn.

D. SERVICEKERK

De Kerk als service-instituut blijft een heikel punt¹⁸¹. Als we onze gastvrijheid ernstig nemen, moet er voldoende service blijven, maar deze service zal anders georganiseerd moeten worden. Door het tekort aan priesters zullen de overblijvende priesters overbevraagd worden voor het toedienen van sacramenten zoals doopsels, huwelijken, uitvaarten. We denken in deze aan vaste momenten waarop dopen georganiseerd worden in gemeenschap. Ook dopen tijdens de eucharistieviering zijn een haalbare kaart en een duidelijk signaal: de doop is het sacrament van de opname in de gemeenschap. Als gemeenschap geven we duidelijk aan waar we voor staan en van de doopvrager is er een engagement nodig om in die gemeenschap te willen intreden.

Onze samenleving was vroeger katholiek en tegenwoordig mogen we die samenleving post-christelijk noemen. Dit is echter niet om over te panikeren. Iemand hoopt dat we leven in een post-christelijke tijd maar dat we kansen hebben om terug te keren naar een christelijke samenleving. Bij wijze van zelftroost wordt gesteld dat mensen die nu kiezen om christen te zijn, hun geloof zuiverder beleven tegenover het evangelie. Mensen hebben de ballast van vroeger overboord gegooid, maar gaan nu medemenselijker leven. De mensen leefden vroeger streng katholiek, maar leefden ze wel christelijk? Binnen het gezin werd het geloof opgedrongen, nu gaat men op zoek naar een nieuwe weg om dat christen-zijn te beleven. Helaas is het naar de buitenwereld toe niet gemakkelijk.

¹⁸¹ De spanning tussen de kerk als service-instituut en als 'ekklesia' is reeds scherp verwoord in J. DE KESEL, *Omwille van zijn naam: een tegendraads pleidooi voor de Kerk*, Tielt, Lannoo, 1994.

Voor randkerkelijken zien wij dus de servicekerk nog een hele poos blijven bestaan. Mensen blijven het recht hebben om zinvragen te stellen naar aanleiding van scharniermomenten in hun leven. Deze ontmoetingen kunnen ook kansen zijn waar wij de gastvrijheid etaleren en tegelijk kunnen vertellen waar we voor staan, wat onze drijfveren en inspiratie uitmaken.

E. BESLUIT

Als geloofsgemeenschap moeten we investeren in de kerkopbouw. Zelf de herontdekking van ons Kerk-zijn maken. Te midden van een geseclariseerde (post-christelijke) samenleving moeten we hier nog heel wat leren, want we kunnen niet meer zomaar en schaamteloos inhaken op de verzuiling. Op welke manier zullen wij ons in de toekomst zichtbaar maken? Hoe maken wij werk van de herontdekking van onze diepste wortels?

§2. VAN EEN VEELHEID VAN KLEINE GROEPJES DIE (SOMS) OP ZONDAG VIENEN NAAR DE ERVARING VAN EEN SAMENGEROEPEN GEMEENSCHAP (VAN GEMEENSCHAPPEN) DIE OP ZONDAG OP ÉÉN / ENKELE VASTE PLAATS (EN) IN HET DEKENAAT DE EUCHARISTIE VIERT ALS 'HOOGTEPUNT' EN 'BRON'.

A. EUCHARISTIE VERSUS GEBEDSDIENST

Over het vieren van de eucharistie als bron en centrum van christelijk leven is de parochieploeg het niet onverdeeld eens. Inhoudelijk kan iedereen zich wel vinden in de theologische stelling die zegt dat de eucharistie hét hoogtepunt, dé bron is¹⁸². Niemand heeft er moeite mee dat het geen haalbare kaart is om priesters nog langer te laten hollen van kerk naar kerk om zuchtend van openingswoord tot zegen het draaiboek af te werken. Die manier van werken kunnen we bezwaarlijk vieren noemen. De vraag wordt pertinent gesteld of een gebedsdienst dan geen soelaas kan bieden. Iemand vraagt zich af of de focus op eucharistie niet een nieuwe vorm van klerikaal denken is die het statuut van de priester-pastoor probeert te redden en voorbijgaat aan de inzet van leken.

Het is verantwoord om de vraag naar gebedsdiensten ernstig te nemen. Is een gebedsdienst niet beter dan niets? Niet de theologische motivatie speelt dan de hoofdrol maar de plaatselijke situatie in de parochie. In één van de kerken van de 5 Torens is er 1 op de twee zondagen geen eucharistieviering. Op de zondagen zonder eucharistieviering gaat een leek voor in een gebedsdienst. We zien hier twee motieven spelen die alle twee hun waarde hebben. Een eerste motief is de zorg voor mensen die levenslang gewoon zijn om op zondag in die kerk te vieren. Vele van de zondagse aanwezigen zijn op een leeftijd dat een verhuis naar een andere toren (kerkgebouw) niet evident meer is. Door het opzetten van een gebedsdienst zijn zij in staat om toch een zondagse samenkomst van christenen bij te wonen. Een ander motief dat speelt is de aanwezigheid van een leek die zich geen moeite bespaart om een voorbereiding te maken. Er is dus potentieel aanwezig in deze parochie.

Ook al willen we pastoraal voelen en handelen, toch lijkt het ons, na wat we schreven in hoofdstuk I en II, dat deze regeling met afwisselend een eucharistieviering en een gebedsdienst niet de juiste optie is. Voor de gebedsdienst daagt een kleine groep mensen op die weliswaar zeer tevreden en dankbaar zijn voor de geboden kans. Deze groep zal in de toekomst door overlijden alleen maar kleiner worden. Beter was dat er in de parochie nagedacht wordt over oplossingen

¹⁸² Voor een inhoudelijke uitdieping van dit thema hierrond, zie het themanummer over *Woord- en gebedsdiensten in de liturgische gemeenschap*, in *Tijdschrift voor Liturgie*, 2009, nr. ½.

om de minder mobiel geworden bezoekers van de gebedsdienst mee te nemen naar de eucharistieviering. We denken aan het organiseren van een rit van de belbus, een carpoolsysteem met mobiele en minder mobiele mensen. Op het moment van de gebedsdienst is er op de eerste zondag van de maand een eucharistieviering in een kerk op 3 km afstand en op de derde zondag van de maand op 5 km in de andere richting. Dat zijn in onze tijd geen onoverkomelijke afstanden meer. Zolang gebedsdiensten blijven bestaan, zetten veel mensen de stap niet naar een andere toren. Een lid van de parochieploeg, afkomstig uit een parochie waar sinds twee jaar maar 1 eucharistieviering per maand meer is, vertelt over de eigen evolutie in denken en doen. Zij doet een pleidooi om mensen op te roepen om moeite te doen om in een andere toren aan te sluiten.

Ook de energie die een vrijwilliger steekt in voorbereiden en voorgaan van deze gebedsdiensten voor een kleine groep, zou economischer gebruikt kunnen worden. De tijd van voorbereiden zou ook kunnen besteed worden aan het voorbereiden van de eucharistieviering. Dat dit niet gebeurt, doet ons vragen stellen naar andere, onuitgesproken motieven: de behoudsgezindheid of de honkvastheid aan een plek, het graag op de voorgrond staan, het niet kunnen of willen samenwerken met anderen,... In ieder geval spelen hier motieven die de verdere groei naar een nieuwe geloofsgemeenschap niet ondersteunen, zo niet tegenwerken.

Een andere vraag die gesteld werd, is of een gebedsdienst niet op een privéclubje lijkt? Neen, meent men ter plaatse, want die gebedsdiensten zijn opengesteld voor iedereen. Deze gebedssamenkomsten staan naast de eucharistievieringen aangekondigd in het overzicht van de liturgische diensten in *Kerk en Leven*. In de feiten is het dus waar dat deze diensten openstaan voor iedereen. In de praktijk kunnen we niet zeggen dat er van deze gebedsdiensten veel wervende kracht uitgaat. Het aantal aanwezigen neemt niet toe.

We komen vanuit een tijd van mis horen naar de eucharistie beleven. De gemeenschap viert. Je weet je verbonden en welkom met en bij de andere leden van de gemeenschap. Dan is eucharistie een meerwaarde op een gebedsdienst, want eucharistie zo vieren is de verbondenheid met Christus uitvieren. Als je te communie gaat, mag je worden wat je ontvangt: het lichaam van Christus. Van daaruit engageer je je om Jezus na te volgen in woord en daad.

B. SAMENVLOEIEN OF BOTSSEN?

Bij een verhuis is het niet evident dat je het potentieel aan mogelijkheden en talenten van mensen mee kan verhuizen. Gaan vrijwilligers die helpen in een kerk ook mee verhuizen? Kunnen mensen een nieuwe plaats krijgen in een nieuw gebouw? Dat vraagt veel gastvrijheid en openheid van de plaatselijke vrijwilligers in de kerk die tot dan toe hun parochiekerk was. Wanneer er uit een kerk waar geen eucharistieviering meer gevierd wordt mensen in een andere kerk aankomen, dan moeten ze daar de kans krijgen om te integreren. Het gaat om heel concrete dingen als je vaste rol opgeven aan de micro. Bij de instromende mensen zijn er zeker met het talent om lector te zijn. Er moeten stoeltjes bij gezet worden voor de misdienaars. De misdienaars verdelen de taken opnieuw onder elkaar. Misschien moet iemand in het voorzangkoor wel enkele stoelen opschuiven om ruimte te geven aan nieuw zangtalent dat uit de andere kerk nu komt aansluiten bij de zangers. En je mag dit gerust ook omkeren: het is als nieuwkomende vrijwilliger niet gemakkelijk om een stap te zetten als je niet aangesproken wordt.

C. MOBILITEIT EN VRIJE KEUZE

Mensen zijn niet meer zo gebonden aan parochiegrenzen en de daar staande kerk. Mensen trekken zelf naar vieringen in de stijl die hen aanspreekt of op het uur dat het binnen het gezinsleven het beste uitkomt. Parochie is voor een jongere generatie niet meer de optelsom van mensen die onder de kerktoren wonen. We zien dit uitdrukkelijk gebeuren naar aanleiding van de voorbereiding van kinderen die hun eerste communie willen doen of gevormd willen worden. Kinderen doen hun eerste communie lang niet altijd in de kerk die volgens de juridische bepaling hun parochiekerk is. Eerste communie en vormsel worden vooral door de plaats van de school bepaald. De schoolgemeenschap of de klas is voor deze kinderen hun leefgemeenschap. Bij die groep sluiten ze aan voor de overgangsrituelen. Naar de toekomst toe geeft dat te denken. Sommige basisscholen moeten een leerlingentop inbouwen omwille van plaatsgebrek. Soms is er zelfs geen plaats meer voor de kinderen uit de directe omgeving van het schoolgebouw, en worden ouders afhankelijk van wachtlijsten op school! Voor zover in de toekomst de school inrichter en organisator blijft voor eerste communievieringen, zal dit verlopen nog sterker gebeuren.

Eucharistie is belangrijk en soms heel uitdrukkelijk niet aan een plaats gebonden. Jongeren gaan makkelijker naar plaatsen waar ze zich goed voelen en andere leeftijdsgenoten vinden.

Wat te denken over eucharistie volgen op TV? Voor aan huis gebonden zieken, kan de eucharistie op TV zeker zinvol zijn als kanaal om verbonden te blijven met het verhaal van christenen, maar langs een scherm kan je onmogelijk echte gemeenschap opbouwen. Een televisie geeft alleen een inkijk van ver. Het zien en gezien worden blijven eenrichtingsverkeer.

D. COMMOTIE OVER EERSTE COMMUNIE

Het was vroeger al ter sprake gekomen, maar nooit als voorwerp van beleid. Wanneer eerste communie in het document benoemd wordt als een schoolfeest, dan is dat voor een deel van de leden van de parochieploeg zeer verstaanbare taal. Meerdere mensen hebben in verband met eerste communie al het woord show in de mond genomen. Anderen werpen op dat de ontroering die uitgaat van de kinderen naar aanleiding van het feest van de eerste communie niet zomaar teniet gedaan kan worden. De eerste communie brengt ouders, minstens tijdens de viering, in contact met de christelijke geloofstraditie, zo menen zij. Daartegen willen wij echter inbrengen dat de voorbereiding van de viering door de onderwijzer(es) gebeurt en dat de ervaring leert dat de viering veeleer een schoolfeest is dan een eucharistieviering waarin kinderen voor de eerste keer deel nemen aan de eerste communie.

Een ander argument pro behoud van de in een door de school voorbereide eerste communie is de beleving van de kinderen. Vooral mensen met een verleden in het onderwijs doen het pleidooi om de binding aan de school te behouden. Zij hebben de ervaring dat het voor kinderen een echte religieuze ervaring kan zijn. Wij kunnen niet van binnenuit de school spreken maar hebben onze twijfel bij deze motivering. Een juf stak haar ontgoocheling niet onder stoelen of banken. Bij een oefenmoment voor de eerste communie in de kerk vertrouwt ze mij toe hoe jammer ze het vindt dat drie leerlingen in de klas die zeer betrokken geraakt zijn bij de eerste communie niet helemaal kunnen open bloeien omdat de andere 12 kinderen in de klas het religieuze aspect gewoon weglachen. De onderwijzers in de

parochieploeg hebben wellicht een juiste intuïtie verwoord voor wat hun praktijk betreft, maar *the times, they are a changing*. Het is zo dat de argumenten pro van leerkrachten komen die de laatste jaren niet meer voor de klas staan. Hoe spijtig het ook mag zijn, de tijd gaat verder en met hem de evolutie van ontkerkelijking en secularisatie.

Een laatste argument pro behoud van de klassikale eerste communie zegt dat de voorbereiding op de eerste communie mee het katholieke karakter bepaalt van een katholieke school. Dat zal door ons niet tegengesproken worden, maar we hopen dat de katholiciteit van het katholiek basisonderwijs uit veel meer mag blijken dan uit het organiseren van de eerste communie alleen. En niet alleen katholieke scholen werken mee aan de voorbereiding van de eerste communie. Ook basisscholen uit het Gemeenschapsonderwijs doen met de groep leerlingen die godsdienst volgen net hetzelfde.

Gelijktijdig met de samenkomsten van de parochieploeg liep er ook een gesprekkenreeks met de directies van de katholieke basisscholen die een vestingplaats hebben binnen de 5 Torens. Op die vergadering kwamen dezelfde argumenten voor en tegen aan bod. Het voorstel dat uit deze vergadering ontstond, wordt door de parochieploeg aangenomen. Vanaf het schooljaar 2014-2015 zal er in de 5 Torens geen eerste communie meer zijn die door de school wordt voorbereid. Ouders worden daar tijdens het schooljaar 2012-2013 al van verwittigd. In de parochie Welden zetten we in het schooljaar 2013-2014 al een experiment op waarbij ouders zelf initiatief nemen om met hun kinderen de stap te zetten naar de deelname aan de eucharistie. Het concrete traject en de vorming voor ouders en eerste communicanten is nog teveel in wording om er hier al uitvoerig te kunnen over berichten. In ieder geval staat vast dat we heel duidelijk in onze communicatie aan ouders zullen verwoorden en uitleggen dat het moment voor eerste communie van hun kind echt niet gebonden is aan de leeftijd van 7 jaar. Verder staat ook vast dat we ouders die zich met hun kind aanbieden voor de eerste communie ook uitdrukkelijk verwachten in de zondagsliturgie. Minstens willen wij hen enkele keren kunnen begroeten voor we de eerste keer de communie uitreiken aan de kandidaat eerste communicant.

Hoeft het gezegd dat deze mededeling in de ruime kring (van randkerkelijken) een storm van protest heeft doen opstaan? Daar waar wij met de directies – schoorvoetend gevolgd door de parochieploeg – dachten op deze manier authentiek te getuigen van ons geloof en de centrale gegevenheid daarbinnen van de eucharistie, daar zegt de volksmond dat we de eerste communie hebben afgeschaft.

E. NIET HET EINDE VAN ALLE KERKEN

Het is voor heel veel christenen het meest pijnlijke wat ze zich bij de evoluties in de geloofsgemeenschappen kunnen indenken, dat hun kerk gesloten zal worden. Zoals in het besluit van hoofdstuk II reeds uitdrukkelijk gesteld, dit onderwerp vraagt dringend en dwingend om verdere studie. We kunnen dit thema in het bestek van deze scriptie onmogelijk grondig uitdiepen. Toch geven we hier enkele bedenkingen mee.

Omdat het sluiten van een kerk emotioneel heel veel teweeg brengt bij mensen, is het onmogelijk om het onderwerp rationeel te bekijken met betrokkenen. Zelfs wanneer iedereen ervan overtuigd is dat we teveel kerken hebben, dan nog is kerksluiting nooit een optie voor het eigen kerkgebouw. Ondertussen gunt de een de ander het zonlicht in de ogen niet en worden er achterhoedegevechten geleverd

die de naastenliefde helemaal naast zich neerleggen – allemaal om het hoogste doel te bereiken: onze kerk gaat niet dicht.

We stellen ook vast dat gemeentebestuur en centraal kerkbestuur niet altijd een duidelijke visie ontwikkelen. Electorale motieven spelen nog een rol. Aan de andere kant is alle kerken openhouden voor een gemeente straks een onbetaalbaar dure zaak.

F. BESLUIT

In de Parochie met 5 Torens is de parochieploeg er niet aan toe om drastische stappen te zetten naar verder rationaliseren van het aantal vieringen. In twee kerken is er wekelijks een viering. In twee andere (kleinere) kerken is er één viering per maand. In de laatste kerk, het grootste gebouw maar niet met het grootste aantal aanwezigen, is er tweemaal per maand een eucharistieviering en op de tussenliggende zondagen een gebedsdienst. Omdat iedereen denkt dat het voor de pastoor op dit moment zo houdbaar is, blijft het systeem bestaan en worden geen keuzes gemaakt om verder samen te werken en een nieuw-samengestelde gemeenschap te worden.

§3. VAN EEN CATECHESEPRAKTIJK LOUTER VOOR KINDEREN EN IN HET KADER VAN DE INITIATIESACRAMENTEN NAAR EEN CATECHUMENALE GEMEENSCHAP DIE INVESTEERT IN INITIATIE EN GELOVIGE GROEIKANSEN VOOR IEDEREEN (PRAKTISERENDEN ZOWEL ALS ZOEKERS EN NIEUWKOMERS)

A. CATECHUMENALE INGESTELDHEID

Wij begrijpen de term catechumenale gemeenschap, na enig overleg, als een leergierige ingesteldheid van ons allemaal. Het catechumenaat is de periode van voorbereiding op de doop van volwassenen in de Paaswake. Als er over ons gezegd wordt in het document dat we moeten evolueren naar een catechumenale gemeenschap dan begrijpen wij dat naar analogie van de catechumeen: leergierig, uitzierend naar (meer) inwijding, geloofsgroei.

Applaus op alle banken. De voltallige parochieploeg gaat akkoord met de stelling! We willen meer vorming voor onszelf en meer inwijding voor allen die van ver of van dicht bij onze kerk(gemeenschap) betrokken zijn. Maar op welke manier?

Vanuit gebedsgroepen zien we dat de drempel lager is maar het gebruik van een juiste taal is niet eenvoudig. Bij het geven van vormselcatechese stellen we vast dat de kinderen nog heel open staan, de ouders zijn moeilijk te bereiken. Er zal nog aan mentaliteitsverandering gewerkt moeten worden om ook ouders gemotiveerd te maken om naar vormingsinitiatieven te komen. Worden ouders op dit moment ook echt gevraagd en aangesproken om mee met hun kinderen op weg te gaan? Of gaan wij er veel te gemakkelijk vanuit dat ouders, die het niet gewoon zijn dat ze worden uitgenodigd voor een andere samenkomst dan een informatieve vergadering over de praktische schikkingen bij de viering, zomaar en vanzelf zullen opdagen?

In dooppastoraal komt dit langzaam op gang. Doopcatechisten leveren al enkele jaren inspanning om bij een bezoek aan huis bij de dopeling, de ouders warm te maken voor de doopvoorbereidingskomsten. Mensen praten op die avonden (soms) heel open met elkaar en door de getuigenissen herkennen mensen rituelen en symbolen. Het kruisje geven bij het slapen gaan, en het geven van een

kruisje door voorganger, ouders, meter en peter, tijdens de doop, krijgt zin en betekenis vanuit de getuigenis die jonge ouders hier zelf over geven.

Lode Aerts schrijft dat ons geloof zich momenteel vaak beperkt tot het voorop stellen van waarden!¹⁸³ Misschien moeten we terug naar de bron, onszelf herbronnen. Opnieuw intensief in de Bijbel gaan lezen en ons afvragen van waaruit is dit boek en zijn verhalen ontstaan? Stilstaan bij wat voor ons die in het centrum van de kerk staan evident is geworden. Welke symboliek vinden we in het kerkgebeuren? Waarom branden we kaarsjes? Zelf meer zicht krijgen op de betekenis en de zin van onze rituelen is een noodzaak alvorens we de dingen kunnen uitleggen en kaderen voor en aan mensen die niet zo dicht in het centrum van de traditie staan.

Er klinkt in het gesprek op de parochieploeg een waarschuwing. We mogen niet elitair zijn, anders ontstaat er misschien een onoverkomelijke afstand voor zoekende mensen.

B. VORMINGSAANBOD

Op dekenaal vlak zijn verschillende activiteiten georganiseerd die voor velen toegankelijk zijn. De opkomst is niet steeds wat het zou kunnen zijn. De mensen verplaatsen zich niet gemakkelijk, zeker als de verplaatsing over de Schelde moet gebeuren. Stilaan zou dit moeten groeien. Iets organiseren voor de 5 Torens is praktisch niet haalbaar. De investering is te groot voor een te klein bereik.

Er wordt gewezen naar persoonlijke vorming, pastorale vorming, zowel op dekenaal vlak als vanuit het bisdom georganiseerd. Op dekenaal vlak hebben we reeds enkele initiatieven. Doopcatechese wordt ervaren als een zeer zinvol gebeuren. Er komen zeer positieve reacties van de aanwezige ouders.

Christen Forum Vlaamse Ardennen is een initiatief dat opgezet wordt met enkele dekenaten samen. De ene spreker is al toegankelijker dan de andere, maar de mensen die gaan zijn ook tevreden.

Andere mogelijkheden die er bestaan voor vorming en kerkopbouw worden door ons misschien nog te weinig bewust gebruikt. Het Parochieblad *Kerk & Leven* is een nog onderschat kanaal waar met een redactieploeg nog veel meer aan gemeenschappelijke visie gewerkt kan worden.

C. BESLUIT

Er is voelbaar nood aan vorming binnen de parochieploeg en deze ploeg voelt ook de noodzaak aan vorming voor de ruimere kring. Ondertussen nam de parochieploeg op de planningsvergadering het besluit om volgend werkjaar ruim de tijd te blijven besteden aan een vormingspunt en er wordt een dag gepland onder leiding van A.I. Werkt¹⁸⁴. Bestaande initiatieven zijn goed en zinvol, maar hier kan nog aan groei gewerkt worden. Meer creativiteit zal aan de dag gelegd dienen te worden voor vorming in de ruimere kring. In de catecheseploeg wordt zeker nagedacht over het intenser betrekken van ouders in de voorbereiding naar het vormsel toe.

¹⁸³ Lode AERTS, *Drinken aan de bron. De smaak van christelijk geloof*, Antwerpen, Halewijn, 2012, blz. 26-47.

¹⁸⁴ <http://www.aiwerkt.be/nl>

§4. VAN EEN GEHEEL ONZICHTBARE – NIET ZELDEN SCHIJNBAAR 'UITBESTEDE', 'GECONDENSEERDE' – KERKELIJKE DIENSTBAARHEID NAAR EEN DIENSTBAARHEID ALS GRONDHOUDING VAN EEN GELOVIGE GEMEENSCHAP, VERTAALD IN EEN VISIE ÉN DE STRUCTURELE ALERTHEID VOOR CONCRETE NODEN

A. DIACONIE

Diaconie is het zwakke broertje in onze parochieploeg. Doen wij niet aan diaconie? Hebben we er geen zicht op waar we aan diaconie doen? Wat er ook van zij, diaconie kwam niet ter sprake op de samenkomst waar dit onderwerp nochtans voorlag. Een onderwerp voor de vorming van de parochieploeg bij de samenkomsten van volgend jaar ligt voor.

B. CONCURRENTIE.

Er kwam wel een hele andere dynamiek naar voor in het gesprek. Een jaar na het eerste gesprek is bij sommige leden van de parochieploeg evolutie merkbaar in denken en handelen. Bij de vraag wat we moeten loslaten klinkt het woord concurrentie. Deze term stond in de tekst van het voorliggende document, maar kwam in de twee samenkomsten over het derde item niet ter sprake. Deze samenkomst wordt concurrentie breder gezien dan alleen de concurrentie tussen de verschillende vormen van aanpak in de vormselcatechese. We moeten de moed opbrengen om mee te gaan vieren naar andere torens. Het gaat gemakkelijker als we ons thuis voelen in een kerkgebouw waar de sfeer ons aanspreekt. Als we meer samen vieren, dan zullen we ook meer parochie worden.

§5. VAN EEN DEKENAAT ALS LOUTER ADMINISTRATIEVE ENTITEIT, EEN VERZAMELING EIGENSTANDIGE PAROCHIES NAAR EEN DEKENAAT ALS ÉÉN (OF 2/3) GROTE PAROCHIE(S) MET VERSCHILLENDE 'KERKPLEKKEN', GEDRAGEN DOOR 1 COLLEGALE EQUIPE PASTORES (VRIJGESTELD EN VRIJWILLIGERS)

A. BEZOEK VAN DE STUURGROEP

Er is een groot verschil in evolutie in de verschillende clusters van parochies binnen ons dekenaat. Er is een cluster van 5 parochies die de basis is van deze studie. In het centrum Oudenaarde is er een cluster van 4 parochies met twee fulltime priesters en de intensieve hulp van een gepensioneerd confrater. Verder is er een cluster van drie kleine landelijke parochies waar de pastoor de pensioengerechtigde leeftijd bereikt heeft. Een cluster van twee parochies met een jonge priester en een kleine parochie die door de speling van het lot op dit moment nog een eigen pastoor heeft. Het hoeft geen betoog dat in deze diversiteit van samenwerkingsverbanden er ook grote diversiteit is in het beleid. Om een beetje zicht te krijgen op het geheel is de stuurgroep in de voorbije maanden in elk van de clusters op bezoek geweest bij de verschillende parochieploegen. Daar lagen telkens dezelfde vragen voor. Wij beperken ons hier tot enkele vaststellingen voor de Parochie met 5 Torens.

1. Levensvatbaarheid

De eerste vraag die op de samenkomst voorlag, peilde naar hoe de leden van de parochieploeg in de respectievelijke torens aankijken tegen

levensvatbaarheid van de eigen geloofsgemeenschap? De antwoorden uit de verschillende torens geven allen iets aan van een bewustzijn dat een parochie zoals die er tot de vorige generatie was niet langer levensvatbaar is. Door samenwerking en overleg met mensen uit de verschillende torens is nog een en ander mogelijk. In Volkegem brengt men uitdrukkelijk de afgelegde weg ter sprake. En iedereen van de aanwezigen weet wat iemand uit Mater offerde: "op termijn zal geen enkele parochie afzonderlijk leefbaar zijn".

Op de vraag hoe we de kerk kunnen laten verder leven is het antwoord bijna unaniem. Op enkele leden van de parochieploeg na, die blijven zeggen dat er nog heel wat kan in de eigen gemeenschap, deelt iedereen de mening dat verdere samenwerking dé manier is om als kerk te overleven. Het is echter nog moeilijk voor velen om kerk te zien gebeuren los gedacht van het gebeuren in de eigen parochiekerk. Maar er is evolutie. Die evolutie wordt positief omschreven door een lid van de parochieploeg uit Welden. 'De mooiste vieringen zijn deze vieringen waar we met mensen uit de 5 torens samen komen om te vieren'. Als voorganger willen we deze uitspraak volmondig beamen. Dat heeft er ook mee te maken dat we dan met velen zijn in deze vieringen. Een grotere groep aanwezigen geeft een ander gevoel dan wanneer kleine groepen niet in staat zijn de ruimte waarin gevierd wordt te vullen.

De ervaring van samen vieren met mensen uit de 5 Torens kan een positieve ervaring zijn die energie en levensvreugde brengt voor de toekomst. Op dat punt worden in de planning van de liturgie al veel initiatieven genomen: naamopgave voor de vormelingen, Asdag en alle diensten van de Goede Week, de vooravond van Hemelvaart, de viering voor het feest van 15 augustus.

2. Wat kan op de parochie blijven? Welke nieuwe initiatieven nemen we samen?

Veel nieuwe elementen komen hier niet ter sprake. Er wordt bevestigd dat dopen, huwelijken en uitvaarten best zo lang mogelijk in de eigen parochiekerk behouden blijven. Bij nieuwe initiatieven wordt vooral gedacht aan vormingsinitiatieven.

3. Wat gebeurt er als de priester wegvalt?

Wat opvalt is dat de antwoorden op deze vraag alleen gaan over de zondagsviering die dan vervangen wordt door een gebedsdienst. Niemand oppert om voor zondags vieringen dan aan te sluiten bij een andere viering in een andere toren, al is deze laatste optie zeker bij enkelen impliciet aanwezig in gedachten. Voor andere taken van een priester (zorg bij rouw en afscheid, motiveren van medewerkers, het zicht op het geheel,...) worden geen suggesties genoemd.

4. Welke kerk blijft als hoofdkerk functioneren?

Dat is duidelijk het meest heikele punt. Mene dat je eigen parochiekerk de hoofdkerk wordt omdat het Open Huis er in gevestigd is, zet bij velen kwaad bloed. Het is opvallend dat de twee kleinste parochiekerken zichzelf niet als centrumkerk zien in de toekomst. Opvallend is het taalgebruik waarin gesproken wordt: de strijd opgeven. Het taalgebruik drukt iets uit van een verdeeldheid in kampen. Wie uiteindelijk de veldslag zal winnen heeft het statuut van hoofdkerk. Wellicht is de opmerking aangewezen dat er binnen afzienbare tijd een situatie ontstaat waarbij

geen enkele van de 5 Torens als parochiekerk en zondagse vieringplaats overeind blijft.

De keerzijde van het kiezen voor een hoofdkerk is dat de andere kerken dan leeg komen te staan. In eerste instantie kunnen deze nog gebruikt worden voor uitvaarten en huwelijken. Maar hoelang blijft het zinvol deze ruimten voor uitvaarten en huwelijken te gebruiken als ze niet meer functioneren als de plaats waar de geloofsgemeenschap samenkomt. Welke boodschap geef je dan impliciet mee? Dopen als het sacrament van de opname in de gemeenschap is dan helemaal naast de kwestie.

We hebben het dus vroeg of laat over herbestemming en kerksluiting. Kerksluiting heeft ook te maken met het beleid van subsidiërende overheden. Tot op vandaag hebben wij geen zicht op criteria die door gemeente of gewest gehanteerd zullen worden. Zal alleen het criterium van geklasseerd gebouw gebruikt worden, waardoor vierende gemeenschappen opgezadeld worden met ruimten die naar vorm en aankleding niet meer mee evolueren met smaken en schoonheidsnormen van de eigen tijd? In hoeverre spelen bereikbaarheid, beschikbaarheid van openbaar vervoer en parking, het wel of niet aanwezig zijn van ruimte buiten de kerk voor niet liturgische samenkomsten een rol? Zoals eerder aangestipt zal hier nog veel studiewerk en overleg aan te pas komen en het is de hoogste tijd om daar aanvang mee te maken.

5. Hoe is het met de betrokkenheid van jongeren gesteld?

Veel verder dan het aangeven van een relatie, hoe intens of hoe klein die relatie ook is, met een jeugdbeweging komen we niet. Opvallend is dat niemand schijnt te zien dat er in de 5 Torens samen toch 16 jonge mensen zijn tussen 8 en 16 jaar die zich graag en zeer frequent inzetten als misdienaar. Verder mogen we ons her en der in de vieringen verheugen op de aanwezigheid van een 10-tal jonge mensen uit hoger onderwijs. Deze laatsten nemen geen taak op zich, maar blijven zeer regelmatig aanwezig in de vieringen. Zo mogen we zeggen dat 10 % van onze trouwe bezoekers in de zondagsvieringen jonge mensen zijn. Dat lijkt ons genoeg om te geloven in een toekomst. Deze jonge mensen zijn nog niet helemaal los van de eigen klokkentoren voor hun vieren, maar er duidelijk minder aan gebonden dan hun ouders en grootouders. Zij komen vooral om zich in gemeenschap te laven aan de bron.

6. Welke positieve waarden beogen we bij de groei naar een nieuwe parochie?

Hier blijft de vraag open of we van een nieuwe parochie mogen spreken wanneer de 5 torens een eenheid vormen? Is dit niet de tussenstap naar de parochie op het niveau van het dekenaat? Wanneer over drie jaar de situatie in het aantal actieve priesters in ons dekenaat gevoelig zal veranderen, staan we wellicht voor een antwoord in praktijk op deze vraag.

B. CENTRAAL SECRETARIAAT

Een punt uit de vijf stappen willen we hier verder uitwerken, ook al kwam het in de bespreking als dusdanig niet aan bod. Het betreft hier het centraal secretariaat. Waar in de tekst bij punt 5 uitdrukkelijk melding gemaakt wordt van een centraal secretariaat voor het dekenaat, is de oprichting van een secretariaat voor de Parochie met 5 Torens lopende. Er is een secretariaat dat omschreven wordt als

een dekenaal secretariaat. Deze naam dekt niet helemaal de vlag. Voor administratieve zaken kan je er alleen terecht voor wat betreft registers die ressorteren onder een van de vier parochies die samen de cluster vormen die zich de centrumparochies noemen. Voor de Parochie met 5 Torens dringt zich een eigen secretariaat op. Niet alleen voor administratieve zaken, maar ook als een inloofunctie.

We kunnen het pleidooi van Stassen en Van der Helm¹⁸⁵ voor een centraal secretariaat in de nieuwe parochie zeer goed volgen. Een goed ingericht secretariaat kan fungeren als bereikbaar en toegankelijk punt voor de parochie. Dat kost natuurlijk wat aan investering 'in gekwalificeerde mensen en in tijd en infrastructuur.'¹⁸⁶ In kleinere parochies is deze investering meestal te groot. Voor grotere parochies of clusters van parochies komt de financiële en personele haalbaarheid meer in het bereik. Hier kan een centraal secretariaat heel veel dienst bewijzen. Er zijn heel verschillende vormen waarin er op dit moment in de parochies sprake is van een secretariaat. Dat kan gaan van een telefoontoestel waar je op een antwoordapparaat een boodschap kan inspreken en waar je in het beste geval snel een reactie krijgt van iemand van de parochie tot een plek waar op vaste uren iemand aanwezig is die het reilen en zeilen van de parochie kent en die dus ook in staat is om de bezoeker of beller adequaat te woord te staan en gepaste actie kan ondernemen. Alle secretariaten die ons bekend zijn, regelen ook alle administratie voor doopbewijzen en andere formulieren.

Heel veel secretariaten vervullen ook de functie van inloophuis. Het zijn plekken van onthaal en ontmoeting. Hier kan de al dan niet toevallige bezoeker daadwerkelijk het gevoel hebben welkom te zijn bij de parochie en de geloofsgemeenschap met zijn of haar vraag. Deze inloofunctie die aan een secretariaat verbonden is, willen wij echter niet laten vallen onder de naam 'secretariaat'. Die naam behouden wij voor de eigenlijke secretariatsfunctie. In de Parochie met 5 Torens heeft men deze scheiding heel ernstig genomen. In de voorbereiding richting een secretariaat, wordt heel uitdrukkelijk onderscheid gemaakt tussen de twee functies van dezelfde plek. De scheiding wordt ook gemaakt in de twee ruimten waarin de fysieke plek bestaat. Een eerste ruimte met zeteltjes en een koffiezet zal uitdrukkelijk deze functie van onthaal waarborgen. De naam van het secretariaat is samen gezocht met alle vrijwilligers die een taak willen opnemen in het eigenlijke secretariaat en in de ontmoetingsruimte. Het werd 'Open Huis'. De vrijwilligers die dit Open Huis zullen bemannen en bevrouwen willen vooral een warm kloppend hart hebben voor iedereen die in de parochie langskomt. Zij zijn het luisterde oor van de parochie. Dikwijls zal het in een contact volstaan om een luisterend oor te zijn. Vragen om toelichting en informatie zullen veelal in deze ontmoeting door de onthaal-vrijwilligers kunnen beantwoord worden. Wanneer er meer actie gevraagd wordt, zullen deze mensen de nodige informatie kunnen doorgeven aan mensen die actief zijn in het eigenlijke secretariaat. Het komt er dan op aan goed te noteren wie welke vraag stelt en waar en hoe deze mensen vanuit het secretariaat kunnen bereikt en gecontacteerd worden. Het is niet de bedoeling dat vrijwilligers in het Open Huis pastorale gesprekken gaan opzetten. Deze en andere vragen dienen zij door te verwijzen naar de pastoor die daartoe opgeleid werd of naar andere instanties.

Een tweede ruimte in het gebouw zal veel uitdrukkelijker de functie van secretariaat hebben. Hier zal de agenda van de verschillende groepen (parochieploeg, kerkfabrieken, vormsel- en eerste-communie-catechese,

¹⁸⁵ MR. PETRA M.M. STASSEN & DR. AD J.M. VAN DER HELM, *Parochie in beweging*, blz. 137-151.

¹⁸⁶ Idem, blz. 137.

werkgroepen rond Welzijnszorg en Broederlijk Delen, kerkkoren, redactieploeg voor parochieblad Kerk&Leven...) in de parochie beheerd worden. Dank zij extranet en intranet moet het mogelijk zijn om vanuit het secretariaat alle betrokkenen actueel op de hoogte te houden van alle geplande initiatieven en plannings in de verschillende locaties. Het extranet is dan door alle betrokken partijen te raadplegen, zonder dat iedereen dit zomaar kan bekijken of bijwerken. Het intranet is dan alleen te bekijken en bij te werken door de vaste groep van medewerkers in het secretariaat en zij die daar door de parochie een digitale toelating voor gekregen hebben.

Het bijhouden en beheren van de agenda is een belangrijke taak willen alle initiatieven ruimte krijgen. De pastoor kan bv. geen twee uitvaarten voorgaan op hetzelfde moment in verschillende kerken. Een koor kan niet repeteren in een kerk waar op dat moment de verwarming het laat afweten. Een bezinningsgroep kan geen gebedsmoment houden op een avond dat er op dezelfde plaats een informatieve samenkomst is voor ouders van kinderen die hun eerste communie willen doen.

Ook een 'overzicht van de personen en locaties (sic) in de parochie, regelen van drukwerken, allerlei registraties, het ondersteunen van het pastoraal team en het parochiebestuur en het functioneren als contactpunt (zowel intern als extern) worden door het secretariaat verricht of ten minste gecoördineerd'.¹⁸⁷ Dat er een centraal secretariaat is, sluit niet uit dat er in elke vroegere parochie en gemeenschap die deel uitmaken van de nieuwe cluster toch aanspreekpunten blijven. Het spreekt bijna vanzelf dat er tussen de aanspreekpunten en het centraal secretariaat een goed contact bestaat. In deze digitale tijd is het haalbaar om elk van de contactpersonen een mogelijkheid te voorzien om online in te loggen op een aantal fora van het centraal secretariaat.

'Van oudsher zijn parochies centra waar kennis en gegevens op papier worden bewaard.'¹⁸⁸ Ook al hebben burgerlijke overheden het registreren van de bevolking overgenomen, parochies houden nog steeds veel gegevens over sacramenten en personen bij. Deze administratie is uitdrukkelijk een taak voor het secretariaat. Zolang er geen echte fusie tussen parochies bestaat zal het voor de secretariaten van belang zijn om heel juist te weten waar parochiegrenzen lagen om alle notulen in het juiste register te schrijven. Wanneer er een echte fusie gerealiseerd wordt, kan een nieuw register geopend worden onder de nieuwe naam van de nieuwe parochie. Tot die tijd zullen er voor elke vorm van registratie zoveel registers gehanteerd worden als er parochies zijn in de cluster of federatie.

Ten slotte is het secretariaat ook de plek waar alle boekhoudingen voor de financiële transacties bijgehouden worden. Zo is er altijd een zicht op beschikbare middelen en uitgaven. Collectes, misintenties, giften, kosten voor drukwerk, betalingen aan kosters en organisten,... er gaat wat geld om in een parochie. Het is goed dat er een plek is waar er overzicht gehouden kan worden over al deze gelden. Op dit punt zijn we in de Parochie met 5 Torens nog weinig opgeschoten. Vanuit organisatorische aard zijn kerkfabrieken uitdrukkelijk gebonden aan de eigen parochie. De administratie die inherent is aan de opmaak van een begroting en de uitvoering ervan, gebeurt integraal door en bij de respectievelijke vrijwilligers thuis. Er is in de Parochie met 5 Torens wel een jaarlijkse samenkomst met de schatbewaarders van elk van de vijf kerkfabrieken. Daar worden afspraken gemaakt over de budgettering voor representatie, telefoonkosten, aankoop van liturgische gewaden, mogelijke investeringen voor de oprichting en de verdere uitbouw van

¹⁸⁷ Idem, blz. 138.

¹⁸⁸ Idem, blz. 142.

een secretariaat. Er is voorlopig geen volledige openheid onderling naar de te besteden gelden. Naar de toekomst toe zal een en ander via het intranet wel haalbaar worden.

Wellicht gaat de evolutie verder en is het vormen van clusters van parochies nog niet ten einde. Er komt dan een tijd dat het centraal secretariaat in het dekenaat de functie van administratief secretariaat helemaal zal opnemen. Het Open Huis in de Parochie met 5 Torens wil echter meer beogen. Ook als er een toekomst is waarbij de administratieve taken verhuizen naar het dekenaal secretariaat kan het Open Huis de functie blijven vervullen als contactpunt voor de geloofsgemeenschap. We houden er rekening mee dat er in de toekomst in kleinere dorpen niemand meer is die als duidelijk gezicht van de christengemeenschap zal functioneren. Het Open Huis kan dan nog altijd de plek zijn waar je contact kan zoeken met deze gemeenschap. Dat het Open huis ondergebracht is in een kerkgebouw kan de identiteit van dit contactpunt alleen maar duidelijker stellen. Deze kerk zou zich trouwens ook uitstekend kunnen lenen als plaats waar grotere groepen samen kunnen komen voor allerlei vormingsinitiatieven.

TOT BESLUIT

De parochieploeg van de Parochie met 5 Torens heeft al enkele stappen gezet in de richting van een nieuwe eenheid. De gesprekken en initiatieven in het licht van het document 'Kerkopbouw in de wissel' tonen dit aan. Zeker de dichte kern van de geloofsgemeenschappen leeft al met de idee dat verandering in praktijk zich opdringt en dat dit een verandering in eigen denken en doen met zich meebrengt. Deze verandering gaat met veel pijn en rouw gepaard. Hoe dan ook geloven we erin dat de toekomst niet alleen kommer en kwel hoeft te zijn. Er is hoop op nieuwe gemeenschappen.

**BESLUIT:
EENZAAM VERDRINKEN OF SAMEN ZWEMMEN.**

Alles evolueert in het leven, ook parochies en parochieploegen. Wat 20 jaar geleden kon gelden als definitie van een parochie en een parochieploeg, dat zal vandaag herzien moeten worden en in de nabije toekomst verder herzien moeten worden. De christenheid bestaat niet meer. Of we dat nu toejuichen of jammer vinden, de realiteit is dat christenen vandaag in West-Europa in de minderheid zijn. Op dit moment en in deze evolutie is het opnieuw belangrijk om gemeenschap te vormen.

In dit proefschrift hebben we in eerste instantie verkend wat een parochieploeg kan zijn. In officiële documenten en het Kerkelijk Recht hebben we de krijtlijnen uitgezet waarbinnen de leden van de parochieploeg medeverantwoordelijkheid kunnen opnemen in het uitbouwen van de christelijke gemeenschap.

In een tweede hoofdstuk gingen we op zoek naar de kenmerken van een parochie. We leven in een tijd waarin heel wat in beweging is en ook het begrip parochie is onderhevig aan de veranderende samenleving. We denken dat het vormen van nieuwe gemeenschappen daarbij een goede piste is om in de toekomst het bestaan van een kerk, als gemeenschap van christenen, te kunnen vrijwaren.

In een derde hoofdstuk bekeken we hoe de parochieploeg een rol kan spelen in het proces naar een nieuwe parochie. We deden dat aan de hand van de verslagen en besprekingen die in het afgelopen jaar in de samenkomsten van de parochieploeg uit de Parochie met 5 Torens werden gevoerd. Doorheen deze besprekingen stellen we vast dat er eerst heel veel weerstand is tegen de evolutie omdat de veranderingen aanvoelen als een verlies. Langzaam kan er een positieve ingesteldheid groeien: het samengaan van kleine geloofskernen biedt een nieuwe vitaliteit.

Deze evolutie is zeker niet aan zijn eindpunt en nog een hele weg dient afgelegd te worden. In de toekomst zal afstand echter geen rol meer spelen, of minder een rol mogen spelen. Wel komt de vraag tot welke groep je wil behoren steeds meer naar voor. Er ontstaat een sociologische zoektocht van de mens die christen wil zijn en blijven, naar lotgenoten. Met lotgenoten bedoelen we christenen die te klein zijn om er alleen in te lukken christen te blijven. Het zijn de mensen die eenzaam zwemmen en het water tot aan de lippen voelen stijgen.

Het is een dwingende eis om christen te zijn dat we zorgen voor de opbouw van de gemeenschap. Gemeenschapsopbouw is de theologische grondslag van het christen zijn.

Deze lotgenoten kunnen bondgenoten worden. Men verbindt het gemeenschappelijke lot aan elkaar en sluit een verbond met elkaar. Men weet zich kinderen van het verbond dat in de woestijn met Abraham werd gesloten. Je moet niet eenzaam verdrinken, je kan samen zwemmen.

Als lot- en bondgenoten kunnen ze voor elkaar tochtgenoten worden. Waarheen die tocht zal leiden? Veel is onduidelijk over de toekomst. Maar geen christen zal de tocht in eenzaamheid kunnen afleggen.

Hoe het verder moet met onze christengemeenschap(pen) dat vraagt dringend verder onderzoek. Samen zwemmen geeft een tijd vertrouwen, maar ook dat houden we niet lang vol als we niet weten in welke richting de oever is waar we opnieuw op het droge kunnen kruipen.

BIJLAGE 1

JAARBERICHT PAROCHIEPLOEGEN – 2011 BISDOM GENT

Het jaarbericht 2011 is uitdrukkelijk opgevat als **evaluatie-instrument**, in de eerste plaats ten behoeve van de werking van de parochieploegen zelf.

Praktisch verdient het aanbeveling dat de leden van de parochieploeg bij voorbaat over een kopie van deze bundel beschikken en de kans krijgen de bespreking in de parochieploeg voor te bereiden.

(noot: dit jaarbericht wordt eveneens in digitale vorm verspreid)

Voor de ploegen die een uitvoeriger evaluatie wensen, kan naar analogie met vorig jaar een lijviger evaluatiedocument bekomen worden. Zeker voor deze variant is het wenselijk om een (halve) dag uit te trekken om de denkoefening te maken.

Parochie	_____
Gemeente & deelgemeente	_____
Dekenaat	_____
Parochieploeg sinds	_____
Vergaderfrequentie	_____

Indien (nog) geen parochieploeg in uw parochie(s):   Reden...   <i>Aarzel niet om contact op te nemen ivm (her)opstart van een parochieploeg!!</i>

1. Profiel van de parochieploeg

1.1. **Leden**

1.1.1. (zie bijlage 1: ledenlijst)

1.1.2. (Hoe) wordt er werk gemaakt van **vernieuwing** van de parochieploeg?

1.2. Hoe zou u kernachtig de **taak** van de parochieploeg omschrijven?

1.3. Hoe evalueert u de parochieploeg op vlak van...

1.3.1. Gebed/geloofsverdieping

1.3.2. Visie & vorming

1.3.3. Voeren van beleid

1.4. Hoe functioneert de ploeg als **equipe**

(*collegiale geest, leiding, taakverdeling, communicatie...*)

1.5. In welke mate fungeert de parochieploeg als (inter)parochiaal **aanspreekpunt**?

2. Terugblik/evaluatie - werking van de parochieploeg

2.1. Rond welke **prioriteiten/krachtlijnen** werd het afgelopen werkjaar gewerkt?

2.2. Wat vond u **lichtpunten** in het vorig werkjaar?

2.3. Wat vond u **schaduwkanten/moeilijkheden** in het vorig werkjaar?

2.4. (Hoe) werd erin geslaagd **visie** te vertalen in pastorale **praktijk**?

2.5. Andere **evaluatiepunten...** (bv. *samenstelling, vergaderfrequentie, vergadertechnische items zoals verslaggeving, moderatie, besluitvorming, agendabepaling enz...*)

3. Samenwerking van de parochieploeg

3.1. Interparochiale parochieploeg (*indien van toepassing*)

Hoe ervaren en evalueren jullie vanuit de parochieploeg de samen gedragen verantwoordelijkheid en zorg voor meerdere parochies?
(*aandachtspunten, zorgen, kansen, sterktes...*)

3.2. Interparochiale/dekenale samenwerking

3.2.1.(Hoe) kan de parochieploeg bijdragen tot de groei van een **interparochiale geloofsgemeenschap**?

3.2.2. Hoe evalueren jullie de bestaande interparochiale (en dekenale) **samenwerkingsverbanden**? Welke **stappen** kunnen hierin gezet worden?

3.2.3.Hoe verloopt de wisselwerking/doorstroming tussen parochieploeg en **dekenale conferentie**? (*cf. betrokkenheid parochieploegen bij dekenaal beleid*)

4. **Planning** volgend werkjaar

Welke **prioriteiten/voornemens/wensen** ziet u voor het volgende werkjaar in de parochie(ploeg)?

5. **Opmerkingen** (voor alle elementen die eerder nog niet aan bod kwamen)

5.1. Dienst Parochiepastoraal

Welke verwachtingen hebt u tav. de **Dienst Parochiepastoraal**?

(*bv. ivm vorming, vormingsdagen voor parochieploegen, begeleiding ter plaatse, ...*)

5.2. **Andere...**

BIJLAGE 2

Een preek op de derde zondag van Pasen C-jaar 2013 in de Vijf Torens
Bij Johannes 21, 1-19.

Vandaag een merkwaardig stukje evangelie. Het zijn de laatste verzen uit het evangelie van Johannes. Eigenlijk stopte het evangelie van Johannes al een regeltje voor de tekst waar wij vandaag begonnen zijn met lezen. Een ijverige schrijver vond het nodig nog iets toe te voegen, en om meer gezag aan zijn tekst toe te kennen deed hij of het van Johannes was. Ook al is de tekst niet meer van de evangelist, hij is even boeiend, want het geeft een goed inzicht in de evolutie van de eerste kerk en de manier waarop men zich ging organiseren. Het doet mij ook vragen stellen naar vandaag.

Op gevaar af schools te zijn – maar dat moet u mij maar vergeven, want ik ben nu eenmaal ooit opgeleid om onderwijzer te worden – wil ik toch wijzen op enkele merkwaardigheden in de tekst. Allereerst voel je dat het minder om de verzen Jezus gaat, maar vooral om Petrus en de geliefde leerling en de verhouding tussen die twee. Uit de regels tekst die nog volgen op het stukje tekst dat wij vandaag lezen, kun je opmaken dat beiden gestorven zijn. En toch blijft er een probleem voor de lokale geloofsgemeenschappen. De jonge kerk was zich beginnen organiseren en daarbij kreeg Petrus een vooraanstaande plaats. Hij is de actieve die, zoals in het verhaal, uit eerbied voor Jezus zijn kleding aantrekt en over boord springt om naar Jezus te gaan. De geliefde leerling is een meditatieve, mystieke figuur, die op de achtergrond blijft. Maar, weer volgens de tekst, is hij het die Jezus herkent.

Je moet de tekst ook als een symbolisch verhaal beluisteren. Het is nacht en de leerlingen vangen niets. De kerkgemeenschap herkende zich in de leerlingen in de boot, zwoegend zonder wervend te zijn. Je krijg de indruk dat het niet om een groep aan het meer van Galilea gaat, maar om een gemeenschap die eucharistie viert, niet met brood maar deze keer met vis.

En dan denk ik: het is van in het begin al van dattum: kerk worden is een problematisch gebeuren. Al van bij het prille begin zitten christenen te wroeten met de organisatievorm van de kerk. We hoeven ons op dat punt niet meer zorgen te maken dan nodig is. Pauskeuze: het geeft spanningen van de eerste dag. Het beleid van bisschoppen: er is altijd al een beetje voor en tegen geweest. Waar ik mij meer zorgen over maak is dat twee andere elementen – die van bij het begin van de kerkgemeenschap van belang geweest zijn – misschien nu niet meer in onze context passen. In onze wereld van privacy en individualisme is gemeenschap en gemeenschapsvorming minder van tel.

In onze wereld regeert niet een godsdienst of een politiek systeem ons doen en laten, maar winst. In onze wereld zijn gemeenschapsvorming rond de eucharistische tafel dus niet meer modern. En soms vraag ik mij af of wij, die hier uitdrukkelijk wel zijn, die eerste inspiratie van het begin van een kerk van Jezus van Nazareth nog wel een beetje tot de onze willen maken? Blijven wij steken in wat we altijd al gedaan hebben of zijn wij geïnteresseerd in de opbouw van een geloofsgemeenschap? Horen wij Jezus' oproep om het net aan de andere kant uit te gooien, al gooiden vissers al generaties lang het net aan de andere kant uit. Mijn punt is in onze context van vandaag: blijven wij vasthouden aan gebouwen met inherent kleinere groepen of zullen we medestanders zoeken en daarmee, misschien op andere plekken eucharistie vieren om vanuit dat vieren het lichaam van Christus vorm te geven?

BIJLAGE 3

Kerkopbouw in de wissel KERKOPBOUW

Bisdom Gent

Inleiding

- Een **bescheiden** kerk, een **kleinere** kerk, een **belijdende** kerk, een **open** kerk
- volop **'onderweg'**
 - o Enkele elementen uit een vorige gestalte van kerk zullen we ongetwijfeld moeten **loslaten ...**
 - o ... om in andere dan weer te investeren (**kerkopbouw!**)

Enkele accenten

<i>Van ...</i>	<i>Naar ...</i>
1. ... een kerk die zich te vaak in een rol geduwd weet van louter 'service-instituut'	... een kerk die voluit missionair wil zijn: gastvrij en authentiek
2. ... een veelheid van kleine groepjes die (soms) op zondag vierden	... de ervaring van een samengeroepen gemeenschap (van gemeenschappen) die op zondag op een/enkele vaste plaats(en) in het dekenaat de eucharistie viert als 'hoogtepunt' en 'bron'
3. ... catechesepraktijk louter voor kinderen en in het kader van de initiatiesacramenten	... een catechumenale gemeenschap die investeert in initiatie en gelovige groeikansen voor iedereen (praktiserenden zowel als zoekers en nieuwkomers)
4. ... een geheel onzichtbare – niet zelden schijnbaar 'uitbestede', 'gecondenseerde' – kerkelijke dienstbaarheid	... dienstbaarheid als grondhouding van een gelovige gemeenschap, vertaald in een visie én de structurele alertheid voor concrete noden
5. ... een dekenaat als louter administratieve entiteit, een verzameling eigenstandige parochies	... een dekenaat als één (of 2/3) grote parochie(s) met verschillende 'kerkplekken', gedragen door 1 collegiale equipe pastores (vrijgesteld en vrijwilligers)

Meer concreet

- 1. Van een kerk die zich te vaak in een rol geduwd weet van louter 'service-instituut' naar een kerk die voluit missionair wil zijn: gastvrij en authentiek**

Waarom investeren (kerkgebouw)?

- Herontdekking van ons Kerk-zijn, temidden van in een gesecculariseerde (post-christelijke) samenleving: *zichtbaar, gastvrij en missionair*
- Herontdekking van onze diepste wortels

Wat loslaten?

- Illusie van een alomvattende en alomtegenwoordige kerk, verweven in alle aspecten van de maatschappij (of ermee samenvallend)
- Scholen en verenigingen als vanzelf en vanouds als 'kerkplekken' beschouwen

Noot

- Fundamentele 'wissel'

- 2. Van een veelheid van kleine groepjes die (soms) op zondag vierden naar de ervaring van een samengeroepen gemeenschap (van gemeenschappen) die op zondag op een/enkele vaste plaats(en) in het dekenaat de eucharistie viert als 'hoogtepunt' en 'bron'**

Waarom investeren (kerkgebouw)?

- Een kwaliteitsvolle zondagsliturgie – een sterk en gastvrij teken...
- ... op enkele vaste plaatsen
- Zorg voor de kwaliteit van liturgie tout-court
(*cf. dekenale zorggroep liturgie, vorming, misdienaarswerking (interparochiaal), gezamenlijke koorwerking...*)
- Catechese op zondag (*cf. punt 3*)
- Authentieke (sobere) liturgie van de initiatiesacramenten (*cf. punt 3*)

Wat loslaten?

- Dit impliceert dat op enkele plaatsen op zondag niet gevierd wordt (ook geen gebedsdienst)
- Priesters die hollen van de ene viering naar de andere, zonder de tijd te hebben om voor en na de viering tussen de mensen te zijn
- Het vierden van de hoogtepunten van het kerkelijk jaar op alle mogelijke plaatsen
- Ivm initiatiesacramenten (*catechese: zie punt 3.*)
(*cf 'doopselsacrament op individuele maat', eerste communievieringen als louter schoolfeest, 'spectaculaire' vormselvieringen...*)

Noot

- Dit is niet het einde van alle parochiekerken

3. Van een catechesepraktijk louter voor kinderen en in het kader van de initiatiesacramenten naar een catechumenale gemeenschap die investeert in initiatie en gelovige groeikansen voor iedereen (praktiserenden zowel als zoekers en nieuwkomers)

Waarin investeren (kerkopbouw)?

- Initiatiekansen voor de hele gemeenschap (*cf. punt 2*)
- Dekenale initiatieven/trajecten van geloofsverdieping voor volwassenen
- Concrete en haalbare (kerkelijke) aanpak rond de initiatiesacramenten (*gastvrij & authentiek, dekenale afspraken(en projecten) rond doopsel/eerste communie/vormsel, betrokkenheid van de gemeenschap stimuleren, interparochiale equipes...*)
- Jongerenpastoraal (*cf. punt 2 – misdienaarswerking*)

Wat loslaten?

- Overvolle catechetische trajecten 'naast' het kerkgebeuren...
- Overbeklemtoning van de vormselcatechese
- 'Concurrentie' (en verdeeldheid) tussen parochies op vlak van catechese bij de initiatiesacramenten

Noot

- Groeiende zorg om volwassenencatechese impliceert niet dat elke parochie hierin apart moet investeren (*cf. pt 5*)
- Kerkelijke inbedding ≠ 'verstrenging'

4. Van een geheel onzichtbare – niet zelden schijnbaar 'uitbestede', 'gecondenseerde' – kerkelijke dienstbaarheid naar een dienstbaarheid als grondhouding van een gelovige gemeenschap, vertaald in een visie én de structurele alertheid voor concrete noden

Waarin investeren (kerkopbouw)?

- Groeien in een diaconale grondhouding (diaconie als verkondiging metterdaad)
 - o ... *vertaald in fraterniteit en nabijheid, om te beginnen bij de medegelovigen met wie we gemeenschap vormen*
 - o ... *en in een daadwerkelijke solidariteit met de kwetsbare en gekwetste mens, vertaald in (vaak kleine) tekenen van hoop en solidariteit dichtbij*
- Visie en diaconale praktijk ivm het permanent diaconaat

Wat loslaten?

- BD en WZZ als enige diaconale zichtbare initiatieven
- (en omgekeerd) de illusie dat we als (plaatselijke) kerk 'alomvattend' moeten zijn in onze diaconie.
- Permanente diakens als 'priestervervangende oplossingen', hoofdzakelijke liturgisch ingeschakeld

Noot

- Niet enkel grote en energieslorpende projecten
- Link met de (zondags)liturgie... *(cf ziekenbezoek & ziekencommunie, diaconie & liturgie...)*

5. Van een dekenaat als louter administratieve entiteit, een verzameling eigenstandige parochies naar een dekenaat als één (of 2/3) grote parochie(s) met verschillende 'kerkplekken', gedragen door 1 collegiale equipe pastores (vrijgesteld en vrijwilligers)

Waarin investeren (kerkopbouw)?

- Een kerk als gemeenschap van gemeenschappen
(cf. nieuw kerkelijk wij-besef, parochies als 'schakels', dekenaal gedragen initiatieven, goede communicatie...)
- Sterke collegialiteit tussen pastores (vrijgesteld en vrijwilligers): samen verantwoordelijkheid dragen
(cf. stevige dekenale stuurgroep & interparochiale parochieploegen)
- Logistieke en materiële onderlinge ondersteuning
(cf. dekenaal secretariaat, communicatie (website, K&L...), financiële solidariteit tussen parochies...)

Wat loslaten?

- Parochialisme, concurrentie & versnippering tussen parochies en pastores(...)
- Houding van 'gaten vullen' en 'voortdurend tandjes bij steken om werkelijke alles in stand te houden'

Noot

- Een parochie is ten diepste een gemeenschap rond de verrezen Christus – en niet (meer) in de eerste plaats enkel een sociologische entiteit.
- Groeien naar een ander (ruimer) begrip van territorialiteit

BIJLAGE 4

VERSLAG VISITATIE stuurgroep aan de parochieploeg van de pastorale eenheid 5-TORENS

15 mei 2013

1. Hoe levensvatbaar is jullie geloofsgemeenschap? Hoe kunnen we de kerk laten verder leven?

Volkegem: een kleine parochie, die nog zoveel mogelijk tracht samen te komen / we hebben een lange weg afgelegd en hebben ons moeten neerleggen bij de doorgevoerde hervormingen / meerwaarde van plaatselijk contact / huwelijken, doopsels en uitvaarten en – indien mogelijk – een maandelijks eucharistieviering zouden moeten blijven in de eigen kerk

Welden: we zijn tevreden met de maandelijks viering, die we nog een tijdje trachten te behouden / de mooiste vieringen zijn deze waar de 5-torens samenkomen / we moeten meer samenwerken en bereid zijn onder een andere toren te vieren

Mater: op termijn zal geen enkele parochie afzonderlijk leefbaar zijn / we moeten rekening houden met de beschikbare middelen en de gewijzigde situatie / occasionele vieringen trekken nog veel volk (maar vormen die echt gemeenschap?), de wekelijkse geloofsgemeenschap slinkt / om een geloofsgemeenschap op te bouwen is ontmoeting en gesprek nodig: ouders betrekken bij de catechese enz. / samenkomen in kleine groep en zich niet integreren in een groter geheel, houdt ook een gevaar in om zich op te sluiten en dood te bloeden

Ename: we hebben een bloeiende geschiedenis achter de rug / pleidooi voor een hartelijke en open kerk / vanuit de school is er steeds minder een christelijke inspiratie voor de kinderen, daarom moeten er parochiale initiatieven blijven / een levende geloofsgemeenschap uitbouwen / niet te veel doemdenken / zakelijk aspect: hoelang gaat de overheid de kleine parochiekerken blijven subsidiëren?

Nederename: er is plaatselijk nog veel mogelijk, vooral wat bij het leven hoort: dopen, huwelijken, uitvaarten / leken kunnen meer vorming en opleiding krijgen / geen vrees om een kleine kudde te zijn / morgengebed op zondag: 25 pp / open huis + interparochiaal secretariaat

2. Wat kan op de parochie blijven? Welke nieuwe initiatieven nemen we samen?

Volkegem: begrafenissen blijven liefst zo lang mogelijk in het eigen dorp / het vormsel kunnen we wel samen vieren

Welden: er zijn al interparochiale initiatieven: ledenviering KVLV gebeurt met 3 parochies waar een afdeling van KVLV is, samen, om beurten in één van de torens / BD + WZ / ergens een initiatief voor de jeugd uitwerken

Mater: ziekenbezoek moet plaatselijk blijven door mensen die de zieken kennen / doopsels kunnen gezamenlijk of in de zondagsviering / catechese kan ook samen

behartigd worden / diaconie is best lokaal / Amelberga op 10 juli blijft een lokaal hoogtepunt

Ename: onze historische kerk zal behouden blijven / vieringen met jongerenkoor zijn prioritair

Nederename: plaatselijk: levenssacramenten / gezamenlijk: Goede Week, Kerselare, zangstonden, vorming

3. Wat gebeurt er wanneer de priester wegvalt? Hoe ziet u dan de invulling van de parochieploeg?

Nederename: we hebben nu al ervaring met gebedsvieringen op zondag / teksten doorspelen aan mekaar / parochieploeg is groot genoeg: 7 pp

Ename: onze parochieploeg is vrij jong: 4 pp / occasioneel bereiden we met Mater een gebedsviering voor bij afwezigheid van de priester / om nieuwe mensen aan te trekken, moet je ze persoonlijk aanspreken

Mater: ook het verenigingsleven gaat achteruit / een permanente gebedsviering op zondag is niet haalbaar wanneer we zonder priester vallen / PP = 3 leden

Welden: Rolande is het enig overblijvend lid van de parochieploeg + 1 helpster

Volkegem: de parochieploeg bestaat uit 3 leden + losse medewerkers (de bezielers)

4. Welke kerk blijft als hoofdkerk functioneren?

Geen overeenkomst tussen de parochieploegen: alle vijf of geen enkel (op termijn)? Ename en Nederename en Mater blijven in de running. Welden en Volkegem hebben de strijd opgegeven.

We moeten nadenken over objectieve criteria op basis waarvan er een keuze kan gemaakt worden.

5. Hoe is het met de betrokkenheid van jongeren gesteld?

Nederename: flauw

Ename: goed / bloeiende scouts: startviering, BD, Kerselare / KLJ: kerststal / een christelijke voedingsbodem in gezin en school ontbreekt

Mater: bloeiende KSA / kinderkoor

Welden: geen jeugdbeweging meer

Volkegem: KSA-afdeling van Oudenaarde, niet betrokken bij de parochie

6. Welke positieve waarden beogen we bij de groei naar een nieuwe parochie?

Deze vraag was niet voorbereid.

Vertrekken vanuit de sterktes van iedere toren!

Wat is de nieuwe parochie: de pastorale eenheid van de 5-torens of het dekenaat?